

בראשית

פרשת וישב יעקב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (בראשית לו א) רבי חייא פתח ואמר (תהלים לד כ) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהוה תא חזי כמה מקטרגין! אית ליה לבר נש מיומא דקב"ה יחב [ביה] נשמתא (לבר נש) לאתקיימא² בהאי עלמא דכיון דנפיק בר נש לאורא דעלמא מיד אזדמן לאשתתפא בהדיה יצר הרע כמה דאתמר דכתיב (בראשית ד ז) לפתח חטאת רובץ וגו'³ וכדין אשתתף בהדיה יצר הרע ותא חזי דהכי הוא⁴ דהא בעירי מיומא דאתילידו כלהו נטרי גרמיהו וערקין מן גו נורא ומן כל אתרין בישין ובר נש מיד אתי לארמא גרמיה גו נורא בגין דיצר הרע שארי בגויה ומיד אספי ליה לארחא בישא⁵

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען". רבי חייא פתח ואמר, "רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה'". בא וראה כמה מקטרגים יש לו לאדם מן היום שהקדוש ברוך הוא נתן בו נשמה (ד"א לאדם נ"א להתקיים) בעולם הזה, שכיון שאדם יוצא לאויר העולם, מיד מזדמן להשתתף עמו יצר הרע, כמו שנאמר, שכתוב "לפתח חטאת רובץ" וגו', ואז משתתף עמו יצר הרע. ובא וראה שכך הוא, שהרי הבהמות מיום שנולדים, שומרים את עצמם ובורחים מתוך האש ומכל המקומות הרעים, ואדם מיד בא לזרוק את עצמו לתוך האש, משום שיצר הרע שרוי בתוכו, ומיד מסיט אותו לדרך רעה.

¹ ירצה תבחין כמה מקטרגין יהיו לאדם מן הענין הזה, ונקיש ונאמר, אם בתחלת מציאותו שאין בו עדיין יצר הטוב כדמטיק עכ"ז יצר הרע מפתחהו להמית עצמו, כשיגדל ויעמוד על טוב דעתו כמה יקטרגו עליו בדרכים אחרים שיפיל עצמו במחמורות בן יקום (אור יקר). בבוא נפש האדם לעוה"ז מיד מתחברת לה בחינתה שבקליפת נוגה ששם ניצוצי בירוריו שמוטלת עליו חובת תיקונם, וזה ע"י הכנעת החומר שהוא בא מן הקליפה, וזהו אחד מהטעמים העיקרים לגזרת גלות מצרים שהיה לתיקון כולל, ולכן התחיל התיקון מזמן האבות להיותם שורשי כל נשמות ישראל, ובפרט יעקב שהוא בחיר שבאבות הוצרך להצטער יותר מכולם, ומה גם, שהוא היה מתקן עוון דגילוי עריות דאדה"ר, ותיקון ניצוצי קרי שלו, אשר על כן ירד תחילה לעומק קליפת לבן הוא בלעם שאחורי הדעת והעלה כוללות "ב שבטים בצער גידול בנים, וכשזכה להכניסם לארץ חשב שיכול לישב בשלוה מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף, דוקא שה"ס הברית שבו תלוי עיקר התיקון, והורד למצרים ששם פרעה האחוז בבחינת הער"ף. ואמנם כך היא המדה בפרטות לכל נשמה ונשמה, לעשות גם היא התיקון הראוי לבחינתה השייכת אליה, כי על כן תשולח ממרום לקבץ נידחיה ולבררם מתוך קליפת נוגה הכלולה מטוב ורע, וזה סוד (איוב ה, ז) אדם לעמל יולד, פי' אם לא היו ניצוצות בקליפה שצריך האדם לבררם לא היה לו הכרח להיות נולד ולעבור כמה מדרגות דקטנות דעיבור דיניקה וגדלות שמיד יזכה לנר"ן וגדלותו וכו' והנה להיות שנפש האדם יורדת ממקומה עד העשיה התחתונה לטרוח במלאכתה הרי היא כרועה הנכנס ביער בין החיות להציל עדרו, ולכן כמה מקטרגין אית וכו', פי' מקטרגין כנגדו לעומת בחינתו (רמ"ז).

² יש נשמות רבות הבאות בסוד עיבור לסייע את אחרות, ועליהן כתוב (תהלים פח, ו) במתים חפשי, להורות שאין עליהן שעבוד ועול יצה"ר והנן קרובות לשכר [ורחוקות לעונש], ועל כן פרט ואמר שיש מקטרגין דוקא לנשמה הבאה להתקיים בעולם ולשבת בו שהיא בעלת הגוף הנולד, והיה טעמו דכיון דנפיק בר נש, היינו הילד היוצא בגוף ונפש ששליטת היצר הוא על החומר, ולכן בצאתו לאורא דעלמא מיד וכו', פי' בצאתו מבטן אמו באותו רגע קודם שיאחזוהו בני העולם הוא רוצה להקדים ולזכות בו ולהתחבר אליו (רמ"ז). פירוש כי הרשע בחייו קרוי מת והקב"ה שולח הנשמה בגוף כדי שייטב את דרכיו ויקרא חי (ז"ח) (נ"א).

³ ירמוז לפתח רחם האם כי שם הוא כל חשק אחיזתו מיום בואו על חוה, ולכן אעפ"י שנחש היא נוק' דס"מ נקרא בלשון זכר וזהו חטאת רובץ (רמ"ז).

⁴ יצר הרע בקטן מעת מולדתו, שהרי הבהמות שאין בהם יצר הרע אלא הטבע החומרי יש בהם דעת הטבע החומרי להשמר מן המקרים המקלקל הטבע וזה מפני שיצר הרע מקטרג קיומו והויתו, שזה שאמר לעיל כמה מקטרגין אית ליה לבר נש מיומא דקב"ה וכו' שאילו קיום הויתו מקטרגין עליו להשביתו מאדם (אור יקר).

⁵ קשיא ליה על אומרו שיצה"ר מיד מזדמן ומתחבר עם האדם, שאי אפשר לומר כן שהרי אינו בן חטא ואינו בר דעת, לזה אמר ות"ח דהכי הוא וכו' עד ומיד אסטי ליה, שהכוונה בכלל היא שכל מגמת היצה"ר להרע בכל מה שיכול (רמ"ז).

בראשית

ואוקימנא דכתיב (קהלת ד יג) טוב ילד מסכן
וחכם¹ ממלך זקן וכסיל² אשר לא ידע להזהר³ עוד
טוב ילד דא הוא יצר טוב דהוא ילד מיומין זעירין
עמיה דבר נש דהא מתליסר שניין [ואילך] (עמיה)
כמה דאתמר⁴ ממלך זקן וכסיל ממלך⁵ דא הוא
יצר הרע דאיהו אקרי מלך ושליט בעלמא על בני
נשא זקן וכסיל⁶ דאיהו זקן ודאי כמה דאוקמוה
דכד אתיליד בר נש ונפיק לאורא דעלמא איהו

קעט/ב

אזדמן עמיה דבר נש ועל דא איהו מלך זקן
וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד (קהלת ד יג)
להזהיר לא כתיב אלא להזהר בגין דאיהו כסיל⁷
ועליה אמר שלמה ע"ה (קהלת ב יד) והכסיל
בחשך הולך דהא⁸ מסוסיתא דחשך קא אתיא
ולית ליה נהורא לעלמין

רבי שמעון אמר תא חזי כתיב (קהלת ד יג)
טוב ילד מסכן וחכם⁹ מאן ילד מסכן הא אוקמוה
ואתמר דאיהו יצר טוב אבל טוב ילד הדא הוא
דכתיב (תהלים לו כה) נער הייתי גם זקנתי ודא
הוא נער דאיהו ילד¹⁰ מסכן דלית ליה מגרמיה

ובארנו, שכתוב, טוב ילד מסכן וחכם
ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד".
"טוב ילד", זהו יצר הטוב, שהוא ילד מימים
מועטים עם האדם, שהרי משלשה עשר
שנים ואילך (עמו), כמו שנתבאר. "ממלך
זקן וכסיל". "ממלך", זה הוא יצר הרע
שהוא נקרא מלך ושולט בעולם על בני
אדם. "זקן וכסיל", שהוא זקן ודאי, כמו
שבארוהו, שכאשר אדם נולד ויוצא לאויר
העולם, הוא

מזדמן עם האדם, ועל כן הוא "מלך זקן
וכסיל". "אשר לא ידע להזהר עוד". לא
כתוב להזהיר אלא "להזהר", משום שהוא
כסיל, ועליו אמר שלמה עליו השלום,
"והכסיל בחושך הולך", שהרי מפסולת
החושך הוא בא, ואין לו אור לעולמים.

רבי שמעון אמר, בא וראה, כתוב "טוב
ילד מסכן וחכם", מי זה "ילד מסכן", הרי
בארוה, ונתבאר שהוא יצר טוב, אבל "טוב
ילד", זהו שכתוב "נער הייתי גם זקנתי",
וזה הוא נער שהוא "ילד מסכן", שאין לו

¹ ג' שמות ליצר הטוב: "ילד" פי' מיומין זעירין וכו', "מסכן" שעצת היצר הטוב עניה, טובתה לזמן ארוך, "וחכם" רואה את הנולד (אור יקר).

² "מלך" שליט על בני נשא, "זקן" הפך ילד, "וכסיל" כל עצמות עצת סכלות (אור יקר).

³ בא לתרץ למה תצא זאת מלפניו יתברך להקדים את הרע לטוב שנמצא הרע מוחזק וקודם, לכן אמר ואוקימנא, כלומר דבר זה מוסכם וקיים בינינו. שגם שיש ליצה"ר קדימת הזמן מ"מ יצר הטוב יקדימהו בקדימת המעלה וגדול כוחו לנצח את מנגדו, וטעמו מפני שהטוב מושפע מצד הקדושה שיש לה כח להוסיף עוז תמיד עד אין קץ, מה שאין כן יצה"ר ששורשו מצד הטומאה שאין לה אור עצמי מצינור האמצעי, וכמו שאמר הכתוב (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, מה שאין כן יצר הטוב ששורשו הראשון ברוח וכח זכר המושל על הנפש היא נקבה ויצדק בו לשון ילד מפני שמוצאו מן היסוד הנקרא טוב והוא אבר המוליד והיינו יל"ד (רמ"ז).

⁴ לעיל ר"פ וישלח ועי' פרשת פקודי רסז ע"ב (לש"ו).

⁵ אפשר לרמוז ממלך עם הכולל גימטריא ס"מ זקן גימטריא נקבה רמ"ז לס' (מא"ן) (נ"א).

⁶ זקן ודאי, מפני ששורשו הוא ממלכין קדמאין שהם הזקנים שקדמו לעולם (רמ"ז).

⁷ אשר לא ידע להזהר עצמו זהו היצר הרע, שכבר רואה שמפתה א' ואין מועיל לו, מפתה אחר ואין מועיל לו, והורג א' להדבק עם נפשו ואין מועיל לו, שזאת הכוונה שלו כשהורג צדיקים, אולי ידבק בנפשו ועולה עמו, ואח"כ כשרואה שהרג כמה צדיקים ואינו מועיל לו, היה ראוי להזהר עוד, ואינו נזהר, א"כ זקן וכסיל (זהו הרקיע).

⁸ מחצבות החשך והוא מלשון סתת בפ' הבונה שפי' חציבה (ד"א) (עי' ד"א) פ' הבונה לא יש כ"א מסתת ואינו חוצב כדאמרי' בעלמ' החצב שמסר לסתת. ועוד הגי' שלפנינו מסוסיתא דחשך. ובז"ח גריס מסוספתא ופי' שמרים (מא"ן) (נ"א).

⁹ כוונת רבי שמעון ללמדנו שורש ומקור של יצר הטוב, וזה נודע כי כל י"ג שנה אין באדם רק בחי' נפש, ועל כן שולט בו היצה"ר שהוא מצד הגבורות מבחי' הנוק' שממנה הנפש, וכו' (רמ"ז).

¹⁰ אמרו רז"ל ששר העולם אמרו. והענין שיש שתי בחינות של מט"ט, האחת הוא בבריאה שהוא זעיר דבריאה והוא בנה של רחל דאצילות וממנו משתלשל מט"ט דיצירה, וכנגד שתי בחינות אלו אמר, נער הייתי ג'ם זקנתי, וגם פסוק ט"ז ילד מסכן וחכם, כי ר"ת של כל אחד מאלו הד' מלות הוא כמנין אדנ"י, כי הוא בנה של השכינה, ואולם נראה שפסוק נער הייתי מדבר כולו במט"ט דבריאה כי בערך היותו זעיר נקרא נער

בראשית

כלום ואמאי אקרי נער¹ בגין דאית ליה חדתו דסיהרא² >דמתחדשא תדיר <ו>תדיר איהו ילד מסכן כמה דאמרן וחכם בגין דחכמה שריא ביה³ ממלך זקן דא הוא יצר הרע כמה דאתמר דהא מן יומא דהוה לא נפק מסאבותיה לעלמין ואיהו כסיל דכל ארחוי אינון לארע בישא ואזיל וסמי לבני נשא ולא ידע לאזדהרא⁴ ואיהו אתי עם בני נשא בתסקופין⁵ בגין לאספאה לון מארע טבא לארע בישא

תא הזי על דא אקדים⁶ עם בר נש ביומא דאתיליד בגין דיהימין ליה דהא כד אתי יצר טוב לא יכיל בר נש למהימנא ליה ודמי עליה כמטולא כגוונא דא תנינן מאן הוא רשע ערום דא הוא מאן דאקדים לאטענא מלוי לקמי דיינא עד לא ייתי חבריה מארי דדינא כמה דאת אמר (משלי יח יז) צדיק הראשון בריבו וגו' כגוונא דא הוא >נ"א האי< רשע ערום כמה דאת אמר (בראשית ג א) והנחש היה ערום והוא אקדים ושרי עמיה דבר נש עד לא ייתי חבריה לאשראה עליה ובגין דאיהו אקדים והא אטעין טענתיה עמיה כד אתי חבריה דאיהו יצר הטוב אבאיש ליה לבר נש בהדיה ולא יכיל לזקפא רישיה כאילו אטעין על כתפיה כל מטולין דעלמא בגין ההוא רשע ערום דאקדים עמיה

מעצמו כלום. ולמה נקרא "נער", משום שיש לו חדוש הלבנה שתמיד מתחדשת, ותמיד הוא ילד מסכן, כמו שאמרנו. "וחכם", משום ששורה בו חכמה. "ממלך זקן", זהו יצר הרע, כמו שנאמר, שהרי מיום שהיה לא יצא מטומאתו לעולמים. "והוא כסיל", שכל דרכיו הם לדרך רעה, והולך ומסטה את בני האדם ולא יודע להזהר, והוא בא עם אדם בעלילות כדי להסיטם מדרך טובה לדרך רעה.

בא וראה, על זה מקדים עם אדם ביום שנולד, כדי שיאמין לו, שהרי כשבא יצר הטוב, לא יכול האדם להאמין לו, ודומה עליו כמעמסה. כדוגמא זו שנינו, מי הוא רשע ערום, זהו מי שמקדים לטעון דבריו לפני הדיין טרם יבא חבריו בעלי הדין, כמו שנאמר "צדיק הראשון בריבו" וגו'. כדוגמא זו (הוא נ"א הזה) רשע ערום, כמו שנאמר "והנחש היה ערום", והוא מקדים ושורה עם האדם, בטרם יבא חבריו לשרות עליו, ומשום שהוא מקדים, והנה טוען טענתו עמו, כשבא חברו שהוא יצר הטוב, מרע את האדם עמו ולא יכול לזקוף ראשו, כאילו הטעין על כתפו כל המשאות של העולם, בגלל אותו רשע ערום שהקדים עמו.

ובבחינת היותו בבריאה דתמן אמא נקרא זקן, וז"ש נער הייתי גם זקנתי, פ"י הכל בזמן אחד נער וזקן, אכן תואר ילד יצדק למט"ט דיצירה (רמ"ז).

¹ ירצה אם כן שהוא דל וחלוש שאין לו כלום למה נקרא נער שמורה תוקף ובריאות, תינח גם זקנתי שנראה שיצדק בו כי כן הזקן הוא תש כח (רמ"ז).

² ר"ל שהוא כאמו, שבכל יום היא נקראת נערה שמתחדשת בשפע חדש [ממש] ובבנית תמיד מידי יום ביומו ממה שמקבלת מבעלה. ויש בזה שתי בחינות, האחת התחדשותה מידי חדש בחדשו, והשניה התדיר בכל יום. וכן בנה תדיר איהו ילד, כי תמיד נולד מחדש, אבל אחר כך הוא מסכן כמה דאמרן, שחוזר ומתמעט כאמו (רמ"ז).

³ זה ינחמנו מעוצב קושי גדול להקשות, דאם כנזכר עד עתה אם כן מי זה ירים ראש להשתלם אחר שכח הקדושה נחלש ונגרע, לזה אמר שעוצם ועוז שלו הוא מן החכמה שהיא הגוברת על כל הכחות, ומזה נמשך שאפילו בהיותו בבחינת התשות כח רב חילו בשירי הרשימו שנשאר בו לעמוד ולהתגבר על משנאיו, מפני ששורשו בקדושה והוא נכנע לעליון ומושפע ממנו ולא יגרע עיניו מהשגיח בו, ולכן גדול כחו תמיד ממלך זקן וכו' (רמ"ז).

⁴ הכלל העולה כי זהו חידושו של הרשב"י להשמיענו שורשו של היצר הטוב וטעם עצמי להקראו ילד, כי מה שאמר רבי חייא לעיל דהוא ילד מיומין זעירין לא יכון כל כך, שהרי שני אחים אשר האחד קטן מן האחר הלא כאשר יגדל לא יתכן לקראו תמיד ילד מפני שנולד זמן מה אחר הראשון. ויתר על כן השמיענו שאפילו בהיות יצר הטוב מסכן לבד ברשימו מ"מ טוב הוא מן המלך הזקן (רמ"ז).

⁵ בעלילות ותחבולות ופי' כמטולא כמשא כבד (הרשב"ב) (נ"א).

⁶ כל ענין זה הוא להורות שיש כח רב לקדושה להתגבר על ס"א, שהרי כמו שקדמו הדינן בעולם הכולל כך הוא בעולם הקטן הוא האדם, וכל שכן אחר חטאו של אדה"ר שמיד (ד ז) לפתח חטאת רובץ, שאז בחי' הקטנות והתגברות הגבורות עד י"ג ובסוד י"ג אותיות מילוי אלה"ם, ובגו' יצ"ר, שסתם יצר הוא הרע כמ"ש הכובש את יצרו (רמ"ז).

בראשית

ועל דא אמר שלמה, "וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים", משום שהנה הקדים אחר. ועל כן, כל דין שמקבל מאדם דבר בטרם יבא חברו, כאילו קבל עליו תועבה אחרת לאמונה, אלא "ובא רעהו וחקרו", וזה הוא דרך של אדם צדיק. שהרי האדם הצדיק הזה שלא האמין לאותו רשע ערום של יצר הרע בטרם יבא חברו שהוא יצר הטוב, ומשום זה בני אדם נכשלים לעולם הבא. אבל אותו צדיק שפוחד מרבוננו, כמה רעות סובל בעולם הזה כדי שלא יאמין ולא ישתתף עם אותו יצר הרע, והקדוש ברוך הוא מציל אותו מכולם. זהו שכתוב "רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'". לא כתוב רבות רעות לצדיק, אלא צדיק, משום שהקדוש ברוך הוא מרוצה בו, ולכן הקדוש ברוך הוא מרוצה באותו האדם ומציל אותו מן הכל בעולם הזה ובעולם הבא. אשרי חלקו.

בא וראה כמה רעות עברו עליו על יעקב כדי שלא יתדבק באותו היצר הרע ויתרחק מחלקו, ולכן סבל כמה עונשים וכמה רעות ולא שקט. פתח ואמר, "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז". בא וראה כמה רעות סובלים הצדיקים בעולם הזה, רעות על רעות כאבים על כאבים, כדי לזכות אותם לעולם הבא. יעקב כמה רעות סבל, רעות על רעות תמיד, כמו שנאמר "לא שלותי" בבית לבן, ולא יכולתי להנצל ממנו. "ולא שקטתי" מעשו, מאותו הצער שציער אותי הממונה ההוא שלו, ואחר כך הפחד של עשו. "ולא נחתי" מן דינה ומן שכם. "ויבא רוגז" זה הרוגז והערבוביה של יוסף שהוא קשה מן הכל. ומתוך אהבתו של יעקב אל יוסף שהוא סוד הברית, נכנס למצרים, כי אחר כך כתוב "ואזכור את בריתי", שתמצא השכינה (נ"א שמש) שם עמו.

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (בראשית לו א)

ועל דא אמר שלמה, "וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים", משום שהנה הקדים אחר. ועל כן, כל דין שמקבל מאדם דבר בטרם יבא חברו, כאילו קבל עליו תועבה אחרת לאמונה, אלא "ובא רעהו וחקרו", וזה הוא דרך של אדם צדיק. שהרי האדם הצדיק הזה שלא האמין לאותו רשע ערום של יצר הרע בטרם יבא חברו שהוא יצר הטוב, ומשום זה בני אדם נכשלים לעולם הבא. אבל אותו צדיק שפוחד מרבוננו, כמה רעות סובל בעולם הזה כדי שלא יאמין ולא ישתתף עם אותו יצר הרע, והקדוש ברוך הוא מציל אותו מכולם. זהו שכתוב "רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'". לא כתוב רבות רעות לצדיק, אלא צדיק, משום שהקדוש ברוך הוא מרוצה בו, ולכן הקדוש ברוך הוא מרוצה באותו האדם ומציל אותו מן הכל בעולם הזה ובעולם הבא. אשרי חלקו.

בא וראה כמה רעות עברו עליו על יעקב כדי שלא יתדבק באותו היצר הרע ויתרחק מחלקו, ולכן סבל כמה עונשים וכמה רעות ולא שקט. פתח ואמר, "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז". בא וראה כמה רעות סובלים הצדיקים בעולם הזה, רעות על רעות כאבים על כאבים, כדי לזכות אותם לעולם הבא. יעקב כמה רעות סבל, רעות על רעות תמיד, כמו שנאמר "לא שלותי" בבית לבן, ולא יכולתי להנצל ממנו. "ולא שקטתי" מעשו, מאותו הצער שציער אותי הממונה ההוא שלו, ואחר כך הפחד של עשו. "ולא נחתי" מן דינה ומן שכם. "ויבא רוגז" זה הרוגז והערבוביה של יוסף שהוא קשה מן הכל. ומתוך אהבתו של יעקב אל יוסף שהוא סוד הברית, נכנס למצרים, כי אחר כך כתוב "ואזכור את בריתי", שתמצא השכינה (נ"א שמש) שם עמו.

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען".

¹ פי' שמקבל עבודה זרה לאמונתו, והטעם שודאי לא ידין צדק, וידוע שכל משפט מעוקל הוא מצד החיצונים (רמ"ז).

² ה"פ דאי אמר לצדיק משמע שמעיקים לצדיק וא"כ מה זה דמסיים ומכולם יצילנו שלא יבואו לז"א רבות רעות צדיק דמצד עצמו יש לו רעות וצער ללחום ולכבוש היצה"ר והקב"ה מצילו ממנו (א"מ) (נ"א).

³ יוסף הוא בסוד היסוד, והנה היסוד יש בו ה"ח הניתן מהבינה ואמנם שם א"ל הוא בחסד כמ"ש חסד אל כל היום והנה ה"ח הם ה"פ אל שהם גימ' קנ"ה וע"ה עולה קנ"ו כמנין יוסף, ולכן יוסף ביסוד והנה יוסף גימ' ג"פ ב"ן והיינו שיש במלכות התעוררות מ"ן לקבל נר"ן מהזכר וכנגדן הם ג"פ שם ב"ן וכבר ידעת כי שם ב"ן הוא התעוררות מ"ן גם ע"א כי הם ג"ח וג"ג שכולל היסוד שהם ו' הו"ר"ת גימ' יוסף (זהר הרקיע).

בראשית

קפ"א

רבי יוסי פתח (ישעיה נז א) הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק הצדיק אבד בזמנא דקב"ה אשגח בעלמא¹ ולא הוי עלמא כדקא יאות ואזדמן דינא לשרייתא על עלמא כדן קודשא בריך הוא² נטיל זכאה דאשתכח בנייהו³ בגין דישרי דינא על בלהו אחרנין ולא ישתכח מאן דיגין עליהו דהא כל זמנא דזכאה שארי בעלמא דינא לא יכיל לשלטאה על עלמא מנלן ממש⁴ דכתיב (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וגו' ובגין כך קודשא בריך הוא נטיל לזכאה מביניהו וסליק ליה מעלמא וכדן אתפרע וגבי דיליה סופיה דקרא כי מפני הרעה נאסף הצדיק עד דלא ייתי רעה לשלטאה על

רבי יוסי פתח, "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק". "הצדיק אבד", בזמן שהקדוש ברוך הוא משגיח בעולם ואין העולם כראוי, ומזדמן הדין לשרות על העולם, אז הקדוש ברוך הוא נוטל את הצדיק שנמצא ביניהם כדי שישורה הדין על כל האחרים, ולא ימצא מי שיגן עליהם. שהרי כל זמן שהצדיק שורה בעולם, הדין לא יכול לשלוט על העולם. מנין לנו, ממש, שכתוב "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו" וגו'. ולכן הקדוש ברוך הוא נוטל את הצדיק מביניהם ומעלה אותו מן העולם, ואז נפרע וגובה את שלו. סוף הפסוק "כי מפני הרעה נאסף הצדיק", בטרם תבא הרעה לשלוט

¹ יש שתי מדות להנהגת העולם, אחת לאומות העולם שהוא דחיצוניות ומוכרח לחיות העולם, והשניה דפנימיות לישראל להשלמת ותיקון הנשמות. ואמנם הראשונה היא של הטב"ע גי' אלקי"ם ואינה מתייחסת להשגחה הפרטית, ונקראת הסתרת פנים, שכן הפנימיות מסתלק. וכשהעולם מתנהג בזו, אין העוונות פוגמים כל כך בנקל, וזה שאמרו רז"ל בפסוק (איכה א ח) חטא חטאה ירושלים, אומות העולם אין חטאם חטא, ולכן אריכות אפים נוהגת עד כי (ו ה) רבה רעת האדם, וכמו שהיה בזמנו של מבול דאתמלי קסטא דלהון וכנזכר בריש פרשת נח, ואז אובדין מהעוה"ז ומהעוה"ב כי כלתה בהם הרעה. אבל לשל ישראל שהנהגתם היא בפנימיות, לכן פגמתם בנקל ועונשם הוא הסתלקות הפנימיות כמד"א (דברים לא יז) והסתרת פני וגו' ומצאוהו וגו', ולכן אין השי"ת ממתין להם עד שתתמלא סאתם, אלא מקדים ליסרם שבזה כלים החיצונים, על דרך שאמרו רז"ל שבגהנום באים הקטגורים שנעשו מהעוונות ומיסרים הנשמה וכלים ואובדים, גיהנם כלה וכו', ובה תבין דיוק רבי יוסי, בזמנא דקב"ה אשגח בעלמא, שהוא בפנימיות המיוחס להשגחתו הפרטית ולא הוי עלמא כדקא יאות, דהיינו שאינו בתיקונו שהטוב ירבה על הרע שהחסדים ימתקו את הגבורות, אלא שגבורות מתחזקות וממילא הקליפות עולות (אחורי) [מחורי מערתם] (רמ"ז).

² במדת חסדו והשגחתו (רמ"ז).

³ כי עודנו יחד מייחד ייחודים ובכוונת תפילותיו ממשיך שפע תמיד ומחליש כח החיצונים שלא יוכלו לשלוט בעולם ובה העוונות הולכים ומתרבים ותסתכן הנשמה, ולכן נוח לה שתשלוט מדת הדין ליסר העולם ולהתם פשע, וזה כאשר יסתלק הצדיק המגין, אבל מיירי בצדיק שאין לו כח להוכיחם וזהו דאשתכח בנייהו, פי' מובלע ביניהם שאינו להם לראש אלא נחשב בעיניהם כאחד מהם, דמרחמי ליה בני מתא מפני שאינו מוכיחם (רמ"ז).

⁴ ראה זו היא להודיע כח הצדיק, וזה נלמוד בדרך הדרגות, כי ודאי מי לנו גדול ממש ומי יערוך אליו ואיך ילמוד ממנו לשאר צדיקים שאינם כערכו, אלא הלימוד הוא כסדר הדרגות, וזה כי שם היה העוון היותר חמור שבתורה וכבר יצאת הגזירה, (תהלים קו, כג) ויאמר להשמידם, ובכל זאת גדל כחו דמשה לעמוד בפני מדת הדין. ועוד עדיף חיליה לשלא יהיה נסלק מהעולם מפני שלא היה ממדרגת הצדיק דקיימין ביה דאשתכח בנייהו, שהרי הוא היה לראש ולא נבלע ביניהם, וגם שהוא היה בעל אותו הדור ושורש להם, שאם יסתלק מן העולם מה יהיה עליהם, והוא היה נבחר ומשולח מאת השי"ת והיה בחירו ברור וטוב לגמרי. ובה נבוא לביאור הפסוק ויאמר להשמידם וגו', ידוע שיש שלש בחינות בעולמות וכנגדן בנשמות קטנות יניקה וגדלות, הקטנות הוא ד' שמות אלקי"ם העולים שמ"ד, ולכן הכפירה בתורת משה בר מינן נקרא שמד, מפני שבה מתגבר כח הגבורות הקשות דקטנות, ועם הכולל גי' אלהי"ם אחרי"ם שהוא כח השמ"ד הגובר בהם. והבחינה השניה היא הוי"ה ואלקי"ם היא היניקה, וגם סודה שם מש"ה שהוא אלהי"ם דיודין והוי"ה של אלפין. והשלישית דגדלות פק"ד קס"א או שם מ"ה כולו סגול. והנה כאשר עשו אלהים אחרים נתעורר שמ"ד והיינו ויאמר להשמידם, אבל משה בחירו, פי' לא מבחינת יניקה שגם בה יש עירוב גבורה אלא בחינה המבוררת והמובחרת. עמד בפרץ לפניו, דכתיב ביה (שמות לב, יא) ויחל משה את פני ה' אלהיו, פי' פנימיות של היניקה שהוא ה' אלקי"ם, המשיך והוריד עד שחל ושרה שם באותו פרץ שפרצה הקליפה לכנס לפנים, באופן שמזה נדע עוצם כח הצדיק אפילו בזמן זעם גדול כאותו של זמן העגל שממנו נלמוד בהדרגה כאמור. ובגין כך קב"ה נטיל וכו', פי' שלוקחו מביניהם שעושה שבמותו ישכחו אותו, וגם סליק ליה מעלמא, שהצדיק יסלק עצמו מהזכיר אותם אחר מותו ולא יתפלל עליהם כדרך שהצדיקים המתים מתפללים על החיים (רמ"ז).

בראשית

עלמא נאסף הצדיק כי מפני הרעה נאסף עד לא ישלוט הרעה בעלמא [דבר אחר] כי מפני הרעה דא יצר הרע

תא חזי יעקב שלימו דאבהן הוה ואיהו קאים לקיימא בגלותא אבל מגו דאיהו צדיק אתעכב דינא דלא שלטא בעלמא דהא כל יומי דיעקב לא שרא דינא על עלמא וכפנא אתבטלת [ואוף הכי] ביומוי דיוסף דאיהו דיוקנא דאבוי (כיון דאיהו מית מיד שרא דינא על עלמא) [לא שרא גלותא] בגין דאיהו אנגין עלייהו כל יומוי כיון דאיהו מת מיד שרא עלייהו גלותא כמה דאת אמר (שמות א ו) וימת יוסף וגו' וסמיך ליה (שם י) הבה נתחכמה לו וכתוב (שם יד) וימררו את חיהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים וגו' כגוונא דא בכל אתר <דשריא זכאה (על) בעלמא> (דשריא זכאה על עלמא) בגיניה קודשא בריך הוא יגין על עלמא וכל זמנא דאיהו קיים דינא לא שריא על עלמא והא אתמר

תא חזי וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לו א) מאי מגורי אביו כמה דאת אמר (ירמיה ו כה) מגור מסביב דכל יומוי הוה דחיל והוה בדחילו וישב יעקב בארץ מגורי אביו רבי אלעזר אמר דאתקשר ויתיב בהוה אתר דאתאחיד בחשך ארץ¹ מגורי אביו דייקא בארץ כנען² אתקשר אתרא באתריה מגורי אביו דא דינא קשיא בארץ מגורי אביו כמה דאתמר הוה דינא רפוא <דאיהי ארץ> דאתאחיד מן דינא קשיא וביה אתישב יעקב ואתאחיד ביה (וההיא ארץ איהי אספקלריא דלא נהרא)

אלה תולדות יעקב יוסף וגו' (בראשית לו ב) בתר דאתישב <יוסף ב> יעקב ואזדווג שמשא בסיהרא כרין שרא למעבד תולדות ומאן איהו דעביד תולדות אהדר ואמר יוסף דהא הוה נהר דנגיד ונפיק איהו עביד תולדות בגין דלא פסקין מימיו לעלמין ואיהו עביד תולדות בהאי ארץ ומניה נפקין תולדות לעלמא דהא שמשא אף על גב דאתקרב בסיהרא לא עביד איבין בר הוה דגא דאקרי צדיק ויוסף איהו דרגא דיעקב³ למעבד איבין ולאפקא תולדין לעלמא ובגין כך

על העולם נאסף הצדיק. (ד"א "כי מפני הרעה נאסף", טרם תשלוט הרעה בעולם). דבר אחר, "כי מפני הרעה", זה יצר הרע.

בא וראה, יעקב היה שלימות האבות, והוא עומד להתקיים בגלות, אבל מתוך שהוא צדיק, התעכב הדין שלא ישלוט בעולם, שהרי כל ימי יעקב לא שרה הדין על העולם והרעב התבטל. וכמו כן בימי יוסף, שהוא דמות אביו, (כיון שהוא מת מיד) לא שרתה הגלות (הדין על העולם), משום שהוא הגן עליהם כל ימיו. כיון שהוא מת, מיד שרתה עליהם הגלות, כמו שנאמר "וימת יוסף" וגו', וסמוך לו "הבה נתחכמה לו". וכתוב "וימררו את חיהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים" וגו'. כדוגמא זו בכל מקום ששרוי צדיק (על) בעולם, בשבילו הקדוש ברוך הוא יגן על העולם, וכל זמן שהוא קיים, הדין לא שורה על העולם, והנה נתבאר.

בא וראה, "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", מה זה "מגורי אביו", כמו שנאמר "מגור מסביב", שכל ימיו היה פוחד והיה בפחד. "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". רבי אלעזר אמר, שהתקשר וישב באותו מקום שנאחז בחושך. "ארץ מגורי אביו" דוקא, בארץ כנען נקשר המקום למקומו. "מגורי אביו", זה הדין הקשה. "בארץ מגורי אביו", כמו שנאמר אותו הדין הרפה, שהיא הארץ שנאחזה מן הדין הקשה, ובו התיישב יעקב ונאחז בו (ואותה ארץ היא האספקלריה שאינה מאירה).

"אלה תולדות יעקב יוסף" וגו'. אחר שהתיישב יוסף עם יעקב והזדווג השמש עם הלבנה, אז התחיל לעשות תולדות. ומי הוא שעושה תולדות, חזר ואמר יוסף. שהרי אותו נהר ששופע ויוצא הוא עושה תולדות, משום שאין מימיו פוסקים לעולמים, והוא עושה תולדות בארץ הזו וממנו יוצאים תולדות לעולם. שהרי השמש, אף על גב שהתקרב ללבנה, לא עושה פירות, רק אותה הדרגה שנקראת צדיק, ויוסף הוא הדרגה של יעקב לעשות

¹ פי' מדת המ' המקושרת בדיני ופחד אביו פירוש שנתייחד הת"ת עם המ' דהיינו יעקב בארץ המקושרת במגורי אביו גבו' בארץ כנען שהיא ארץ ישראל כנגד הארץ העליונה וז"ש אתקשר אתרא באתריה (נ"א).

² בארץ כנען נמחק בהגהות הגר"א.

³ דגוף וברית חשבינן חד וז"ש אלה תולדות יעקב יוסף שיעקב הוא יוסף. ז"ח (נ"א).

בראשית

כתיב אלה תולדות יעקב יוסף אלה תולדות יעקב יוסף כל מאן דהוה מסתכל בדיוקנא דיוסף הוה אמר דדא הוא דיוקנא דיעקב

תא הוי דבכלהו בני יעקב לא כתיב אלה תולדות יעקב ראובן בר יוסף דדיוקניה דמי לדיוקנא דאבוי בן שבע עשרה שנה אמר רבי אבא רמו ליה קודשא בריך הוא דהא כד אתאביד מניה יוסף בן שבע עשרה שנין הוה וכל אינון יומין דאשתארו דלא חמא ליה ליוסף הוה כבי¹ אינון שבע עשרה שנין וכמה דהוה בכי עליה קודשא בריך הוא יהב ליה שבע עשרה שנין אחרנין דאתקיים בארעא דמצרים בחדו וביקרא ובשלימו דכלא בריה יוסף הוה מלכא וכל בניו קמיה הוו אינון שבע עשרה שנין הוו חיין לגביה ובגין כך בן שבע עשרה שנין הוה איהו כד אתאביד מניה

רבי חייא פתח ואמר (איוב לד י) לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע ושדי מעול כי פעל

קפ/ב

אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו. בא ברא קב"ה עלמא עבד ליה על דינא² ועל דינא אתקיים³ וכל עובדין דעלמא אינון קיימין בדינא בר דקב"ה בגין⁴ לקיימא עלמא ולא יתאביד פריש עליה רחמי ואינון רחמי מעכב לדינא⁵ דלא ישתצי עלמא ועל רחמי אתנהיג עלמא ואתקיים בגיניה⁶

פירות ולהוציא תולדות לעולם, ולכן כתוב "אלה תולדות יעקב יוסף". "אלה תולדות יעקב יוסף", כל מי שהיה מסתכל בדמות יוסף, היה אומר שזו היא דמות יעקב.

בא וראה שבכל בני יעקב לא כתוב אלה תולדות יעקב ראובן, פרט ליוסף, שדמותו דומה לדמות אביו. "בן שבע עשרה שנה". אמר רבי אבא, רמז לו הקדוש ברוך הוא, שהנה כשנאבד ממנו יוסף היה בן שבע עשרה שנים, וכל אותם ימים שנשארו שלא ראה את יוסף, היה בוכה על אותם שבע עשרה השנים, וכמו שהיה בוכה עליו, הקדוש ברוך הוא נתן לו שבע עשרה שנים אחרות שהתקיים בארץ מצרים בשמחה ובכבוד ובשלמות הכל. שבנו יוסף היה מלך, וכל בניו היו לפניו. ואותן שבע עשרה שנים היו חיים אצלו, ולכן בן שבע עשרה שנה הוא היה כשנאבד ממנו.

רבי חייא פתח ואמר, "לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע ושדי מעול כי פעל

אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו. בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, עשה אותו על הדין, ועל הדין התקיים, וכל המעשים של העולם הם עומדים בדין חוץ משל הקדוש ברוך הוא, כדי לקיים את העולם שלא יאבד. פרש עליו רחמים, ואותם הרחמים מעכבים את הדין שלא יכלה את העולם, ועל הרחמים מתנהג העולם ומתקיים בשבילם.

¹ על (נוסף בדפ"ו).

² הוא ראשית הבריאה שהיתה בגבורות שבהם ניתנה מדה לעולמות (רמ"ז).

³ הוא מה שאמרו רז"ל שהעולם קיים על הדין, דהיינו שכללות עצם העולם מתקיים באותה מדה שנתנה לו, וכמו כן שכל הנמצאים מתקיימים בשלהם, ואפשר לומר שלכן שם אלקים הוא בלשון רבים, להורות חילוקי ריבוי המדות שנתן הדין בין לכללות כל עולם ועולם בין לפרטות כל בריה ובריה (רמ"ז). כי כן כל מעשה בראשית נעשה בל"ב אלקים (ז"ח) (נ"א).

⁴ איתא בדברי הרב זלה"ה שבתחילת הוויית העולמות כשהיו שולטות הגבורות דהיינו בעולם התהוה, היתה בחינת יראה, בין העולמים דהיינו יראה מהדבק התחתון לעליון וזוהי יראת רוממות, בין יראה לעליון להתייחד עם התחתון וזו היא כעין יראת העונש, ועל סוד זה תמצא בפקודין דפרשת בראשית שמקדים מצות יראה לשל אהבה, אבל אחר כך הופיעה (הארה) [האהבה] באור החסדים ונעשו הפרצופים ולבושין דיקר לכסות האור ונתקנו העולמות ולא נאבדו, שאלמלא התיקון היו העולמות נאבדים לגמרי (רמ"ז).

⁵ זהו ביסוס הגבורות הנעשה בכח התורה ומעשים טובים, ושהאור הפנימי מבסס את הכלים ואת החיצוניות (רמ"ז).

⁶ ירצה שהמשך הנהגת העולם הוא בשפע אור הרחמים אבל יש צורך בדין לתת קצבה לשפע, וזהו בגיניה, הוא הדין ובסוד מכילין דרחמי (רמ"ז).

בראשית

ואי תימא דקודשא בריך הוא עביד דינא בבר נש בלא דינא¹ הא אתמר דכד דינא שריא עליה דבר נש כד איהו זכאה בנין רחימותא דקב"ה ביה איהו² כמה דאתמר דהא קב"ה רחים עליה ברחימו לקרבא ליה לגביה מתבר גופא בנין לשלשאה נשמתא וכדין אתקריב בר נש לגביה ברחימו כדקא יאות ונשמתא שלטא וגופא אתחלש ובעיא גופא חלשא ונפשא תקיפא דאתתקף בתקיפו וכדין איהו רחימא דקב"ה כמה דאמרו חברייה יהב קב"ה לצדיק צערא בעלמא דין בנין למזכי ליה לעלמא דאתי

וכד נשמתא חלשא וגופא תקיפא איהו שנאיה דקב"ה דלא אתרעי ביה לא יהיב ליה צערא בהאי עלמא אלא אורחוי מתתקנן והוא בשלימו יתיר בנין דאי עבד צדקה³ או טיבו קב"ה משלם ליה אנריה בהאי עלמא ולא יהוי ליה חולק בההוא עלמא ודא הוא דתרגם אונקלוס (דברים ז י) ומשלם לשונאיו וגו' ומשלם לשנאוהי טבוון דאינון וגו' <נ"א איהו> ובנין כך <ההוא> (איהו) זכאה דאתבר תדיר איהו רחימא דקב"ה והני מלי כד בדק ולא אשכח חובא⁴ בידיה דאתענש עליה

הכא אית לאסתכלא בכמה סטרין חד דהא חמינין דשכינתא לא שריא באתר עציבו אלא באתר דאית ביה חדוה אי חדוה לית ביה לא שריא שכינתא בההוא אתר כמה דאת אמר (מ"ב ג טו) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו

ואם תאמר שהקדוש ברוך הוא עושה דין באדם בלי דין, הרי נאמר, שכאשר הדין שורה על האדם כשהוא צדיק, משום אהבתו של הקדוש ברוך הוא אליו היא, כמו שנתבאר, שהרי הקדוש ברוך הוא מרחם עליו באהבה לקרב אותו אליו, משבר את הגוף כדי להשליט את הנשמה, ואז מתקרב האדם אליו באהבה כראוי, והנשמה שולטת והגוף נחלש. וצריך גוף חלש ונפש חזקה שמתגברת בחוזק, ואז הוא אהוב של הקדוש ברוך הוא, כמו שאמרו החברים, נותן הקדוש ברוך הוא לצדיק צער בעולם הזה כדי לזכות אותו לעולם הבא.

וכאשר הנשמה חלשה וגוף חזק, הוא שונאו של הקדוש ברוך הוא, שאינו מרוצה בו, ולא נותן לו צער בעולם הזה, אלא דרכיו מתוקנות והוא בשלמות יתרה, משום שאם עושה צדקה או חסד, הקדוש ברוך הוא משלם לו את שכרו בעולם הזה, ולא יהיה לו חלק בעולם ההוא. וזהו שתרגם אונקלוס "ומשלם לשונאיו" וגו', משלם לשונאיו טובות שהם וכו' (הוא). ולכן אותו צדיק שנשבר תמיד הוא אהוב של הקדוש ברוך הוא. והדברים הללו כשבדק, ולא מצא חטא בידו שנענש עליו. כאן יש להסתכל בכמה צדדים, אחד, שהנה ראינו שאין השכינה שורה במקום עצוב, אלא במקום שיש בו שמחה. אם אין בו שמחה, אין שכינה שורה באותו מקום, כמו שנאמר "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו (יד ה') רוח אלקים". שהרי

¹ פי' אם תאמר שעוד הדין החזק נוהג, שהרי מצינו צדיק ורע לו והצדיקים מעונים ביסורים (רמ"ז).

² ירצה אדרבה זהו פועל החסד שעל כן נקראו יסורין של אהבה. והענין שידוע שהחומר הוא מהחיצוניות ומבחינת הכלים שכולם דין ובפרט כלים דב"ן דעשיה וכל שכן הגוף שהוא בתחתית העשיה, ולכן הם מונעים את הנשמה שלא תוכל להדבק בפנימיות, ולכן כמו שהגבורות הקדושות מכניעות את הקליפות כך מכניעות את החומר. ויתר על כן במה דקיימא לן שאחת מסגולות הדין הוא להעלות התחתון לעליון, ואז בודאי שמשנתנה מדת התחתון להיות יותר רוחנית כדי שתוכל לעלות, כמו כן בסגולת היסורין שמכניעין החומר העכור משנתנה עכירותו לגשם יותר דק, וכנזכר במעשה משה רבנו ע"ה שנצטרך לק"כ תעניותיו העצומות להתעלות עד פנימיות בינה דבריא שלמטה ממנה מתחילים הק"כ צירופי אלקים, דהיינו מז"א דבריא ולמטה. ונמצאו שתי בחינות בתועלת יסורי הצדיק, האחת צירוף וזיכוך החומר שלא ימנע הנשמה להיות מוכנת לקבל אור העליון בלי מסך העכירות הגשמי, וז"ש דהא קב"ה רחים וכו' לקרבא וכו', ירצה כדי שיוכל להקרב ליוצרו (שהוא) [שיהא] מוכן לכך משבר כחות הגוף כדי שתשלוט הנשמה ותתקבל לקיבול אור העליון המושפע עליה. "מתבר גופא", ששתי סגולות לדין, האחד הפרשת הסיגים. והשני, התעלות הרוחני הצרוף להדביקו בשרשו, וכנגד זה אמר "וכדין אתקרב וכו'" (רמ"ז).

³ שמכוין להבריאה גופו ולא חס על נפשו לכן השפע שממשיך מלמעלה הוא מן החיצונית ומתעבה להצלחת גופו ואין בו רוחניות לחלק נפשו. הרמ"ז כ"י. בזה ניחא דהקב"ה משלם שכר מצות הרשע בעוה"ז והו"ל לרחם שיהיה לעוה"ב דכיון דהשפע אין בו רוחניות מוכרח לשלם בעוה"ז ועמ"ש מז"ה [בחס"ל] (כחמ"ל) (מא"י) (נ"א).

⁴ הוא מ"ש רז"ל (ברכות &), בדק ולא מצא יסורין של אהבה הן (רמ"ז).

בראשית

רוח אלהים¹ דהא שכינתא ודאי לא שריא באתר עציבו מנלן מיעקב דבגין דהוה עציב עליה דיוסף אסתלקת שכינתא מניה כיון דאתא ליה חדוה דבשורה דיוסף מיד (בראשית מה כז) ותחי רוח יעקב אביהם

הכא בהאי זכאה דאתבר כיון דאיהו חלשא ואתבר במכאובין אן הוא חדוה דהא איהו בעציבו ולית עמיה חדוה כלל וחד דהא חמיני² כמה רחמיין הוו צדיקיא קמי קודשא בריך הוא ולא אתברו במרעין ולא במכאובין ולא אתחלש גופא דלהון לעלמין אמאי לאו אלן כאלן דאלין אתברו ואלין קיימי בגופיהו כדקא יאות

וא"ת דהא אלן דקיימו בקיומא כדקא יאות בגין דאינון צדיקי בני צדיקי³ אינהו כמה דאוקמוה ואלין אחרנין צדיקי ולא בני צדיקי הא קא חמינין צדיקי בני צדיקי דהא אבוי דדין זכאה בר זכאה ואיהו זכאה אמאי אתבר גופיה במכאובין וכל יומי בצערא אלא הכא רזא איהו דהא כל עובדוי דקב"ה בקשוט וזכו (איוב לד י) כי פועל אדם ישלם לו וכארה איש ימציאנו אשכחנא בספרי קדמאי רזא חדא ולגביה רזא אחרא חד דאיהו תריין⁴ דהא אית זמנין⁵ דסיהרא איהי בפגימו ושריא בדינא ושמשא לא אשתכח גבה ובכל זמנא ובכל שעתא אית לה⁶ לאפקא נשמתין בבני נשא כמה דלקמא בקדמיתא⁷ ואפיקת לון השתא בזמנא דאיהי קיימא בדינא

האי מאן דנקיט לה בההוא זמנא ליהוי תדיר בגרעותא ומסכנותא אזלא לגביה ואתבר תדיר בדינא כל יומי דבר נש בין חיבא בין זכאה⁸ בר דצלותא בטיל כל גזרי דינין ויכיל לסלקא בצלותא וההוא זמנא דקיימא ההוא דרגא בשלימו וההוא נהר דנגיד ונפיק אשתמש בה

ודאי שכינה לא שורה במקום עצוב. מנין לנו, מיעקב, שמשום שהיה עצוב על יוסף הסתלקה ממנו שכינה. כיון שבאה לו השמחה על בשורת יוסף, מיד "ותחי רוח יעקב אביהם".

כאן בצדיק הזה שנשבר, כיון שהוא חלש ונשבר במכאובים, איפה השמחה, שהרי הוא בעצב ואין עמו שמחה בכלל. ואחד, שהנה ראינו כמה אהובים היו צדיקים לפני הקדוש ברוך הוא ולא נשברו בחלאים ולא במכאובים, ולא נחלש גופם לעולמים, למה לא אלה כאלה, שאלה נשברו, ואלה עומדים בגופם כראוי.

ואם תאמר שהנה אלה שעמדו בקיום כראוי משום שהם צדיקים בני צדיקים הם, כמו שבארוהו, ואלו האחרים צדיקים ולא בני צדיקים, הנה ראינו צדיקים בני צדיקים, שהנה אביו של זה צדיק בן צדיק, והוא צדיק, למה נשבר גופו במכאובים וכל ימיו בצער. אלא כאן הוא סוד, שהנה כל מעשי הקדוש ברוך הוא באמת וצדק, "כי פעל אדם ישלם לו וכארה איש ימצאנו". מצאנו בספרי הראשונים סוד אחד, ואצלו סוד אחר, אחד שהוא שנים, שהרי יש לפעמים שהלבנה בחיסרון ושורה בדין ואין השמש נמצאת אצלה, ובכל זמן ובכל שעה יש לה להוציא נשמות לבני אדם כמו שלקטה בראשונה, ומוציאה אותם כעת בזמן שהיא עומדת בדין.

ומי שלוקח אותה באותו זמן, יהיה תמיד בחיסרון, והעוני הולך אליו, ונשבר תמיד בדין כל ימי האדם, בין חיבא בין זכאה, רק שתפלה מבטלת את כל גזרי הדינים, ויכול לסלקם בתפלה. ואותו הזמן שאותה הדרגה עומדת בשלמות, ואותו נהר ששופע ויוצא משתמש בה, אז אותה

¹ לשון הפסוק: יד יהו"ה.

² ולמה לא ישוה ה' את המדות בכל הצדיקים (רמ"ז).

³ ולהיות שנולד גופם בקדושה וגדל בקדושה זה יועיל להם לחזק נשמתם ולזכך חומרם (רמ"ז).

⁴ נראה דר"ל חד הוא מ"ש זמנין דסיהרא קיימא בפגימו, ותריין הוא הנמשך מהולדת הבנים באותו זמן (רמ"ז).

⁵ היינו מדת המ' שנפגמה מצד מעשה הרע שבתחתונים שמתקלקלים הצנורות המשפיעות מהשמש אל הירח ומתמלאת מדין הגבורה וז"ש ושריא בדינא (נ"א).

⁶ שבכל יום ארז"ל אלף נולדים ואלף מתים (נ"א).

⁷ ירצה שהנשמות מתעכבות בפנימיות המ' יב"ח כנ' בזהר וז"ש בקדמיתא (נ"א).

⁸ כלומר וא"ת הרי הלל ור"ע וכיוצא שהיו עניים ואח"כ העשירו ואם יצאו בעת פגימו יופגמו לעולם ואם בעת שלימו יושלמו לעולם לז"א דראוים היו שיופגמו לעולם אבל ע"י תפלתם בטלו כל גזרי דינין ויכולין לסלקא. ז"ח (נ"א).

בראשית

הנשמה שיצאה ונדבקה בו באותו האדם, כדין ההוא נשמתא דנפקת ואתדבקת ביה, כההוא בר נש ההוא בר נש אשתלים בכלא בעותרא בבנין בשלימו דגופא וכלא בנין

קפא/א

ההוא מזלא דנגיד ונפיק ואתחבר בההוא דרגא לאשתלמא ביה ולא תברכא מניה ועל דא כלא במזלא תליא מלתא ועל דא תנינן בני חיי ומזוני¹ לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא² דהא בזכותא לאו איהו אלא עד דאתמליא ואתנהיר מן מזלא ובנין כך כל אינון דאתברו בהאי עלמא ואינון זכאי קשוט בלהו אתברו בהאי עלמא ואתדנו בדינא מאי טעמא בנין דההיא נפשא גרמא להו ועל דא חיים עלייהו קב"ה לעלמא דאתי³

רבי אלעזר אמר⁴ כל מה דעביד קב"ה בדינא איהו בנין לדכאה לההיא נפשא לאייתאה לה לעלמא דאתי (ובנין כך קב"ה כל עובדוי) [נ"א בנין דכל עובדוי דקב"ה] אינון בדינא וקשוט ובנין לאעברא מניה ההוא זוהמא דקבילת בהאי עלמא ועל דא אתבר בההוא גופא ואתדכיאית נפשא ובנין כך קב"ה עביד לההוא זכאה דיסבול יסורין ומכאובין בהאי עלמא ויתנקי מכלא ויזכה לחיי עלמא ועל דא כתיב (תהלים יא ה) יהו"ה צדיק יבחן ודאי והא אתמר

רבי שמעון פתח⁵ (ויקרא כא כג) אך אל יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו

אותו המזל ששופע ויוצא ומתחבר באותה הדרגה להשתלם בו ולהתברך ממנו, ועל כן הכל תלוי במזל. ועל כן שנינו, בנין, חיים ומזונות, תלויים לא בזכות אלא במזל. שהרי בזכות אינו אלא עד שמתמלאת ומאירה מן המזל. ולכן כל אותם שנשברו בעולם הזה, והם צדיקי אמת, כולם נשברים בעולם הזה ונדונים בדין. למה, משום שאותה הנפש גרמה להם, ועל כן חס עליהם הקדוש ברוך הוא לעולם הבא.

רבי אלעזר אמר, כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הוא בדין, כדי לטהר אותה הנפש להביא אותה לעולם הבא, (ולכן כל מעשיו של הקדוש ברוך הוא נ"א משום שכל מעשיו הקדוש ברוך הוא) הם בדין ואמת, וכדי להעביר ממנו אותה זוהמא שקבלה בעולם הזה, ועל כן נשבר אותו הגוף ונטהרת הנפש, ולכן הקדוש ברוך הוא עושה לאותו הצדיק שיסבול יסורים ומכאובים בעולם הזה, ויתנקה מן הכל ויזכה לחיי עולם. ועל כן כתוב "ה' צדיק יבחן", ודאי, והנה נתבאר.

רבי שמעון פתח, "אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא

¹ כלומר הוא מכבשי דרחמנא ובהנהגה של צדיק ורע לו (כללים ח"א ה ע"ג).

² ע"י תיקו"ז צח ע"א: מזונא דילה לאו בזכותא תליא מלתא ולא בחיים דאינון אבא ואימא ולא בבני דאינון נצח והוד אלא במזלא תליא מלתא, ע"כ. זכותה מעשה מכריע המדות מן החסד והגבורה ולמטה לבטל הזכות דהיינו החסד הוא הגבורה, אמנם מזלא הוא השפעת הכתר, ויכונה לתיקון אחרון מתיקוני דיקנא וכו' והם י"ג נהרי אפרסמונא דכיא, והכולל הכל המושך כולם לחכמה ולבינה נקרא מזל שהוא נזל ומשפיע תמיד וכו' שאין זווג וייחוד אפילו בזווג החול, שהוא על ידי מט"ט, שלא יהיה ע"י הא"ס בכתר (אור יקר).

³ היינו סוד שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, היינו אלו שמתאבלים באבילות השכינה שישו במשושה לעתיד כשיתוקנו כל החסרונותיה, היא תתעלה לראש פנה ואלו יתעלו עמה וכל ישראל פנה בעת הגלות דינם כך ממש (אור יקר).

⁴ ר"א פליג והוסף ענין ההכרח בעצמו על דברי הספרי קדמאי וזה שאין ספק שבעת שליטת הירח בההוא נהר החצונים מתבטלים ונכנסים והנשמה היא נטהרת מאותה הזוהמא והוא סיוע גדול לענין העבודה בעולם הזה וכאשר הוא שליטת החצונים בחסרון הלבנה בצאת הנשמה יתדבק אליה זוהמא מאותו חטאת הרובץ לפתח לידת הנשמות לחוץ ולזה צריכה הנשמה היוצאת בגריעות נקיון וטהרה מהזוהמא ההוא (אור יקר). ס"ל כתירוץ ר' חיים כי פועל אדם וכו' ובגין לאעברא מניה ההוא זוהמא דקבילת בהאי עלמא דהיינו מה שעשה בגלגול ראושן ולכן נתיישר אפילו יהיה צדיק בן צדיק (מ"מ).

⁵ ס"ל כספרי קדמאי [שהעיקר הוא מי שבאה נשמתו מן המלכות בשעה שהיא פגומה ח"ו, אפילו יהיה צדיק בן צדיק מתיישר, ומי שבאה נשמתו בעת שלימות המלכות, גם דיהוי חייבא יהיה שלם בכולא בלי ייסורין], ולפי שספרי קדמאי ור"ח ור"א לא תרצו קושיא קמייתא דהא חמינן דשכינתא לא שרייא באתר עציבו וכו' לכך בא ר"ש ותרצה בסוף דבריו שאמר ואע"ג דנשמתין בעציבו ולא בחדון רזא דמלה שריין כגוונא דלעילא וכו' (מ"מ).

בראשית

ולא יחלל את מקדשי כי אני יהוה מקדשו אך אל הפרכת לא יבא תא חזי בההיא שעתא דההוא נהר דנגיד ונפיק¹ אפיק כל אינון נשמתין ואתעברת נוקבא כלהו קיימין לגו בקורטא דלגו² בסיטו³ קורטא

וכד סיהרא אתפגים בההוא סטרא דחויא בישא כדין כל אינון נשמתין דנפקין אף על גב דכלהו דכיינ וכלהו קדישין הואיל ונפקו בפנימו בכל אינון אתרי דמטו אינון נשמתין כלהו אתברו ואתפגמו בכמה צערינ בכמה כאבין ואלין אינון (נשמתין ואתרינ) >נ"א נשמתין דאתרינ דפגמו < דאתרעי בהו קב"ה לבתר דאתברו

ואף על גב דנשמתין בעציבו ולא בחדוון רזא דמלא שריין כגוונא דלעילא⁴ גופא אתפגים ונשמתא לגו כגוונא דלעילא ודאי⁵ כגוונא דדא ובגין כך אלין אינון דבעיין לחדתותי בחדתותא דסיהרא⁶ ועל אלין כתיב (ישעיה סו כו) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה כל בשר ודאי דאלין יתחדתון בכלא ובעיין לחדתותי בחדתותא דסיהרא ואלין אינון⁷ בשותפותא חדא בסיהרא פנימין בההוא פגמו דילה

ובגין כך איהי שריא בגווייהו תדיר דלא שבקא לון כמה דאת אמר (שם נז טו) ואת דכא ושפל רוח וכתוב (תהלים לד יט) קרוב יהוה לנשברי לב לאינון דסבלי עם סיהרא ההוא פגמו אינון קריבין לה תדיר ועל דא להחיות לב נדכאים באינון חיים דאתיין לה לאתחדתא יהא לון חולקהון אינון דסבלי עמה יתחדתון עמה

יחלל את מקדשי כי אני ה' מקדשו". "אך אל הפרוכת לא יבא", בא וראה, באותה שעה שאותו הנהר ששופע ויוצא, מוציא כל אותן הנשמות והנקבה מתעברת, כולם עומדים בפנים בבית לפנים, לפני תואר הבית.

וכשהלבנה נפגמת באותו צד של הנחש הרע, אז כל אותן נשמות שיוצאות, אף על גב שכולן טהורות וכולן קדושות, הואיל ויצאו בפגם, בכל אותם מקומות שהגיעו אותן הנשמות, כולם נשברו ונפגמו בכמה [מיני] צער וכמה כאבים, ואלו הם (נשמות ומקומות נ"א נשמות של מקומות של פגם) שהקדוש ברוך הוא רוצה בהם אחר שנשברו.

ואף על גב שהנשמות בעצבות ולא בשמחה. סוד הדבר שורים כדוגמא שלמעלה, הגוף נפגם, והנשמה בפנים כדוגמא שלמעלה, ודאי כדוגמת זה. ולכן אלו הם שצריכות להתחדש בהתחדשות הלבנה. ועל אלו כתוב "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה'". כל בשר ודאי, שאלו יתחדשו בכל. וצריכים להתחדש בהתחדשות הלבנה. ואלו הם בשותפות אחת עם הלבנה, פגומים באותו הפגם שלה.

ולכן היא תמיד שורה בתוכם, שאינה עוזבת אותם, כמו שנאמר "ואת דכא ושפל רוח", וכתוב "קרוב ה' לנשברי לב", לאותם שסובלים אותו הפגם עם הלבנה, הם קרובים לה תמיד. ועל זה "להחיות לב נדכאים", באותם החיים שבאים לה להתחדש יהיה להם חלקם, אותם שסובלים עמה יתחדשו עמה. ואלו

¹ יכונה אל הכתר אל המזל, דהיינו הארת המלכות מהיסוד דהיינו סוד נהר דנגיד ונפיק העליון (אור יקר).

² קיימין לגו בקולטרא, כך מצאתי, ונראה לי טענת סופם, ר"ל שעומדות הנשמות באוצר הפנים בצורת תואר האוצר וכ"כ הרמ"ק, והכוונה הצלם שיש בתוכיות יסוד הנוק', ולפי זה אפשר נמי ליישב פי' המלבוש כי כל צלם סוד מלבוש הנשמה (רמ"ז). פי' בתוך פנימיות יסוד ועטרת יסוד דמלכות שנקרא ציון וירושלים, ולכך כפל לשונו בקורטא דלגו פסיטו קורטא (מ"מ). כולם עומדים לפניו במלבוש וכסוי שלפנים בתואר הבית הפנימי [ר"ל תוך יסוד ועטרה לפנים. הרש"ב] ושם הנשמות יושבות בהיכל המלך. ומלת קורטא פירוש בית כי כן תרגומו של הממלאים בתייהם כסף די מליין קורטייהו סימא (ד"א).

³ פסיטו (מ"מ).

⁴ פי' כשם שלמעלה אין יניקה לסטרא אחרא רק מהכלים ולא מנשמת הפרצוף, כך למטה גופא אתפגים ולא נשמתא (מ"מ).

⁵ ודא (דפ"ו ומ"מ).

⁶ הרי הוא עליית ניצוצי הקדושה שהם מהמלכויות דב"ן, הרי הם חלקי השכינה שנאבדו ממנו ונפלו בעולם התהו (ביאורים ח"א כח ע"ד).

⁷ תקונים קד (ד"א).

בראשית

ואלין אקרון יסורין של אהבה של אהבה אינון ולא מניה [דההוא] (מההוא) בר נש של אהבה אינון דאתפגם [נהורא] (נהוריה) של אהבה זוטא¹ דאתדחיא מאהבה רבא² (ו) בגין כך אלין אינון חברים משותפים בהדה זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי דאינון זכו להאי למהוי חברים בהדה עלייהו כתיב (שם קכב ח) למען אחי ורעי וגו'³

פתח ואמר, "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד". אשרי חלקם של הצדיקים שהקדוש ברוך הוא גלה להם דרכי התורה ללכת בהם. בא וראה, הפסוק הזה הוא סוד עליון, "הנה ישכיל עבדי" ובארוה. אבל בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, עשה את הלבנה והקטין את אורה, שהרי אין לה מעצמה כלום, ומשום שהקטינה את עצמה, האירה בגלל השמש ובחוזק האורות העליונים. ובזמן שהיה בית המקדש קיים, ישראל היו עוסקים בקרבנות ועולות ועבודות שהיו עושים הכהנים ולוים וישראלים כדי לקשר קשרים ולהאיר אורות.

ולבתר דאתחרב בי מקדשא אתחשך נהורא וסיהרא לא אתנהירת מן שמשא ושמשא

קפא/ב

אסתלק מנה ולא אתנהרא ולית לך יומא דלא שלטא ביה לוטין וצערין וכאבין כמה דאתמר⁶

ובההוא זמנא דמטי⁸⁷ זמנא דסיהרא לאתנהרא מה כתיב (ישעיה נב יג) הנה ישכיל עבדי עליה דסיהרא⁹ אתמר הנה ישכיל עבדי דא

ולא מאותו האדם, של אהבה אותם, שנפגם האור של האהבה הקטנה שנדחית מאהבה רבה. לכן אלה הם חברים משותפים עמה. אשרי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא, שהם זכו לזה להיות חברים עמה, עליהם כתוב "למען אחי ורעי" וגו'.

ולאחר שנחרב בית המקדש, נחשך האור, והלבנה לא הוירה מן השמש, והשמש קשרים ולהאיר אורות.

ולאחר שנחרב בית המקדש, נחשך האור, והלבנה לא הוירה מן השמש, והשמש קשרים ולהאיר אורות.

הסתלק ממנה ולא האירה, ואין לך יום שלא שולטים בו קללות וצער וכאבים, כמו שנתבאר.

ובאותו זמן שהגיע זמן הלבנה להאיר, מה כתוב, "הנה ישכיל עבדי". נאמר על הלבנה "הנה ישכיל עבדי", זהו סוד האמונה. "הנה ישכיל" שמתעוררת התעוררות שלמעלה, כמי שהריח ריח ובא

¹ מלכות (מ"מ).

² ז"א שבנינו מהחסדים שנקרא אהבה (מ"מ).

³ וסיים אדברה שלום בך וע"י הצדיקים יש זיווג אדברה לשון ראוה מדברת שלום יסוד בך כ"ב אתוון וגם רומז לז"א (מא"י) (נ"א). ועי' שעה"כ כד ע"ב: ונמצא כי הנשמה לנשמה הם בניס לאר"א עצמם, והם אחים גמורים לז"א ונוקבי'. וזש"ה למען אחי ורעי, וארז"ל קראם הכתוב אחים ורעים, והוא בבחינת נשמה לנשמה.

⁴ עי' בבהגר"א ס"י ג ע"ג שזהו דוגמת העקודים, שלא היה אור במלכות שבו.

⁵ פי' בכח הארת מוחין שבז"א (מ"מ).

⁶ לכך ראוי לכל ירא ועובד להיות עבודתו חברתו עמה ולהצטער בצערה תמיד והיינו שברו על ה' אלהיו (אור יקר).

⁷ או מצד זכו אחישנה, או מצד לא זכו בעתה, ימטא זמנא ודאי (אור יקר).

⁸ דימטי (אור יקר).

⁹ עי' לעיל קפא ע"א דברינו בשם הדע"ה.

בראשית

הוא רוא דמהימנותא¹ הנה ישכיל דאתער אתערותא לעילא² <כמאן> (כמה) דארה ריחא ואתי לאתערא ולאסתכלא³ ירום מסטרא דנהורא עלאה⁴ דכל נהורין ירום כמה דאת אמר (ישעיה ל יח) ולכן ירום לרחמכם ונשא⁵ מסטרא דאברהם וגבה מסטרא דיצחק מאד מסטרא דיעקב⁶ ואף על גב דאוקמוה וכלא חד ברזא דחכמתא

ובהוא זמנא יתער קב"ה⁷ אתערותא עלאה⁸ לאנהרא לה לסיהרא⁹ כדקא יאות כמה דאת אמר (שם כו) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ובגין [כך] (ד)יתוסף בה רוח עלאה¹⁰ ובגין כך יתערון כדין¹¹ כל אינון מיתיא דאינון גו עפרא ודא הוא עבדי רוא דמפתחן דמאריה בידיה כמה דאת אמר (בראשית כד ב) (אל עבדו זקן ביתו וכמה דאת אמר) ויאמר אברהם¹² אל עבדו¹³ דא סיהרא כמה דאתמר מטטרו¹⁴ דאיהו עבד

להתעורר ולהסתכל. "ירום" מצד האור העליון של כל האורות. "ירום" כמו שנאמר "ולכן ירום לרחמכם". "ונשא" מהצד של אברהם. "וגבה" מהצד של יצחק. "מאד" מצדו של יעקב. ואף על גב שבארוהו, והכל אחד בסוד של החכמה.

ובאותו זמן יעורר הקדוש ברוך הוא התעוררות עליונה להאיר ללבנה כראוי, כמו שנאמר "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים". ולכן תתוסף לה רוח עליונה, ולכן יתעוררו אז כל אותם המתים שהם בתוך העפר, וזהו "עבדי", הסוד שמפתחות רבונו בידו, כמו שנאמר ("אל עבדו זקן ביתו" וכמו שנאמר) "ויאמר אברהם אל עבדו", זו הלבנה כמו שנאמר, מטטרו"ן שהוא עבד שליח רבונו. "זקן ביתו", כמו שנאמר "נער הייתי גם זקנתי". "המושל בכל אשר לו",

¹ התדבקות אל החכמה עד המלכות, ונודע שסוד ריח היא המלכות המעלה התעוררותה מן המלכות למעלה עד החכמה בסוד אשה ריח ניחוח לה' (אור יקר).

² היינו מלת ישכיל לשון שכל שהוא מן החכמה ויתפשט אור החכמה אליה (אור יקר).

³ סוד התעוררותה ממטה למעלה ומעורר החכמה והיינו ישכיל עבדי (אור יקר).

⁴ משמע הבינה שהיא על ג' אבות, אמנם מלת רום עולה עד החכמה כדפי' בתיקו"ז רום ידיהו נשא, ומהפרשים פרשו רום בכתר, והנראה כאן כוונתו על ג' ראשונות קשורות ברחמים עליונים (אור יקר). פי' מצד א"א, כמ"ש הרב שבימי המשיח יתגלה הארת חוטם דא"א למלכות, ואריך הוא נהורא עילאה דכל נהורין (מ"מ).

⁵ זו היא מעלת המלכות מצד החסד, שהחסד נושא אותה למעלה, ותחלת גבהותה הוא מיצחק, דהיינו שמאלו תחת לראשי וימיני תחבקני, לכך מצדם נשא וגבה. אמנם יתנשא ויגבה למעלה מאד מצד הת"ת המאיר בה אחר החיבוק (אור יקר).

⁶ והנה הוא סוד הרמוז בדברי חז"ל באמרם ירום מאברהם וכו', וז"ש ואע"ג דאוקמוה בעלי המדרש כפשטם יסכים עם הסוד (אור יקר).

⁷ בינה (אור יקר).

⁸ מהכתר והחכמה (אור יקר).

⁹ מלכות, אורה יתגדל ויתרבה מתוכיות הבינה בסוד ג"ר ומשם אור הלבנה כאור החמה וכו' דהיינו כמעט אצילות חדש, והנה תתחדש המלכות יתחדשו כל אותם המושרשים בה (אור יקר).

¹⁰ הוא סוד תוכיות רוח חדש בספירה (אור יקר).

¹¹ שהשורש אשר לנשמות היו במלכות במקום המיתה כעין מעוטה, אמנם עתה שהחיה אותה ונתוסף אורה ג"כ, יתוספו כל הנשמות ויתפשטו חייהם ויחיו גופם. ולזה תחלה ישכיל ויחיה עבדי מדת המלכות, וסוד היותה נקראת עבד, היינו בחינת התלבשות הנהגתה אל התחתונים ע"י העבד מטטרו"ן (אור יקר).

¹² התפשטות החסד (אור יקר).

¹³ מטטרו"ן שהשכינה היא מתלבשת בו והיינו זקן ביתו שהיא נקראת י' ובתוך מטטרו"ן היא נגזת ונק' מיטטרו"ן ולזה יש שליטה למטטרו"ן בכל הנהגה דהיינו זקן ששולט בזקנה עליונה דהיינו ביתו המלכות (אור יקר).

¹⁴ פי' לפי שהשכינה מתלבשת במט"ט לכך אמר מט"ט דאיהו עבד שליחא וכו' אבל לעולם עבדו היא המלכות וזעיר מדבר עמה (מ"מ).

בראשית

שליחא דמאריה זקן ביתו¹ כמה דאת אמר (תהלים לו כה) נער הייתי גם זקנתי המושל בכל אשר לו בנין דכל גוונין אתחזון ביה ירו"ק וחוו"ר וסומ"ק²

שים נא ידך³ תחת ירכי⁴ (בראשית כד ב) דא הוא צדיק רזא דמלה קיומא דעלמא דהא כדין האי עבד ממנא ברזא עלאה לאחייא לון לדיירי עפרא ויתעביד שלוחא ברוחא דלעילא ולא תבא רוחין ונשמתין לאתריהו לאינן גופי (דאתכלו) <דאתבלו> ואתרקבו תחות עפרא ואשביעך ביהו"ה אלהי השמים (שם ג) ואשביעך מאי ואשביעך לאתלבשא ברזא דשבע נהורין עלאין דאינן רזא דשלימו עלאה אשר לא תקח אשה (שם) דא הוא נופא דתחות עפרא דאית ליה קיומא לאקמא מעפרא⁵ דכל אינן דאתקברו בה וזכו לאתקברא בארעא דישראל אינן יתערון בקדמיתא

כמה דאוקימנא דכתיב (ישעיה כו יט) יחיו מתוך בקדמיתא אלין מתין דארעא דישראל נבלתי יקומון אינן מתין דשאר ארעאן ועל דא לאינן גופיהון דישראל דאתקברו תמן ולא לגופי דשאר עמין עע"ז דאסתאבא ארעא מינייהו ועל דא אשר לא תקח אשה לבני מאי לבני דכל נשמתין דעלמא דנפקי מההוא נהר דנגיד ונפיק אינן בנין לקב"ה ועל דא אשר לא תקח אשה דא נופא לבני⁶ דא נשמתא מבנות הכנעני (בראשית כד ג) אלין גופין דעמין עע"ז דזמין קב"ה לנערא לון מארעא קדישא כמה דאת אמר (איוב לח יג) וינערו רשעים ממנה כמאן דמנער מליתא מוזהמא דילה

כי אל ארצי ואל מולדתי תלך (בראשית כד ד) ארצי דא היא ארעא קדישא דאיהי קדמא

משום שכל הצבעים נראים בו, ירוק ולבן ואדום.

"שים נא ידך תחת ירכי", זהו הצדיק. סוד הדבר קיום העולם, שהרי אז העבד הזה ממונה בסוד עליון להחיות את שוכני העפר, ויעשה שליח ברוח של מעלה להשיב הרוחות והנשמות למקומן לאותם גופים (שנכלו) שהתבלו ונרקבו תחת העפר. "ואשביעך בה' אלהי השמים". "ואשביעך", מה זה "ואשביעך", להתלבש בסוד של שבעה אורות עליונים, שהם סוד השלמות העליונה. "אשר לא תקח אשה", זהו הגוף שתחת העפר שיש לו קיום להקים מהעפר, שכל אותם שנקברו בה וזכו להקבר בארץ ישראל, הם יתעוררו בראשונה.

כמו שבארנו, שכתוב "יחיו מתוך", בראשונה, אלו המתים של ארץ ישראל. "נבלתי יקומון", אותם המתים של שאר הארצות. ועל זה לאותם גופים של ישראל שנקברו שם, ולא לגופות שאר העמים עובדי עבודה זרה שהארץ נטמאה מהם. ועל כן, "אשר לא תקח אשה לבני". מה זה "לבני", שכל נשמות העולם שיוצאות מאותו נהר ששופע ויוצא, אותם בנין לקדוש ברוך הוא, ועל זה "אשר לא תקח אשה" זה הגוף, "לבני" זו הנשמה, "מבנות הכנעני" אלו גופות של עמים עובדי עבודה זרה שעתיד הקדוש ברוך הוא לנער אותם מהארץ הקדושה, כמו שנאמר "וינערו רשעים ממנה", כמי שמנער טלית מהזוהמא שלה.

"כי אל ארצי ואל מולדתי תלך". "ארצי", זו הארץ הקדושה שהיא ראשונה לכל שאר

¹ כענין שהמלכות נקרא עבד והמלאך זקן בית וסתם עבדו זקן ביתו התלבשות השכינה בתוכו שאז ההנהגה בחול על ידו והיינו המושל בכל אשר לו דהיינו נער כאשר מתחדש או חסר, גם זקנתי כאשר הייחוד בתוכו וזהו מושל בכל ג' בחינות ההנהגה חסד דין ורחמים דהיינו המושל בכל אשר לו (אור יקר).

² הם כל אשר לו ג' גווני קשת (אור יקר).

³ ירצה מקום שליטתך דהיינו ידך (אור יקר).

⁴ הירך נצח או הוד, תחת הירך יסוד (אור יקר).

⁵ פי' אע"ג דאינו אלא מלא תרווד רקב קראו אשה דאית ליה קיומא ע"י העצם הנקרא לוז כנודע. ואפשר דמפרש אשה לשון ישות ופי' היש המעט שהוא העצם לוז כנזכר. ז"ח (נ"א).

⁶ פירוש דאור מחצב הנשמות הוא סמוך לאורות בסוד בנין אתם כמו שביאר באורך הרב הקדוש מהרח"ו זצ"ל (מא"י) (נ"א).

בראשית

לכל שאר ארעין כמה דאתמר (ועל דא כי אל ארצי דא ארעא קדישא דאיהו דיליה בין כל שאר ארעין דפליג לון לממנן אחרנין) ועל דא כי אל ארצי ואל מולדתי כיון דאמר אל ארצי מהו ואל מולדתי אלא אל ארצי כמה דאתמר (מהו) ואל מולדתי אלין אינון ישראל

תא חזי מה כתיב (בראשית כד י) ויקח העבד כמה דאתמר עשרה גמלים אלין אינון עשרה דרגין¹ דהאי עבד שלטא עליהו כגוונא דלעילא מגמלי אדניו דאינון כההוא גוונא ממש² כמה דאתמר והאי עבד שלטא ואתתקן בהו וכל טוב אדניו בידו כל ההוא טיבו רוחין עלאי³ דנפקי מגו אינון נהורין ובוצינין עלאי³ וכל טוב אדניו ההוא שמושא דשמשא דאתמשכא בה בסיהרא ויקם וילך אל ארם נהרים (שם) דא אתר דארעא קדישא דבכת⁴ תמן רחל כד חריב בי מקדשא ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים (שם יא) לאתתקפא חילהא בתוקפאה כדקא יאות עד לא תיעול לאקמא לון לאינון גופין לעת ערב (שם) מאי לעת ערב דא ערב שבת

קפב/א

דאיהו זמנא דאלף שתיתאה לעת ערב⁵ כמה דאת אמר (תהלים קד כג) ולעבודתו עדי ערב וכתוב (ירמיה ו ד) כי ינטו צללי ערב לעת צאת השואבות (בראשית כד יא) דההוא זמנא זמינין למיקם ולאחייא⁶ בקדמיתא מכל שאר בני עלמא אינון דשאבי מימיו דאורייתא (ושאבין) בגין דאתעסקו לשאבא מימי דאורייתא ואתתקפו באילנא דחיי⁷ ואינון יפקון בקדמיתא דאילנא דחיי גרמא לון דיקומון בקדמיתא כמה דאתמר

הארצות, כמו שנתבאר. (ועל זה "כי אל ארצי", זו הארץ הקדושה שהיא שלו בין כל שאר הארצות שחלק אותם לממונים אחרים), ועל זה "כי אל ארצי ואל מולדתי". כיון שאמר "אל ארצי", מה זה "ואל מולדתי". אלא "אל ארצי" כמו שנאמר. (מה זה) "ואל מולדתי, אלו הם ישראל.

בא וראה מה כתוב, "ויקח העבד", כמו שנתבאר. "עשרה גמלים", אלו הם עשר דרגות שהעבד הזה שולט עליהם כדוגמא שלמעלה. "מגמלי אדוניו", שהם באותו צבע ממש, כמו שנתבאר, והעבד הזה שולט ונתקן בהם. "וכל טוב אדניו בידו", כל אותו טוב הרוחות העליונים שיוצאים מתוך אותם אורות ומאורות עליונים. "וכל טוב אדוניו", אותו השמוש של השמש שנמשכה בה בלבנה. "ויקם וילך אל ארם נהרים", זהו המקום של הארץ הקדושה ששם בכתה רחל כשחרב בית המקדש. "ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים", להתחזק כחה בחזקה כראוי טרם תכנס להקים את אותם הגופים. "לעת ערב". מה זה "לעת ערב", זה ערב שבת

שהוא הזמן של האלף הששי. "לעת ערב", כמו שנאמר "ולעבודתו עדי ערב", וכתוב "כי ינטו צללי ערב". "לעת צאת השאבת", שבאותו זמן עתידים לקום ולהחיות, בראשונה מכל שאר בני העולם אותם ששואבים מימי התורה (ושואבים), כדי שיתעסקו לשאוב מימי התורה, והתחזקו בעץ החיים, והם יצאו בראשונה, שעץ החיים גרם להם שיקומו בראשונה, כמו שנתבאר. "ובנות אנשי העיר יוצאות",

¹ פי' הם י"ס דבריה ונקראים גמלים לפי שגומלים חסד לתחתונים (מ"מ). פירוש ז' היכלות דיצירה כי היכל קה"ק כלול מג' הרי עשר (נ"א).

² פי' י"ס דבריה מעין י"ס דאצילות (מ"מ).

³ פי' וכל טוב אדוניו הם רוחות של הצדיקים שביסוד ומ"ש וכל טוב אדוניו ההוא שמושא דשמשא הוא כמו דבר אחר (מ"מ).

⁴ פירוש מדקאמר נהרים ע"ש הבכיה. א"נ מסיפיה דקרא אל עיר נחור מלשון חרון שהוא חורבן בהמ"ק. ז"ח. אפ' רחל עם האותיו' בגימטריא ארם. גם כתיב קול ברמה נשמע (א"מ) (נ"א).

⁵ דחיקא לי טובא שהתחיה יהיה בסוד ח"ת לאלף הששי א"כ אינו ערב ממש, אלא אם נאמר שבערך כל ו' אלפים יחד הוא עת ערב לכולם כעין יום הששי לכל ימי השבת והיינו דכתיב יצא אדם ת"ת לפעלו להנהיג העולם בדיניו, ועבודתו עדי ערב דהיינו עד יום הששי שהוא זמן ביעור החצונים בלי פעולת הדין והיינו שינטו צללי ערב שהם החצונים כמבואר בכמה דוכתי (אור יקר).

⁶ פי' לעיל אמר מתי ארץ ישראל קודמין למתי חו"ל, וכאן אמר במתי א"י עצמם או במתי ח"ל עצמם יש בהם חילוק שת"ח קודמין להמון העם ובעלי הקבל קודמין לשאר ת"ח וז"ש ואשתדלו למנדע למאריהון ברזא דחכמתא ואינון אתקיימון בקדמיתא (מ"מ).

⁷ ת"ת תורה (אור יקר).

בראשית

ובנות אנשי העיר יוצאות (בראשית כד יג) מאי יוצאות כמה דאת אמר (ישעיה כו יט) וארץ רפאים תפיל דזמינא ארעא למפלט מנה כל רוחין! דאינון בנווה ועל דא כתיב (בראשית כד יג) יוצאות לשאוב מים לנטלא נשמתא² ולקבלא לה כדקא יאות מתקנא מאתרה³ כדקא חזי

והיה הנערה⁴ אשר אומר אליה הטי נא כדך⁵ ואשתה⁶ (שם יד) בנין דהא אתמר דכל אינון נשמתין דעלמא דאתקיימו בהאי עלמא ואשתדלו למנדע למאריהון ברוא דחכמתא עלאה⁷ איהי סלקת ואתקיימת בדרגא עלאה על כל אינון דלא אתדבקו ולא ידעו ואינון אתקיימו בקדמיתא ודא הוא שאלתא דקאים ההוא עבד למנדע ולמשאל במה אתעסקת ההיא נשמתא בהאי עלמא ואמרה אלי גם אתה שתה⁸ (שם מד) אנת בעי למשתי ולאשתקיא⁹ בקדמיתא ובתרך וגם לגמליך אשקה (שם יד) בנין דכל אינון שאר רתיבין אף על גב דאתשקייין¹⁰ מהאי דרגא כלהו אתשקייין¹¹ מפולחנא דצדיקייא דידיע פולחנא דמאריהון כדקא יאות דצדיקייא ידעי לספקא לכל דרגא ודרגא כדקא יאות ועל דא וגם לגמליך אשקה ודאי היא האשה אשר הוכיח יהוה לבן אדוני (שם מד) ודאי ההוא >נ"א באתערותא דצלותא דילי< איהו גופא דאזדמן לההיא נשמתא עלאה

מה זה "יוצאות", כמו שנאמר "וארץ רפאים תפיל", שעתידה הארץ לפלוט ממנה כל הרוחות שהם בתוכה, ועל כך כתוב "יוצאות". "לשאוב מים", ליטול נשמה ולקבלה כראוי מתוקנת ממקומה כראוי.

"והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה", משום שהרי נתבאר, שכל אותן נשמות של העולם שהתקיימו בעולם הזה והשתדלו לדעת את רבונם בסוד החכמה העליונה, היא עולה ומתקיימת בדרגה עליונה על כל אותם שלא נדבקו ולא ידעו, והם מתקיימים בראשונה. וזו השאלה שעמד אותו העבד לדעת ולשאול, במה התעסקה אותה הנשמה בעולם הזה. "ואמרה אלי גם אתה שתה", אתה צריך לשנות ולהיות משקה בראשונה, ואחר כך "וגם לגמליך אשקה", משום שכל אותם שאר המרכבות, אף על גב שנשקים מהמדרגה הזו, כולם נשקים מעבודת הצדיקים שיודעים עבודת רבונם כראוי, שהצדיקים יודעים לסַק לכל דרגה ודרגה כראוי. ועל זה "וגם לגמליך אשקה". ודאי היא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדני, ודאי היא (ס"א בהתעוררות של התפלה שלי) הוא הגוף שהזדמן לאותה הנשמה העליונה.

¹ גופין (מ"מ).

² הוא ג"כ תקרא מים מפני שעל ידי עסק התורה שהיא מים (אור יקר).

³ שהרי כשישאב הגוף הנשמה בראשונה, שכחה כל תורה שלמדה כנודע. ועתה בתחיה לא תשכח הנשמה מה שלמדה בג"ע, אלא תהיה מתוקנת בתורה כדקא חזי (אור יקר).

⁴ פי' הגוף והמדבר עם השכינה הוא הבלא דגרמי שבתוך הגוף כמש"ל היא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדוני ודאי דא הוא גופא (מ"מ).

⁵ לשון כ"ד ספרי תורה, ירצה הטי ועסיקי בתורתך, ואשתה משפע תורתך ונראה במה עסקת בהיותך בגוף (אור יקר).

⁶ ע"ד זיל תהי אקנקניה (נ"א).

⁷ בסודות התורה, ודא היא שאלתא אחר שכולם שואבות יבחין ביניהם אותם ששאבו סודות התורה (אור יקר).

⁸ ירצה שיודע בסודותיו לפתוח המקורות העליונים ולהשפיע שפע למטטרון ראש היצירה היכל קדש הקדשים, ואח"כ להמשיך המדרגות כולם, והיינו גם לגמליך אשתה, שהם שותים ממטטרון על ידי סוד הזווג שמזווגים אותם העוסקים בעבודה (אור יקר). משיבי דעסק בסודי התורה ואומר לו שמט"א זה הוא שותה מהשפעה העליונה כשנשפעה לעולמות והראש מט"ט ואחרי כל מחנות המלאכים ימשוכו (נ"א).

⁹ ולאשתקיא (אור יקר).

¹⁰ דאשתקייין (אור יקר).

¹¹ אשתקייין (אור יקר).

¹² דהיינו סוד הזווג בימי חול (אור יקר).

בראשית

תא חזי דהא אתמר דתיאובתא דדכורא לגבי נוקבא עביד נשמתא¹ ותיאובתא דנוקבא לגבי דכורא סלקא ואתערב בהדה דלעילא ואתכליל דא בדא ועביד נשמתא ובגין כך היא האשה דא הוא גופא² ודאי דאיהו זמינא לההוא רעותא דנשמתא דנפקא מן דכורא ואינון גופין זמינין לאתערא בקדמיתא כדקאמרן ולבתר דאלין יקומו³ יקומו כל אחרנין דבשאר ארעאן ויתקיימו בקיומא שלים ויתחדתון בחדתותא דסיהרא⁴ ויתחדש עלמא כמלקדמין⁵ וכדין⁶ כתיב בההוא זמנא (תהלים קד לא) ישמח יהוה במעשיו ובגין כך (ישעיה נב יג) הנה ישכיל עבדי לאהדרא נשמתין כל חד וחד לאתריה⁷ ירום ונשא ונבה מאד מסמרא דכל אינון דרגין עלאין כדקאמרן

כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם (שם יד) תא חזי דהא אתמר דכד אתהרב בי מקדשא ושכינתא אתגלי בגו ארעאן נוכראין בינייהו מה כתיב (שם לג ז) הן אראלם צעקו חוצה⁸ מלאכי שלום מר יבכיון כלהו בכו על דא וקשירו בכיה ואבלא וכל דא עלה דשכינתא דאתגלייא מאתרה וכמה דאיהי משתנית מכמה דהות אוף הכי בעלה לא נהיר נהוריה ואשתני מכמה דהוה דכתיב (שם יג י) חשך השמש בצאתו ועל דא כתיב (שם נב יד) כן משחת מאיש מראהו דבר אחר כן משחת מאיש

בא וראה, שהנה נתבאר שתשוקת הזכר לנקבה עושה נשמה, ותשוקת הנקבה לזכר עולה ומתערב עמה שלמעלה, ונכללים זה עם זה ועושה נשמה. ולכן היא האשה זהו הגוף ודאי, שהוא מוכנים לאותו רצון של הנשמה שיצאה מן הזכר. ואותם הגופים עתידים להתעורר בראשונה, כמו שאמרנו. ולאחר שאלו יקומו, יקומו כל האחרים שבשאר הארצות, ויתקיימו בקיום שלם, ויתחדשו בהתחדשות הלבנה, ויתחדש העולם כמו מקודם, ואז כתוב באותו הזמן "ישמח ה' במעשיו". ולכן "הנה ישכיל עבדי", להחזיר הנשמות כל אחת ואחת למקומה. "ירום ונשא וגבה מאד", מהצד של כל אותן הדרגות העליונות, כמו שאמרנו.

"כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם". בא וראה, שהנה נאמר שכאשר נחרב בית המקדש והשכינה גלתה לתוך ארצות נכריות ביניהם, מה כתוב, "הן אראלים צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון", כולם בכו על זה וקשרו בכיה ואבל, וכל זה על השכינה שגלתה ממקומה. וכמו שהיא משתנית מכמו שהיתה, כמו כן בעלה לא מאיר אורו והשתנה מכמו שהיה, שכתוב "חושך השמש בצאתו", ועל זה כתוב "כן משחת מאיש מראהו". דבר אחר, "כן משחת מאיש מראהו", מהעבד הזה שהשתנה דיוקנו

¹ דהיינו סוד אשה כי תזריע וילדה זכר, שפע הזכר וזרעו מוליד נשמת הזכרים, ושפע הנקבה וזרעה מוליד נשמת הנקבות, ויש בנשמות בן אדוני ובת גברתי, אמנם לעולם קודמין הזכרים העוסקים בתורה, ולהכי קאמר היא האשה בערך הגוף לבן אדוני בערך נשמתא דאתערותא דדכורא (אור יקר).

² כלומר דאבא. שכן כל אורות אבא נכנסים אליה, מתכנסים בה ומתגלמים בה. ועי' ע"ח אבי"ע ב' וה' שבינה נקרא גופה, כי היא בבחי' גוף לגבי ג"ר (כללים ח"א קה ע"ד).

³ לאו בקרא קא עסיק אלא אמונת תחיית המתים קאמר (אור יקר).

⁴ שלא יתחדשו הגופים בקימתן אלא יקומו במומן ואח"כ יתחדשו חדוש שני ויתרפאו מזוהמתן (אור יקר).

⁵ היינו חידוש תיקונו מחטא אדם הראשון וטהרתו מזוהמת קללת הנחש, אמנם חדוש אל כל השביעי הוא ענין לעצמו (אור יקר).

⁶ שהמעשים עד עתה לא היה בהם שמחה לפי שנפסדו אח"כ והכל גלוי לפניו אבל לעתיד לבוא שיחיו לעולם אז ישמח וכו' (נ"א).

⁷ כלומר ישכיל ויתבונן לאהדרא נשמתין כל חד וחד לאתריה מי שעוסק בתו' ישיב נשמתו אל גופו שעסק עמו בתורה ומי שלא עסק בתורה ישוב נשמתו בגופו ממש שלא עסק (ז"ח) (נ"א).

⁸ אראלם נגזר מאריא"ל והם מהמלכות, ומלאכי שלום הם מת"ת. ובזה מכוון מ"ש כאן שגם בעלה לא נהיר נהוריה, ומשום הכי בכו גם מלאכי שלום. ובזה מדויק מ"ש בחגיגה פ"ק ה' ב' שאפילו מלאכי שלום בכו. והקשה באוצרות חיים מאי אפילו, ותירץ שהם מלאכים הקרובים אל הנשמות שהם מן פנימיות העולמות ומלאכים הקרובים לנשמות הם יותר פנימיים מן השאר, עיי"ש. אבל לפי הנזכר אתי שפיר ומכוון לענין (רמ"ז).

בראשית

מראהו מהאי עבד דאשתני דיוקניה¹ וגוניה מכמה דהוה דבר אחר כן משחת² מאיש מראהו כמה דאת אמר (שם נ ג) אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם דהא מיומא דאתחרב בי מקדשא לא קיימו שמים בנהורא דלהון ורזא דמלה ברכאן לא שריין אלא באתר דאשתכחו דכר ונוקבא ואוקמוה כמה דאת אמר (בראשית ה ב) זכר ונקבה בראם ויברך אותם ובגין כך משחת מאיש מראהו

ודא הוא כמה דכתיב (ישעיה נז א) הצדיק אבד אבוד או נאבד לא נאמר אלא אבד דלא שריין ברכאן אלא באתר דאשתכחו דכר ונוקבא כחדא כמה דאתמר בגין דהא³ בההוא זמנא לא אשתכח

קפב/ב

דכורא בהדה וכדין כל אינון נשמתיין⁴ דנפקי בלהו הוי להו שנויא מכמה דהווי בזמנא דשמשא אתחבר בסיהרא כמה דאתמר ועל דא (בראשית לז ב) אלה תולדות יעקב יוסף וגו' ואתמר

והוא נער⁵ (שם) בגין דלא מתפרשין לעלמין צדי"ק וצד"ק⁶ כחדא אינון⁷ כמה דאיהו אתקריאת בשמא דדכורא⁸ הכי נמי אתקרי איהו בשמא דילה⁹ דכתיב והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה¹⁰ בכלהו קיימא לחדתא לון כדקא

וצבעו מכמו שהיה. דבר אחר, "כן משחת מאיש מראהו", כמו שנאמר "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם", שהרי מיום שנחרב בית המקדש לא עמדו השמים באורם, וסוד הדבר, הברכות לא שורות אלא במקום שנמצאים זכר ונקבה. ובארוהו כמו שנאמר "זכר ונקבה בראם ויברך אותם", ולכן "משחת מאיש מראהו".

וזהו ככתוב "הצדיק אבד". לא כתוב אבוד או נאבד אלא "אבד", שאין שורות ברכות אלא במקום שנמצאים זכר ונקבה יחד, כמו שנתבאר. משום שהרי באותו זמן לא נמצא

הזכר עמה, ואז כל אותן נשמות שיוצאות, לכולן היה שינוי מכמו שהיו בזמן שהשמש מתחבר בלבנה, כמו שנתבאר, "אלה תולדות יעקב יוסף" וגו', ונתבאר.

"והוא נער", משום שאין נפרדים לעולמים, צדיק וצדק הם יחד. כמו שהיא נקראת בשם של הזכר, גם כך הוא נקרא בשם שלה, שכתוב "והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה", בכולם עומדת לחדש אותם כראוי ולהשתעשע להם בשמחה

¹ שהמלכות נחסר אורה כן משחת מאיש שהוא מט"ט מראהו (מ"מ).

² כדמסיק לקמן ובג"כ משחת מאיש מראהו דא הוא כמה דכתיב הצדיק אבד והיינו יסוד (מ"מ).

³ דא (דפ"ו).

⁴ אהדר לתחלת דבריו הנולדים בחסרון הלבנה דקאמר לעיל, וענין זה יתיישב במה שהוקדם לנו שהנשמות שכליות והם מאירות מהספירות השכליות כעין הארת הככבים הגשמיים מן השמש, וגם המלכות לבנה מאירה באור החמה כולם מאירות מאותו האור ונמשכות לעולם בהארה היא, ואם הלבנה אמם שהם נכללים בבטנה וסתריה אינה מאירה מאור החמה, גם הם אינם מאירים וכל זה בהקדמה שהם גופים מוכנים לקבל האור כהכנת הככבים מן החמה, וזהו תועלת הנשמות בזווג העליון שאור הת"ת יאירם כאשר תאיר השכינה וזה משל אל השכלים העליונים כדפי' (אור יקר).

⁵ עיקר שם נער למטטרון, והמלכות נערה מפני היותה מתלבשת בו בסוד ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך (אור יקר).

⁶ כמו שצדק נקרא נערה צדיק יקרא נער (אור יקר).

⁷ כלילת יסוד במלכות תלוי בגילוי דאור דעת עילאה, ועל ידי זה נעשו לבחי' עטרה שבו, והוא בסוד צדיק וצדק (ביאורים ח"ב סט ע"ג).

⁸ פי' שנקרא הוי"ה כנודע (מ"מ).

⁹ פי' שהמלכות לפעמים נק' נער ולפעמים נקרא נערה ולכך גם ז"א נק' נער כשמה בשביל שיש בו ש"ך דינים שהם גימ' נע"ר (מ"מ).

¹⁰ הענין שהשבטים הם י"ב כנגד י"ב אבנים למלכות, וח' מהם באברים הפנימיים וד' בני השפחות הם בסוד וכל אחוריהם ביתה, ולזה יאמר והוא נער בזווג ומאיר, אצ"ל שאר האברים הפנימיים אלא אפילו את בני בלהה ובני זלפה נשי אביו, הרי ד' בחי' במלכות שהת"ת מתייחד בהם (אור יקר). פי' בני בלהה ובני זלפה הם חיילות דבי"ע (מ"מ).

בראשית

יאות ולאשתעשעא לון בחדוה דיליה! דכלהו ענפין וכלהו עלין כלהו אתברכין בחדוה דיליה אלה תולדות יעקב יוסף כמה דאתמר דכל דיוקנא דיעקב הוה ביה ביוסף² וכל מה דאירע להאי אירע להאי³ ותרווייהו כחדא אזלי⁴ ודא הוא רזא דאת ו'ו⁵ דאזלי תרווייהו כחדא בגין דאינון רזא חדא⁶ ודיוקנא חדא⁷

ויבא יוסף את דבתם רעה (שם) הא אוקמוה דהוה אמר לאבוי <עלוי> (עליו)⁸ דהוה אכלי שייפא מבעלי חיין כד אינון חיין ויבא יוסף את דבתם רעה וכי הא במניינא הוה אינון בני שפחות היך הוה מזולזלין בהון בני לאה והיך הוה אכלין אבר מן החי והוה עברין על פקודא דמאריהון דהא פקיד על בני נח פקודא דא כמה דאת אמר (שם ט ד) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואינון הוה אכלי ליה ועברין על פקודא דמאריהון אלא יוסף הוה קאמר⁹ ועל דא אתענש רבי יהודה אמר את דבתם רעה כמה דאוקמוה דיהבי עינייהו בבנות ארעא¹⁰ ודא הוא דבתם רעה לינקא לכל אינון דרגין דלא קדישין (אף על גב) דאתיין מסטרא מסאבא

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנת פסים (שם לו ג) רבי אלעזר פתח ואמר (ישעיהו כו ב) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם

שלו, שכל הענפים וכל העלים, כולם מתברכים בשמחתו. "אלה תולדות יעקב יוסף", כמו שנתבאר, שכל דמותו של יעקב היתה ביוסף, וכל מה שארע לזה ארע לזה, ושניהם הולכים יחד. וזהו הסוד של האות ו'ו, ששניהם הולכים יחד, משום שהם סוד אחד ודמות אחת.

"ויבא יוסף את דבתם רעה", הרי פרשוה שהיה אומר לאביו עליהם שהיו אוכלים אבר מבעלי חיים כשהם חיים. "ויבא יוסף את דבתם רעה", וכי במנין הזה היו אותם בני השפחות, איך היו מזלזלים בהם בני לאה, ואיך היו אוכלים איבר מן החי והיו עוברים על מצות רבונם, שהרי צוה על בני נח מצוה זו, כמו שנאמר "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", והם היו אוכלים אותם ועוברים על מצות רבונם. אלא יוסף היה אומר, ועל זה נענש. רבי יהודה אמר, "את דבתם רעה", כמו שבארוהו, שנתנו עיניהם בבנות הארץ, וזהו דבתם רעה, להניק את כל אותן הדרגות שאינן קדושות, (ד"א אף על גב) שבאות מצד הטומאה.

"וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנת פסים". רבי אלעזר פתח ואמר, "לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם". "לך עמי בא בחדריך", בא וראה כמה

¹ כולם נכללים בסוד היחוד, והזווג העליון, ותחלה יחדשם ותקנם בסוד סלוקם וכללותם למעלה היכל אל היכל עד העלותם אל קדש הקדשים ואח"כ ישעשעם בזווג וז"ש לחדתא לון לאשתעשעא לון בחדוה דיליה מצד הבינה שמשם סוד התעוררות היחוד כענין אור לצדיקים לעתיד לבא, עיקר הצדיק בעולם הבא ודאי (אור יקר).

² בערך בחי' הספירה בעצמה (אור יקר).

³ היינו מה שנוסף תיקון בספירה ומתיילד בה (אור יקר).

⁴ לעולם ב' מדות אלו יחד ואינם מתפרדות גוף וברית חשבינן חד, והם ג' בחי', ולזה הכריח שלשתם וא"ו שא"א לזכור זאת בלא זאת והיינו כחדא אזלי ב' ווי"ן יחד, ראשונה ת"ת, שניה יסוד (אור יקר).

⁵ דכשאומו ו' אפיק ו' אחרת רמז ליסוד שהיא ו' זעירא קשירה עם ו' רברבא ת"ת וז"ש דאזלי תרווייהו שא"א להזכיר ו' בלתי שיזכיר ו' אחרת עמו והטעם דאינון רזא חדא שת"ת מכריע בין ח"ג וכן היסוד מכריע בין נו"ה וכמו שבדיוקנן דומים זה לזה כמשז"ל וכנז"ל דף ק"פ כן תקיש בפעולותיהם שהם דומים זל"ז כנזכר (ז"ח) (נ"א).

⁶ בסוד תיקונם וקישוטם הנוסף תמיד על מציאותם (אור יקר).

⁷ עצמותם כדפי' והכל יוכרח בסוד וא"ו כדפי' שדיוקן ו' ראשונה כשני' ודומות בכל יחד (אור יקר).

⁸ עלייהו (דפ"ו).

⁹ פירוש לא ששקר אמר אלא שכך סבר וכבר השל"ה והמפרשים ביארו וז"ש ויבא יוסף את דבתם ולא ויוצא את דבתם כמשז"ל (מא"ן) (נ"א).

¹⁰ פי' עיניהם מקורי השגחתם, בבנות הארץ משפיעים האברים אשר תחת המלכות שהם ההיכלות לכתות המשפיעים לחצונים והיינו דבתם רעה התעוררות למעלה יסוד מן התחתונים אל הת"ת והיסוד אין רצונו להשפיע המדרגות התחתונות מצד דינם צריכים לקיימם ולהשפי' לקיום ההנהגה והת"ת מדצה גבורה אינו חושש ומשפיעם והיסוד מצד דקות הפנימיות העליון אינו רוצה בהם והכל יתיישב במקומו (אור יקר).

בראשית

לך עמי בא בחדריך תא חזי כמה קב"ה רחים לון לישראל ובגין רחימותא דלהון דרחים לון על כל עמין עעכו"ם אזחר לון ובעי לנפרא לון! בכל מה דאינון עבדין?²

תא חזי <תלת> זמנין אית ביומא דדינא שריא בעלמא וכד אתי ההוא זמנא מבעי ליה לבר נש לאזדהרא ולאסתמרא דלא יפגע [ביה] (ב)ההוא דינא ואינון זמנין ידיען והא אוקמוה בגין דהא כד סליק צפרא³ אברהם אתער בעלמא ואחיד ליה לדינא לקשרא ליה בהדיה ובשירותא דתלת שעי קמייתא⁴ נטיל דינא מאתריה לאתערא ביה ביעקב עד דאתער צלותא דמנחה דאהדר דינא לאתריה ואתער דינא דלתתא לאתקשרא בדינא דלעילא דהא כדין אתקשר דינא בדינא ובעי לאזדהרא⁵

תו כד דינא אתער בעלמא ומותא אשתכח במתא לא ליבעי ליה לבר נש למיהך יחידאי בשוקא והא אוקימנא מלי אלא בעי לאסגרא גרמיה דלא יפוק לבר כמה דאוקמוה בנח דאסגר גרמיה בתיבותא דלא ישתכח קמי מחבלא ועל דא לך עמי בא בחדריך אסגר גרמך וסגור דלתך בערך דלא יתחזי קמיה דמחבלא חבי כמעט רגע עד יעבור זעם דבתר דאעבר דינא לית ליה רשו למחבלא לחבלא

תא חזי דקב"ה בגין רחימותא דאיהו רחים לון לישראל וקריב לון לגביה כל שאר עמין עכו"ם שנאיין לון לישראל בגין דאינון מתרחקין וישראל קריבין ותא חזי בגין רחימותא דרחים יעקב ליוסף יתיר מאחוי אף על גב דכלהו הוו ליה אחין מה כתיב (בראשית לו יח) ויתנכלו אותה להמיתו כל שכן עמין עעכו"ם לישראל תא חזי כמה גרים ליה ההיא רחימותא דרחים ליה יתיר דגרם ליה דאתגלי מאבוי ואתגלי אבוי בהדיה וגרם להו גלותא

הקדוש ברוך הוא אוהב את ישראל, ובשביל אהבתם שאוהב אותם על כל העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, הזהיר אותם ורוצה לשמור אותם בכל מה שהם עושים.

בא וראה, שלש פעמים יש ביום שהדין שורה בעולם, וכשבא אותו הזמן, צריך האדם להזהר ולהשמר שלא יפגע בו אותו הדין, והם זמנים ידועים, והרי בארוה, משום שהרי כשעולה הבוקר, אברהם מתעורר בעולם ואוחז את הדין לקשר אותו עמו, ובתחילת שלש השעות הראשונות נוסע הדין ממקומו להתעורר בו ביעקב, עד שמתעוררת תפלת המנחה שמחזירה את הדין למקומו, ומתעורר הדין שלמטה להתקשר בדין של מעלה, שהרי אז נקשר דין עם דין, וצריך להזהר.

עוד, כשהדין מתעורר בעולם והמות נמצא בעיר, האדם צריך לא ללכת יחידי בשוק, והרי בארנו את הדברים, אלא צריך לסגור את עצמו שלא יצא החוצה, כמו שבארוהו בנח שסגר את עצמו בתיבה שלא ימצא לפני המשחית. ועל זה "לך עמי בחדריך", סגור את עצמך "וסגור דלתך בערך", שלא יתראה לפני המשחית. "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם", שאחר שעובר הדין אין רשות למשחית להשחית.

בא וראה, שהקדוש ברוך הוא בשביל האהבה שהוא אוהב את ישראל וקרוב אותם אליו, כל שאר העמים עובדי כוכבים ומזלות שונאים את ישראל, משום שהם מרוחקים וישראל קרובים. ובא וראה, משום האהבה שאהב יעקב את יוסף יותר מאחיו, אף על גב שכולם היו לו אחים, מה כתוב, "ויתנכלו אותו להמיתו", כל שכן העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות לישראל. בא וראה כמה גרמה לו אותה אהבה שאהב אותו יותר, שגרם לו שהגלה מאביו, וגלה אביו עמו, וגרם להם גלות

¹ שלא יפגע דין המתעורר בהם בענייני הנהגתם בעולם אפילו בפרטי מעשיהם (אור יקר).

² שהכל חביב לפני הקב"ה לישראל ושומרם ושומר כל קניינם ומזהירם להמשר מן הדין (אור יקר).

³ היינו שאין התעוררות הדין, שעם היות שאברהם חסד המתעורר מטעם דאחדי ליה לדינא לכוללא עמו קצת (אור יקר). כעלות השחר ומתחיל להאיר פני המזרח אברהם אחיד ליה ליצחק (מ"מ).

⁴ הוא שליטת הת"ת ג"כ ימתקנו מג' שעות עד המנחה, והרי ג' זמנים אלו אין הדין פועל כ"כ, אמנם בהתעורר שעת המנחה שהוא משש שעות ומחצה יתחיל הגבורה לבדה להתעורר ואין זה ממתיק ללא יעקב ולא אברהם, ויתחבר עם המלכות דהיינו אומר "ואתער דינא דלתתא" מלכות (אור יקר). ר"ל כשהתחיל היום ממש אז גם יעקב ממתיק הדין דיצחק (מ"מ).

⁵ לעיל סח ע"ב (הערת הזוהר).

בראשית

קפג/א

ולשכינתא דאתגליא בינייהו ואף על גב דאתגזרת גזרה ואוקמוה דבגין כתנת פסים דעבד ליה יתיר מה כתיב (בראשית לז ד) ויראו אחיו

ויחלום יוסף חלום וגו' (שם ה) רבי חייא פתח ואמר (במדבר יב ו) ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם יהו"ה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו תא חזי כמה דרגין לדרגין¹ עבד קב"ה וכלהו קיימי דא על דא² דרגא על דרגא³ דא לעילא מן דא וכלהו ינקין⁴ אלין מן אלין כדקא חזי לון אלין מימינא ואלין משמאלא וכלהו אתמנן⁵ אלין על אלין בלא כדקא יאות

תא חזי כל נביאי דעלמא⁶ בלהו ינקי מסטרא חדא מגו תרין דרגין ידיען⁷ ואינון דרגין הוו אתחזיין בגו אספקלריאה דלא נהרא⁸ דכתיב במראה אליו אתודע⁹ מאן הוא מראה כמה דאתמר (דמראה) חזיו דכל גוונין אתחזיין בגוה¹⁰ ודא היא אספקלריאה דלא נהרא בחלום אדבר

ולשכינה שגלתה ביניהם. ואף על פי שנגזרה הגזרה, ובארוהו, שבשביל כתונת הפסים שעשה לו יותר, מה כתוב, "ויראו אחיו".

"ויחלום יוסף חלום" וגו'. רבי חייא פתח ואמר, "ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו". בא וראה כמה דרגות לדרגות עשה הקדוש ברוך הוא, כולם עומדים זה על זה, דרגה על דרגה, זו למעלה מזו, וכולן יונקות אלו מאלו כראוי להם, אלו מימין ואלו משמאל, וכולם ממונות אלו על אלו הכל כראוי.

בא וראה, כל נביאי העולם, כולם יונקים מצד אחד מתוך שתי דרגות ידועות, ואותן הדרגות היו נראות בתוך האספקלריה שאינה מאירה, שכתוב "במראה אליו אתודע". מה היא "המראה", כמו שנאמר (שמראה) המראה שכל הצבעים נראים בתוכה, וזוהי האספקלריה שאינה מאירה. "בחלום אדבר בו", זהו אחד מששים בנבואה, כמו שבארוהו, והיא

¹ ר"ל דכל העולמות והפרצופים שנבראו היתה הכוונה בהם להוריד השתלשלות השפע על סדר ההדרגה מעליון לתחתון עד ירד לעוה"ז שהוא תכלית הבריאה. וז"ש דרגין, להיות דרגין עד סוף כל המדרגות, ולכן אין בהם שנים שוים לגמרי אעפ"י שהם ממדה אחת. דרך משל חסד סודו ע"ב אורות וכולם חסד ואינם בשווי גמור (רמ"ז).

² ירצה שאין ריקות נמצא ביניהם, וגם אי אפשר שיוכל להמצא שום נמצא ביניהם (רמ"ז).

³ ידוע ששתי בחינות הן בכללות האורות, האחת אור הפנימיות שהוא המקיים ומחייה את הכל דהיינו המוחין הפנימיים הנעלמים והם בתכלית הרוחניות ואין לומר בהם כי אם הדרגה וסגולת המעלה, והשנית הוא המדות והעולמות שיש להם קצבה בלתי נודעת לנו אופנה והיינו מדות, ועליהם אמר דא לעילא מן דא (רמ"ז).

⁴ שיש בהם ההתעלות וההשתלשלות והם הנקראים אור חוזר ואור ישר, ועליהם נאמר (דברים ד, לט) כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל וגו', כי לא נאמר בשמים למעלה אלא ממעל, הוא אור הישר היורד מלמעלה למטה, ומתחת אור חוזר. והנה ה' ישר, האלקים חוזר. והנה כל העולה צריך לקבל כח מלמעלה, וכנגד זה אמר וכלהו ינקין אלין מימינא וכו', פי' השמאלים יונקים מן השמאל והימנים מן הימין כדי שיתעלה כל אחד למקורו, וזהו "כדקא חזי לון", הכח הראוי להם (רמ"ז).

⁵ ירצה העליונים המה הפקודים והממונים להנהיג את שלמטה מהם, ולא הזכיר כאן ימין ושמאל כי השפע הבא אחד הוא הכל בזכות האנשים (רמ"ז).

⁶ נמשך למה שהקדים שכל העולמות הם בדרך השתלשלות, ועל זה נמשך ואמר שכך הם מדרגות הנבואה (רמ"ז).

⁷ הוא אור אמא המתגלה בנו"ה דז"א, והן הם דרגין ידיען, שהם גלויים ונודעים, כי למעלה בחג"ת האורות סתומים אבל בנו"ה הם מגולים והיינו ידיען (רמ"ז).

⁸ ר"ל שנו"ה דז"א מתנוצצים בחו"ב דנוק' העומדת אחריו והיא נקראת אספקלריא דלא נהרא, מפני שהיא גבורה הנקראת חשך, אבל מתגלה באור החסדים דנו"ה דז"א (רמ"ז). עי' נקודות פרק ה'.

⁹ זה נאמר בשאר הנביאים שעליהם אמרו רז"ל כל הנביאים באספקלריא שאינה מאירה מלבד משה רבינו ע"ה (רמ"ז).

¹⁰ ה"ס המלכות הידועה, וכו' היא מקבלת מאחרים ומכל המדות העליונות לכן אמר שהיא חזו דכל גוונין וכו' (רמ"ז).

בראשית

בו דא הוא חד משתינ בנבואה¹ כמה דאוקמוה ואיהו דרגא שתיתאה מההוא דרגא דנבואה ואיהו² דרגא דגבריאל דממנא על חלמא והא אתמר

תא חזי כל חלמא דאיהו כדקא יאות מהאי דרגא קא אתיא ועל דא לית לך חלמא דלא יתערבון עמיה מלין כדיבין כמה דאוקימנא ובגין כך מנייהו קשוש ומנייהו כדיבין ולית לך חלמא דלא אית ביה מהאי גיסא ומהאי גיסא ובגין דאית ביה בחלמא כלא כדאמרן כל חלמין דעלמא אזלין בתר פשרא דפומא³ ואוקמוה דכתיב (בראשית מא יג) ויהי כאשר פתר לנו כן היה מאי טעמא בגין דאית ביה בחלמא כדיבו וקשוש ומלה שלמא על כלא ובגין כך בעי חלמא פשרא טבא רבי יהודה אמר⁴ בגין דכל חלמא מדרגא דלתתא איהו ודבור שלמא עליה ובגין כך כל חלמא אזלא בתר פשרא

פתח ואמר (איוב לג טו – טז) בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי משכב אז יגלה און אנשים ובמוסרם יחתום תא חזי כד סליק בר נש לערסיה מבעי ליה לאמלכא עליה מלכותא דשמיא בקדמיתא ולבתר יימא חד פסוקא דרחמי ואוקמוה חברייא בגין דהא כד בר נש נאים על ערסיה הא נשמתיא נפקא מניה ואזלא ושמיא לעילא כל חד וחד כפום ארחיה והכי סליקת כמה דאתמר

מה כתיב בחלום חזיון לילה כד בני נשא שכבי בערסיהו ניימין ונשמתיא נפקת מנייהו הה"ד בתנומות עלי משכב אז יגלה און אנשים וכדין קב"ה אודע לה לנשמתיא בההוא דרגא דקיימא על חלמא אינון מלין דזמינין למיתיה על עלמא או אינון מלין כפום אינון הרהורין דליביה בגין דבר נש נטיל ארחא דתוכחי דעלמא⁵ בגין

הדרגה הששית מאותה הדרגה של נבואה, והיא הדרגה של גבריאל שממונה על החלום, והרי נתבאר.

בא וראה, כל חלום שהוא כראוי, בא מן הדרגה הזו, ועל כן אין לך חלום שלא יתערבו בו דברים כוזבים, כמו שבארנו. ולכן מהם אמת ומהם כוזבים, ואין לך חלום שאין בו מצד זה ומצד זה. ומשום שיש בחלום הכל כמו שאמרנו, כל החלומות שבעולם הולכים אחר פתרון הפה. ובארוהו שכתוב "ויהי כאשר פתר לנו כן היה". למה, משום שיש בחלום כזב ואמת, והדיבור שולט על הכל, ולכן החלום צריך פתרון טוב. רבי יהודה אמר, משום שכל חלום הוא מהמדרגה שלמטה, והדיבור שולט עליו, ולכן כל חלום הולך אחר הפתרון.

פתח ואמר, "בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי משכב אז יגלה און אנשים ובמוסרם יחתום". בא וראה, כשעולה אדם למטתו, הוא צריך להמליך עליו מלכות שמים בראשונה, ואחר כך יאמר פסוק אחד של רחמים, ובארוהו החברים, משום שהנה כאשר אדם יושן על מטתו, הנה נשמתיא יוצאת ממנו והולכת ומשוטטת למעלה, כל אחד ואחד כפי דרכו, וכך עולה, כמו שנתבאר.

מה כתוב, "בחלום חזיון לילה", כשבני אדם שוכבים במטתם ישנים והנשמה יוצאת מהם, זהו שכתוב "בתנומות עלי משכב אז יגלה און אנשים". ואז הקדוש ברוך הוא מודיע לנשמה, באותה הדרגה שעומדת על החלום, אותם הדברים שעתידים לבא על העולם, או אותם דברים כפי אותם הרהורים של לבו, משום

¹ ס"ל לר' חייא טעם שצריך פשרון הפה שהיא המלכות, לפי שהחלום יש בו כדיבו וקשוט, ולכך צריך הפשרון מהפה שהיא המלכות, כדי להפריד הקלי" שנדבקה בחלום שממנה בא הכדיבו, ולא ישאר רק הקשוט שהוא מהקדושה (מ"מ).

² קצו ע"א (הערת הזוהר). קמ"ט ב' ע"ש (הרש"ב) (נ"א).

³ וכן אמר רז"ל כל החלומות הולכין אחר הפה, כבר נתבאר במקומו כי החלום הוא סוד הוי"ת הגנוזות תוך אלהים וזה פי' החלומות הולכים אחר הפה, כי פה עם הכולל גימ' אלה"ם, והחלומות הם הוי"ת שבתוכן ג' היות, שהם גימ' חלם (זהר הרקיע).

⁴ פליג אר"ח וס"ל הטעם לפי שהחלום הוא מגבריאל, שהוא ביצירה דרגא תתאה, ולכך צריך פשרון מהמלכות דאצילות שהיא שולטת על הכל (מ"מ).

⁵ ר"ל לפי' מודיעי' ליה הרהוריו ומחשבותיו כדי שיקח תוכחה להיות חושב ומהרהר בדברים טובים (ז"ח) (נ"א).

בראשית

דהא לא מודעינ ליה לבר נש בעוד דאיהו קאים בתוקפא דגופא <נ"א דרוחא> כדקאמרן אלא מלאכא אודע לנשמתא ונשמתא לבר נש וההוא חלמא איהו מלעילא כד נשמתין נפקין מגופי וסלקין כל חד וחד כפום ארחיה וכמה דרגין על דרגין ברזא דחלמא כלהו ברזא דחכמתא ותא חזי חלום דרגא חדא מראה דרגא חדא נבואה דרגא חדא¹ וכלהו דרגין לדרגין אלין על אלין

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו (בראשית לו ה) מהכא דלא מבעי ליה לבר נש למימר חלמיה בר לההוא בר נש דרחים ליה ואי לאו איהו גרים ליה דאי ההוא חלמא מתהפך לגוונא אחרא איהו גרים² לסלקא תא חזי דיוסף איהו אמר חלמא לאחיהו ועל דא גרמו ליה לסלקא חלמיה תרין ועשרין שנין דאתעכב רבי יוסי אמר מנלן דכתיב (שם ה)³ ויוסיפו עוד שנא אותו מאי שנא אותו דגרמו ליה קטרוגין בדא מה כתיב (שם ו) ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה

קפג/ב

אשר חלמתי דבעא מנייהו דישמעון ליה ואיהו אודע להו ההוא חלמא דאלמלא אינון (ד)אחפכו ליה לגוונא אחרא הכי אתקיים ואינון אתיבו ואמרו המלוך תמלוך⁴ עלינו אם משול תמשול בנו (בראשית לו ח) מיד אמרו ליה פשרא דחלמא וגזרו גזרה⁵ ובגין כך ויוסיפו עוד שנא אותו

רבי חייא ורבי יוסי הוו שכיחי קמיה דרבי שמעון אמר רבי חייא הא תנינן חלמא דלא

שאדם נוטל דרך של תוכחות העולם. משום שהנה לא מודיעים לאדם בעוד שהוא עומד בכח הגוף (נ"א של הרוח) כמו שאמרנו, אלא מלאך מודיע לנשמה, והנשמה לאדם, ואותו החלום הוא מלמעלה, כשהנשמות יוצאות מן הגופים ועולות כל אחת ואחת כפי דרכה. וכמה דרגות על דרגות בסוד החלום, כולן בסוד החכמה. ובא וראה, החלום דרגה אחת, המראה דרגה אחת, הנבואה דרגה אחת, וכולם דרגות לדרגות אלה על אלה.

"ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו". מכאן שהאדם צריך לומר את חלומו רק לאותו האדם שאוהב אותו, ואם לא, הוא גורם לו. שאם אותו החלום מתהפך לצבע אחר, הוא גורם לסלקו. בא וראה, שיוסף אמר את החלום לאחיו, ועל כן גרמו לו לסלק את חלומו עשרים ושתים שנים שהתעכב. רבי יוסי אמר, מנין לנו, שכתוב "ויוספו עוד שנא אתו". מה זה "שנא אתו", שגרמו לו בזה קטרוגים. מה כתוב, "ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה

אשר חלמתי", שרצה מהם שישמעו לו, והוא הודיע להם אותו החלום, שאלמלא הם שהפכו אותו לצבע אחר, כך התקיים. והם השיבו ואמרו, "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו", מיד אמרו לו את פשר החלום, וגזרו גזרה, ולכן "ויוספו עוד שנא אתו".

רבי חייא ורבי יוסי היו מצויים לפני רבי שמעון. אמר רבי חייא, הנה שנינו, חלום שלא נפתר כמו אגרת שלא נקראה, אם

¹ נבואה היא מנ"ה דאצילות שהיא אספקלריא דנהרא, ומתגלין בירכין לבד, והם נ"ה דבריאה נק' אספקלריא דלא נהרא, והם ב' היכלין היכל זהר והיכל נגה. ומראה הוא נ"ה דבריאה הנק' אספקלריא דלא נהרא הנקרא ברכים, ומתגלים בברכים דיצירה. חלום הוא היכל זהר עצם השמים לטוהר דבריאה דמתגלין ביריכין דיצירה, ושם גבריאל. וגם ידעת שוקיו עמודי שש ו' פרקין דאית בהו, והם ו' דרגין דנבואה נמצא כי עקב דהוד הוא הנק' חלום ועי' פקודי רמז (זהר הרקיע).

² פי' גוונא אחרא היא שפישר לו פשרון החלום על אמתתו אלא בשביל שאמרו לו המלוך תמלוך בלשון תמיה גרמו שנתעכב החלום כ"ב שנה וכו' (מ"מ).

³ אפשר דבמלת ויוסיפו רמז כי בשנאתם נתוספו לו כ"ב שנים. א"מ. ומ"ש אותו דגרמו ליה קטגורין שהיו אומרים עליו דברי שנאה שאין מעשיו כהוגן וכיוצא ועי"ז קטרגו עליו למעלה. וזש"ה שנאה תעורר מדנים למעלה קטגורין ומזל האחר לוחם עם הקטיגור וזהו מדנים למעלה (מא"ן) (נ"א).

⁴ פי' כיון שאמרו לו פשרון האמיתי, צריך שיתקיים כמו שפישרו לו, אבל בשביל שאמרו בלשון תימה נתעכב כ"ב שנה (מ"מ).

⁵ שפתרו וגזרו שימלך ובג"כ ויוסיפו עוד שנא אותו ולפי שאמרו בלשון תמיה המלוך תמלוך וגו' נתעכב כ"ב שנים ואפשר דזהו דמסיים על חלומותיו ועל דבריו פירוש על דבריו שאמר בלשון תחנונים שמעו נא החלום ולקח לבם שפתרו לטוב ונתחרטו (נ"א).

בראשית

אתפשר כאגרתא דלא מתקריא אי בגין דאתקיים¹ ואיהו לא ידע² או דלא אתקיים כלל אמר ליה אתקיים ולא אתיידע דהא ההוא חלמא חילא תליא עליה ואיהו לא >אתיידע ולא ידע³< (ידע) אי אתקיים אי לא אתקיים ולית לך מלה בעלמא⁴ דעד לא ייתי לעלמא דלאו איהי תליא בחלמא או על ידא דכרוזא דהא אתמר דכל מלה ומלה עד לא ייתי לעלמא מכרוזי עליה ברקיע ומתמן אתפשט בעלמא ואתיהיב על ידא דכרוזא וכלא בגין דכתיב (עמוס ג ז) כי לא יעשה יהוה אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים בזמנא דנביאים אשתכחו בעלמא ואי לאו אף על גב דנבואה לא שריא חכימי עדיפי מנביאים⁵ ואי לא אתיהיב בחלמא ואי לאו בצפרי שמיא משתכחי מלי⁶ והא אוקמוה

וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם (בראשית לו יב) רבי שמעון אמר לרעות צאן אביהם מבעי ליה מאי א"ת נקוד מלעילא לאסגא עמהון שכנתא⁷ דאיהי עמהון שריא בגין דאינון הוו עשרה דהא יוסף לא הוה עמהון ובנימין איהו זעיר בביתא ובגין כך אינון הוו עשרה וכד אזלו הות שכנתא ביניהו ועל דא נקוד מלעילא ובגין כך בזמנא דזבינו ליה ליוסף אשתתפו כלהו בהדי שכנתא ואשתתפו לה בהדיה⁸ כד עבידו אומאה ועד דאתגליא מלה דיוסף לא שריא שכנתא עליה דיעקב ואי תימא דשכנתא לא אשתכחת עמהון תא חזי דכתיב

משום שהתקיים והוא לא ידע, או שלא התקיים כלל. אמר לו, התקיים ולא נודע, שהרי אותו החלום כח תלוי עליו, והוא לא נודע ולא ידוע אם התקיים ואם לא התקיים. ואין לך דבר בעולם שטרם שבא לעולם שאינו תלוי בחלום או על ידי כרוז, שהרי נאמר שכל דבר ודבר בטרם יבא לעולם מכריזים עליו ברקיע, ומשם מתפשט בעולם וניתן על ידי הכרוז, והכל משום שכתוב "כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים", בזמן שנביאים נמצאים בעולם. ואם לא, אף על גב שנבואה לא שורה, חכמים עדיפים מנביאים, ואם לא, ניתן בחלום, ואם לא, הדברים נמצאים בצפרי השמים, והרי בארוה.

"וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם". רבי שמעון אמר, היה צריך לכתוב לרעות צאן אביהם, מה זה א"ת נקוד מעליו, לרבות שכינה עמהם, שהיא שרויה עמהם, משום שהם היו עשרה, שהרי יוסף לא היה עמהם, ובנימין הוא קטן בבית, ולכן הם היו עשרה. וכשהלכו, השכינה היתה ביניהם, ועל כן נקוד מלמעלה. ולכן בזמן שמכרו את יוסף, השתתפו כולם עם השכינה, ושיתפו אותה עמהם כשעשו שבועה, ועד שהתגלה דבר יוסף, לא שרתה שכינה על יעקב. ואם תאמר שהשכינה לא נמצאה עמהם, בא וראה, שכתוב "ששם

¹ דהיינו כענין האגרת שמודיע ואין הכרח הענין בקריאתו, או נאמר שממש כל הענין תלוי בזה, כעין שפירשו כל החלומות הולכים אחר הפה כך נאמר שאם לא תפתר תתבטל, ור"ש הכריח כפירוש הקודם (אור יקר).

² מפני שהחלום הוא ענין נגזר מלמעלה, ותלוי עליו ידענו או לא ידענו, ולפעמים מודיעים לאדם מה שיהיה ויבא ולא ידע ולא ידענו, לעולם אם חלם בו או לא חלם (אור יקר).

³ ירצה לא ידע קודם היותו ולא גם אחר היותו, אם נתקיים או לא נתקיים, מפני שאין בני אדם בקיאים בפשר חלום (אור יקר).

⁴ ולפי מאי דס"ד לא היו מתקיימין כלל הגזרות העליונות (אור יקר).

⁵ שהחכמה מחייבת שראוי להיות כך וכך, והחכמה היא מתנוצצת בחכמתם ויודעים עתידות כדפי' בגמ' בענין רבינו הקדוש וכיוצא כמה עובדי בזהר (אור יקר).

⁶ כגון עתה שאין חכמים בחלומות ואם אין יודעי פשר חלום, יורד עוד בצפורים בתנועתם מודיעים העתידות, והם המדרגה תחתונה, ותמיד ישתלשלו המדרגות האלו אלא שיש מי שישאב מהמדרגה הראשונה, ויש מהב', ויש מהג' ויש מהד' (אור יקר).

⁷ ועם היות שסתם מלת "את" שכינה, מפני שהיתה עצתם עון הוצרך לנקוד במלת את, והוצרך ר"ש לכמה הכרחיות (אור יקר).

⁸ מכאן משמע שהשתתפו לשכינה אע"פ שהיו עשרה זולת השכינה ולפיכך נשתתפה השכינה הואיל והם היו עשרה וזה שלא כדז"ל במדרש להשתתפות השכינה ל'. א"מ. לדבר הזה יסלח האדון דבתחיל' היו עשרה ואח"כ הלך ראובן כמשז"ל וכן הוא בפירוש לקמן דף קפ"ה ע"ב וז"ש ובג"כ בזמנא דזבינו וכו' ר"ל ולא היה ראובן ואז שתפו לשכינה (מא"ן) (נ"א).

בראשית

(תהלים קכב ד) ששם עלו שבטים שבמי יה עדות לישראל להודות לשם יהוה כלהו צדיקי וחסידים¹ קיומא דכל עלמא קיומא אינון לעילא ותתא

פתח ואמר (שם א) שמחתי באומרים לי בית יהוה נלך האי קרא אוקמוה דדוד הוה עם לביה למבני ביתא כמה דאת אמר (מ"א ח יז) ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם יהוה ולבתר מה כתיב (שם יט) רק אתה לא תבנה² כי אם בנך היוצא מחלצוך הוא יבנה את הבית לשמי וכל ישראל הוה ידעי דא והוה אמרו אימתי ימות דוד ויקום שלמה בריה ויבנה ביתא וכדין (תהלים קכב ב) עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם כדין ניסק ונקריב תמן קרבנין ועם כל דא אף על גב דהוה אמרו אימתי ימות סבא דא כדין שמחתי וחדוה הוה לי³ בגין ברי דהוה אמרי דברי יקום תחותי למגמר פקודא למבני ביתא כדין שרי ושבח לה ואמר (שם ג) ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו

תנן עבד קודשא בריך הוא ירושלם לתתא כנוונא דלעילא ודא מתתקנא (דא) לקבל דא דכתיב (שמות טו יז) מכון לשבתך פעלת יהוה הבנויה דזמין קב"ה לנחתא לה לירושלם [דלעילא כדקא יאות ובגין כך הבנויה שחברה לה יחדו והא אוקמוה שחברה שחברו מבעי ליה⁴ אלא דאתחברת אמא כברתא⁵ והוה כחדא ואוקמוה ואתמר ששם עלו שבטים (תהלים קכב ד) אלין אינון קיומא דעלמא ותקונא דעלמא

עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה', כולם צדיקים וחסידים, הקיום של כל העולם, הם קיום למעלה ולמטה.

פתח ואמר, "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך". את הפסוק הזה בארוהו, שדוד היה עם לבו לבנות הבית, כמו שנאמר "ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ה'" וגו'. ואחר כך מה כתוב, "רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היוצא מחלצוך הוא יבנה הבית לשמי". וכל ישראל היו יודעים את זה, והיו אומרים מתי ימות דוד ויקום שלמה בנו ויבנה את הבית, ואז עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, אז נעלה ונקריב שם קרבנות. ועם כל זה, אף על גב שהיו אומרים מתי ימות הזקן הזה, אזי שמחתי ושמחה היתה לי בשביל בני, שהיו אומרים שבני יקום תחותי לגמור את המצוה לבנות את הבית. אז התחיל לשבח אותה ואמר, "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו".

שנינו, הקדוש ברוך הוא עשה את ירושלים למטה כדוגמא שלמעלה, וזו מתוקנת (זו) כנגד זו, שכתוב "מכון לשבתך פעלת ה'". "הבנויה", שעתיד הקדוש ברוך הוא להוריד את ירושלים שלמעלה כראוי, ולכן "הבנויה". "שחברה לה יחדו", והרי בארוה. "שחברה", היה צריך להיות שחברו, אלא שהתחברה האם עם הבת ונהיו יחד, ובארוהו. ונאמר "ששם עלו שבטים", אלו הם קיום של העולם ותיקון

¹ ומה שעשו, עם היות שנחשב לעון היתה עבירה לשם שמים, וגדולה עבירה לשמה ובזה יובן דבריו במדרש איכה מהזהר שלא נעשקו הנשמות להענישם ב' הרוגי מלכות אלא דווקא אחר שגלתה שכינה שלא נמצא מלמד זכות עליהם, אבל כל זמן ששכינה בהיכל המלך לא הניח מדת הדין לשלוט בהם, מפני טענה זו גדולה עבירה לשמה שלשם שמים נתכוונו בכל מעשיהם ואם טעו מה בכך, היה נראה להם שאדרבה יטעו יותר אם לא יעשו. ויש פנים לפשט ממש שע"י דבתו רעה ח"ו יתרחקו מדעת אביהם ויפסלו מזרע מטה שלימה כדרך שנתרחק ישמעאל מלב אברהם או עשו מלב יצחק, וימצא יעקב מרחיק בניו מן הקדושה, ונותן דעתו על יוסף ויברכהו בברכת אברהם, וברכת הארץ וכולם נדחים מחלק הקדושה ח"ו ודבר זה הוא שקול בכל המציאויות כולו ולכן ראוי שידחה האחד מפני י"א ויש פנים אחרים כדלקמן (אור יקר). כלומר שלא תקשה היאך נצטרפה השכינה לעושי עולה במכירת יוסף לז"א שהיה גזירת הקב"ה לקיים העולמות כדי שיצטרפו בגלות מצרים וכו' ואלמלא זה היו ח"ו נאבדים מעוה"ב (א"מ) (נ"א).

² הבית (נוסף בדפ"ו).

³ ויש לרמוז בית ה' נלך ר"ת בני והעיקר שהוא שלמה שילדה בת שבע ומורה שלא חטא כמש"ל ור"ת ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו גימטריא שלמה (מא"ן) (נ"א).

⁴ פ' שחברו ישראל ירושלים של מעלה, שהיא המלכות עם ירושלים שלמטה, דהכי משמע פשטיה דקרא ירושלים הבנויה למטה כעיר שהיא המלכות שחברו לה יחדו עם ירושלים שלמטה (מ"מ).

⁵ פ' להכי אמר שחברה בה' לומר שהמלכות עצמה נתחברה עם בינה, ושיעור הכתוב ירושלים של מטה הבנויה כעיר שהיא המלכות שנתחברה יחדו עם ה' ראשונה, ולזה רמז שחברה בה'. ויש מפרשים שחברו מבעי ליה פ' כעיר שהיא המלכות שנתחברו לה כל ישראל בתוכה, וא"כ אמאי קאמר שחברה בה' והתירוץ כמ"ש (מ"מ).

בראשית

<תתאה> ולא תימא דעלמא תתאה בלחודוי אלא אפילו דעלמא עלאה! דכתיב (שם) שבטי יה עדות לישראל לישראל דייקא בנין דאינון קיומא לתתא סהדותא² אינון לעילא וכלא להודות לשם יהו"ה לאודאה שמה דקב"ה לכל סטרין דכתיב (שם) להודות לשם יהו"ה;

וימצאהו איש והנה תועה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש (בראשית לו טו)

קפד/א

מה כתיב לעילא (בראשית לו יג) ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם וכי יעקב שלימא דהוה רחים ליה ליוסף מכל בניו והוה ידע דכל אחוי הוו שנאין ליה אמאי שדר ליה לגבייהו אלא איהו לא חשיד עלייהו דהוה ידע דכלהו הוו זכאין ולא חשיד לון אלא גרים קב"ה כל דא בנין לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים³

אשכחנא בספרי קדמאי דבעיין אלין בני יעקב לשלמאה עליה עד לא יחות למצרים⁴ דאילו הוא יחות למצרים ואינון לא שלטו ביה בקדמיתא יכלי מצראי לשלמאה לעלמין עלייהו דישאלהו ואתקיימא ביה ביוסף דאזדבן לעבדא⁵ ואינון שלטו עליו⁶ ואף על גב דיוסף הוה מלכא לבתר ומצראי הוו עבדין ליה אשתכחו ישראל דשלטו על כלהו

תא חזי דיוסף דאיהו ברית עלאה כל זמנא דאתקיים ברית שכינתא אתקיים בהדייהו דישאלהו בשלם כדקא יאות⁷ כיון דאסתלק יוסף

של העולם התחתון. ואל תאמר שהעולם התחתון לבדו, אלא אפילו של העולם העליון, שכתוב "שבטי יה עדות לישראל", דוקא לישראל, משום שהם הקיום למטה, עדות הם למעלה, והכל, "להודות לשם ה'", להודות לשם הקדוש ברוך הוא לכל הצדדים, שכתוב "להודות לשם ה'". "וימצאהו איש והנה תועה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש".

מה כתוב למעלה, "ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם". וכי יעקב השלם שהיה אוהב את יוסף מכל בניו, והיה יודע שכל אחיו היו שונאים אותו, למה שלח אותו אליהם. אלא הוא לא חשד עליהם, שהיה יודע שכולם היו צדיקים ולא חשד אותם, אלא הקדוש ברוך הוא גרם את כל זה כדי לקיים את הגזרה שגזר בין הבתרים.

מצאנו בספרי הקדמונים, שבני יעקב הללו היו צריכים לשלוט עליו בטרם ירד למצרים, שאילו ירד למצרים והם לא היו שולטים בו בראשונה, אז יכל המצרים לשלוט על ישראל לעולמים, והתקיים ביוסף שנמכר לעבד, והם שלטו עליו. ואף על גב שיוסף היה אחר כך מלך והמצרים היו עבדים שלו, נמצאו ישראל ששלטו על כולם.

בא וראה שיוסף הוא הברית העליונה, כל זמן שמתקיים הברית, השכינה מתקיימת עם ישראל בשלום כראוי. כיון שהסתלק יוסף, הברית העליונה, מן

¹ פי' י"ב שבטים הם נגד י"ב בקר שתחת המלכות ורומזים ג"כ ל"ב גבולי אלכסון שבז"א וז"ש אלא אפילו דעלמא עלאה שהיא ז"א (מ"מ).

² פי' הם תחת המלכות והם קיום העולם והם ג"כ רומזים ל"ב גבולי אלכסון שבז"א שכשאנו רואים י"ב למטה אנו יודעים ומעידים שיש י"ב ג"כ בז"א וז"ש סהדותא אינון לעילא (מ"מ).

³ הוא ערבב בהם ערבוב זה, והשתא קשיא ליה, אי הכי יצא הענין מעצמו, שיבואו שבאים וישבו את יוסף ולא ע"י עבירת מכירתו, לזה אמר שגם זו הסכמת הקב"ה לטובתם (אור יקר).

⁴ והטעם שאלו היה הענין כדס"ד, שישבו שבאים את יוסף, נמצא סדר הענין הם שלטו ביוסף, ויוסף מלך ושלט על מצריים ועל אחיו. נמצאו ישראל תחת המצריים מדרגה שלישית, שהרי שלטו תחלה על יוסף, ויוסף שלט על ישראל, והיה זה שעבוד גדול לישראל במדרגות העליונות תחת יד מצרים, לכך גלגל הקב"ה שישלטו ישראל על יוסף, והם מכרוהו לעבד, ואח"כ ישלטו יוסף על המצריים. נמצאו ישראל על המצריים ג' מדרגות, כאשר אח"כ ישלטו עליהם, כבר קדמום ישראל בשליטתם על יוסף (אור יקר).

⁵ פי' לכך מכרוהו אחיו כדי שיתקיים בו לעבד נמכר יוסף, והוא עבד של אחיו, וכדמסיק שאחר שיהיו מצרים עבדים ליוסף, נמצאו ישראל שולטים על הכל, דכל מה שקנה עבד קנה רבו (מ"מ).

⁶ אפשר שז"ש יוסף לאביו שמני אלקים לאדון לכל מצרים, וא"כ רד"ה שני הגלות רד"ו אלי שכולם עבדים לי, וא"כ אל תעמוד בגלות. והעיקר שאחיו שלטו עליו לא יוכל לומר לאביו ובפרט ע"י אחיו (מא"י) (נ"א).

⁷ להראות שהכל תלוי ביוסף, שיוסף משליט ישראל על המצריים כדמפרש ואזיל, ולזה בהיותם שולטים עליו מתקנים שעבוד הגלות כדפי' (אור יקר).

בראשית

ברית עלאה מעלמא כדין ברית¹ שכנתא וישראל כלהו בגלותא נפקו² והא אוקימנא דכתיב (שמות א ח) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף וכלא הוה מעם קב"ה כדקא יאות

תא חזי וימצאהו איש (בראשית לו טו) דא גבריא³ ואוקמוה כתיב הכא וימצאהו איש וכתיב התם (דניאל ט כא) והאיש גבריא אשר ראיתי בחוון בתחלה והנה תועה בכלא תועה דאבטח⁴ על אחוי דהוה מתבע אחוה דלהון ולא אשכח ותבע להו ולא אשכח ועל דא תועה בכלא ועל דא (בראשית לו טו - טז) וישאלהו האיש לאמר מה תבקש ויאמר את אחי אנכי מבקש וגו' ויאמר האיש נסעו מזה וגו' (שם יז) רבי יהודה פתח (שיר ה א) מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוין אשקך גם לא יבוזו לי

האי קרא אוקמוה חבריא אבל האי קרא כנסת ישראל אמרו למלכא דשלמא דיליה מי יתנדך כאח לי כיוסף על אחוי⁵ דאמר (בראשית נ כא) ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם יהב לון מזונא וזן להו בכפנא בגין כך מי יתנדך כאח לי דבר אחר מי יתנדך כאח לי דא יוסף לגבה דשכינתא⁶ דאתאחד עמה ואתדבק בהדה יונק שדי אמי⁷ דהא כדין אחוה ושלמינו בהדיהו אמצאך בחוין גו גלותא דאיהי בארעא אחרא אשקך בגין לאתדבקא רוחא ברוחא גם לא יבוזו לי אף על גב דאנא בארעא אחרא תא חזי דיוסף אף על גב דאחוי לא הוו ליה כאחין כד נפל

העולם, אז הברית והשכינה וישראל יצאו כולם לגלות. והנה בארנו שכתוב, ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, והכל היה מעם הקדוש ברוך הוא כראוי.

בא וראה, "וימצאהו איש" זה גבריאלי. ופרשוהו, כתוב כאן "וימצאהו איש", וכתוב שם "והאיש גבריאלי אשר ראיתי בחוון בתחלה". "והנה תעה" תועה בכל, שבטח על אחיו שהיה מבקש את האחוה שלהם ולא מצא, ובקש אותם ולא מצא, ועל כן תועה בכל. ועל זה, "וישאלהו האיש לאמר מה תבקש", "ויאמר את אחי אנכי מבקש" וגו', "ויאמר האיש נסעו מזה" וגו'. רבי יהודה פתח, "מי יתנדך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוין אשקך גם לא יבוזו לי".

את הפסוק הזה בארו החברים, אבל את הפסוק הזה אמרה כנסת ישראל למלך שהשלום שלו, "מי יתנדך כאח לי", כיוסף על אחיו, שאמר "ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם". נתן להם מזון וזן אותם ברעב, לכן "מי יתנדך כאח לי". דבר אחר, "מי יתנדך כאח לי", זה יוסף, אל השכינה, שנאחז עמה ונדבק עמה. "יונק שדי אמי", שהרי אז אחוה ושלימה עמהם. "אמצאך בחוין", בתוך הגלות שהיא בארץ אחרת. "אשקך", כדי להדביק רוח עם רוח. "גם לא יבוזו לי", אף על גב שאני נמצאת בארץ אחרת. בא וראה שיוסף, אף על גב שאחיו לא היו לו כמו אחים כשנפל בידיהם, הוא היה להם כמו אח כשנפלו בידו, והרי פרשוהו שכתוב "וינחם אותם וידבר על לבם" בכל הוא דבר, על לבם.

¹ פירוש שנסתלק היסוד ונשארה המ' למטה בסוד הגלות ודריש מלך חדש על מצרים שהוא הגלות לפי שלא ידע יוסף יסוד לא"ת שהיא המ' כמו והאדם ידע ע"ש שפע הדעת (ז"ח) (נ"א).

² נפלו (מ"מ).

³ והיה ראוי שידריכהו לבית אביו, ובשליחותו של הקב"ה הדריכו לאחיו כדי שימכרו אותו ויתקיים גזרה עליונה (אור יקר).

⁴ שהיה סובר שלא יזיקוהו, ע"כ תועה בדרך שלא ידע היכן הם, כמ"ש ותבע להו ולא אשכח (מ"מ).

⁵ ירצה כאח לאחיו כך תהיה אתה לי כאותה אחוה תתנהג עמי, שפירושו כאח יוסף לי ממש לשכינה, שהם דברי השכינה אל הת"ת כדפי' לעיל, דהיינו יסוד המתאחד עם השכינה (אור יקר).

⁶ פ' ההוא רוחא דשרי בגוה, ששורשו מהדכורא שהוא יוסף, והוא שם ב"ן, ותמיד הוא במלכות. ובימי הגלות שנפסק הזווג היא מזדווג עמה, ולכך אומרת לז"א, מי יתנדך כאח לי דא יוסף דאתאחד עמה ואתדבק בהדה, והוא ההוא רוחא ששורשו מיסוד שהוא יוסף (מ"מ).

⁷ שיהיה הת"ת יונק חלב מהבינה, והחלב היינו הדין, הדם האדום הנהפך לרחמים מצד הלובן העליון המלבין הדינים. והשדים הם חסד וגבורה פנימיים שבבינה, ולזה כשינק הת"ת משם הוא באחוה במלכות ונוסף על אחוה לשניהם כא' (אור יקר).

בראשית

בידיהו איהו הוה לון כאחא כד נפלו בידיה¹ והא
אוקמוה דכתיב (שם) וינחם אותם וידבר על לבם
בכלא דבר על לביהו

ותא חזי מה כתיב (שם לו יט) ויאמרו איש אל
אחיו דא שמעון ולוי דאינון הוו אחין ודאי בכלא
בנין דקא אתו מסטרא דדינא קשיא² ובנין כך
רוגזא דלהון³ איהו רוגזא דקטלא בעלמא כמה
דאת אמר (שם מט ה) ארור אפם כי עז ועברתם
כי קשתה תא חזי רזא דמלה אית רוגזא ואית
רוגזא אית רוגזא דאיהו מברכא מעילא ומתתא
ואקרי ברוך⁴ כמה דאתמר דכתיב (שם יד יט)
ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ⁵ והא
אוקמוה ואית רוגזא דאיהו אתלטיא לעילא
ותתא⁶ כמה דאתמר דאקרי ארור דכתיב (שם ג
יד) ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה
ארור אפם כי עז (שם מט ז)

ועל רזא דא אית תרין טורין⁷ דכתיב (דברים
יא כט) ונתת את הברכה על הר גרזים ואת
הקללה על הר עיבל לקביל אלן תרין דרגין ועל
דא דא אקרי ארור ודא אקרי ברוך ושמעון ולוי
אינון מסטרא דדינא קשיא ומן סטרא דדינא
קשיא תקיפא נפקת רוגזא דאתלטיא ותא חזי
מסטרא דדינא קשיא נפקי רוגזא לתרין סטריין⁸
חד דאתברך וחד דאתלטיא

קפד/ב

חד ברוך וחד ארור כגוונא דא מסטרא דיצחק
נפקו תרין בנין חד מבורך וחד דאתלטיא לעילא
ותתא דא אתפרש לסטריה ודא אתפרש לסטריה

ובא וראה מה כתוב, "ויאמרו איש אל
אחיו", זה שמעון ולוי שהם היו ודאי אחים
בכל, משום שבאו מצד הדין הקשה, ולכן
רגזם הוא רוגז של הרג בעולם, כמו שנאמר
"ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה". בא
וראה את סוד הדבר, יש רוגז ויש רוגז. יש
רוגז שהוא מבורך ממעלה וממטה, ונקרא
ברוך, כמו שנתבאר, שכתוב "ברוך אברם
לאל עליון קונה שמים וארץ", והרי פרשוה.
ויש רוגז מקולל למעלה ומטה, כמו
שנתבאר, שנקרא ארור, שכתוב "ארור
אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה".
"ארור אפם כי עז".

ועל הסוד הזה יש שני הרים, שכתוב
"ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת
הקללה על הר עיבל", כנגד שתי הדרגות
הללו. ועל כן זה נקרא ארור וזה נקרא
ברוך. ושמעון ולוי הם מצד הדין הקשה,
ומצד הדין הקשה החזק יוצא רוגז
שמקולל. ובא וראה, מצד הדין הקשה יוצא
רוגז לשני צדדים, אחד שהתברך ואחד
שהתקלל.

אחד ברוך ואחד ארור. כדוגמא זו מהצד
של יצחק יצאו שני בנים, אחד מבורך ואחד
שהתקלל למעלה ולמטה. זה נפרד לצדו
וזה נפרד לצדו. זה דיורו בארץ הקדושה,

¹ ירצה והטעם שתלה השכינה אחותה עם הת"ת באחות יוסף, שכמו שיוסף עשה עם אחיו, אפילו שהם עשו בהפך, כך רצון השכינה, שעם היות שהיא פגומה מעונות ישראל, ודומה למשלם רעה אל אחיו העליון בפגם המעשים, עכ"ז הת"ת ישלם לה טובה בגלות, כדרך שעשה יוסף לאחיו (אור יקר).

² שמעון בגבורה, ולוי עם היותו בת"ת אינו אלא בגבורה, והעד לוי דאתי מצד הגבורה והדין (אור יקר).

³ הוא שרשי החצונים, דהיינו האף הצומח מבין ב' מדות אלו (אור יקר).

⁴ שהוא הדין המנער החצונים, כעין אברהם, שבעברתו בער המלכים הרשעים ונתברך מיד (אור יקר).

⁵ פסוק זה כתוב בבוא אברם ממלחמת המלכים, שעשה דין ברשעים בכח הדינים הקדושים, שדוחים ומשפילים את החיצונים, והגביר מדת נוצר חסד על מדת לאלפים, ואז שם קנ"א שמשם הרוגז נעשה קס"א כמנין לאלפיים, והוא שם קונ"ה העולה קס"א והיא מדת ונקה דהיינו חסד דכתרא עלאה, וזהו אל עליון (רמ"ז).

⁶ שהיא עושה רע בישראל בגין היוצאת מצד הגבורה והדין המגברת החצונים (אור יקר).

⁷ הא' לצד אברהם, והא' לצד יצחק, ולכך לזה אומרים ברוך ולזה אמר ארור, ושמעון ולוי קדושים הם מסטרא דדינא קשיא, ולכך מדתם גורמת להם שעברתם מבחוץ וקשה, וקיימא בארור ולא לטותא הוא ארור אפם, אלא הודעת דבר. וא"ת א"כ אין עליהם אשם שהרי המדה גורמת להם (אור יקר).

⁸ וכמו שאברהם כשנשתמש בגבורה נשתמש באף הברוך היה להם להשתמש בברוך ג"כ, או אפשר דבתר הכי אתפרש לוי משמעון והיאך עשה לכח המדה הגורמת, לזה אמר שבגבורה עצמה יש צד ברוך ללוי דהיינו כעין יעקב בקו האמצעי כדמפרש ואזיל (אור יקר).

בראשית

דא דיוריה בארעא קדישא ודא דיוריה בטורא דשעיר דכתיב (בראשית כה כז) איש יודע ציד איש שדה [דא אתריה] (באתר) דמדברא וחרבא ושממה ודא יושב אהלים וכלא כגונא דאצטריך ובגין כך תרין דרגין אינון ברוך וארור דא לסטריה ודא לסטריה מהאי נפקין כל ברכאן דעלמין לעילא ותתא וכל טיבו וכל נהירו וכל פורקן וכל שזכותא ומהאי נפקין כל לווטין וכל חרבא וכל דמא וכל שממא וכל בישין וכל מסאבו דעלמא

רבי שמעון פתח ואמר (תהלים כו ו) ארחץ בנקיון כפי ואסובה את מזבחך יהו"ה האי קרא אוקמוהו! אבל תא חזי רזא דמלה הכא דהא לית לך בר נש בעלמא דלא טעים טעמא דמותא² בליליא ורוח מסאבא שריא על ההוא גופא מאי טעמא בגין דנשמתא קדישא אסתלקת מניה³ דבר נש ונפקת מניה⁴ ועל דנשמתא קדישא נפקת⁵ ואסתלקת מניה שריא רוחא מסאבא על ההוא גופא ואסתאב וכד נשמתא אתהדרת לגופא אתעבר ההוא זוהמא⁶

והא אתמר דידי דבר נש זוהמא דמסאבו אשתאר בהו ועל דא לא יעבר ידיו על עינוי⁷ בגין

וזה דיורו בהר שעיר, שכתוב "איש יודע ציד איש שדה". זה מקומו במקום של מדבר, חרבה ושממה, וזה יושב אוהלים, והכל כמו שצריך. ולכן שתי דרגות הן, ברוך וארור, זה לצדו וזה לצדו. מזה יוצאות כל הברכות של העולמות למעלה ולמטה וכל הטוב וכל האור וכל גאולה וכל הצלה, ומזה יוצאות כל הקללות וכל חרב וכל דם וכל שממה וכל הרעות וכל הטומאה של העולם.

רבי שמעון פתח ואמר, "ארחץ בנקיון כפי ואסובה את מזבחך ה". הפסוק הזה בארוהו. אבל בא וראה כאן את סוד הדבר, שהרי אין לך אדם בעולם שאינו טועם את טעם המות בלילה, ורוח הטומאה שורה על אותו הגוף. למה, משום שהנשמה הקדושה מסתלקת מן האדם ויוצאת ממנו, ועל שהנשמה הקדושה יוצאת ומסתלקת ממנו, שורה רוח של טומאה על אותו הגוף ונטמא. כשהנשמה חוזרת לגוף, עוברת אותה הזוהמא.

והרי נתבאר שבידי האדם נשאר זוהמת הטומאה, ועל כן אל יעביר ידו על

¹ כפשוטו, דאמרין דכתיב בנקיון, בכל מידי דמנקי (רמ"ז).

² השינה א' מס' במיתה, ואין לך אדם שיעמוד בלילה שלא יטעום טעם שינה ברב או במעט והפרטי לא יחשב וכיון שישן שתינן נשמין יחשב למיתה (אור יקר).

³ פ' המוחין מתעלים ביום על הראש כי אור המקיף נתעלה למעלה והפנימי יצא ונשאר הרשימו מקיף אבל בלילה יוצאת הפנימית [דז"א] ומסתלקת למעלה. הרמ"ז כ"י (נ"א). אסתלקת מיניה - הוא בבחינת אור המקיף (רמ"ז).

⁴ והחצוני רודף אחר הכלים שהקדושה נתלבשה בהם, ולכך כמו שהמת ישרה עליו כח הטומאה, נמצא שאם ישן ביום שתינן נשמי ג"כ יחשב למיתה. אמנם נראה שאין השינה הזאת אלא שינה שהיא בתחילת הלילה עד חצות, שהיא שינה שמפילים הקדושים כדי להמשיך החצונים מלמעלה למטה. אמנם השינה הטבעית ביום או מחצות ואילך, אין בה שליטת החצונים ואין הגוף נטמא, ואין צריך טהרת כלי אלא דווקא מטעם ידים עסקיות, לא מטעם שישלוט רוח הטומאה. אמנם יש לדקדק, כשהאדם ישן, עד חצות נשמתו עולה, ומי שישן מחצות ואילך, שאין סלוק לנשמה, או מי שישן ביום, אותה נשמה מה יהיה ענינה, והנה נראה שאחר חצות מגרשין הנשמה מלמעלה. והנה לפי זה אם לא יקום בחצות לילה, אותה נשמה היא משוטטת בעולם הנה והנה באויר העולם, ולפעמים מטמאין אותה. כך ממש יהיה ענינה בשינה ביום או בסוף הלילה וכיוצא, אלא שאין להם כח לשרות בגוף מטעם שינה, שאין אותה שינה אלא דווקא בתחלת הלילה עד חצות (אור יקר). ונפקת מניה - אור פנימי (רמ"ז).

⁵ המוחין העליונים נכנסים בעת התפילה ואחר שלש שעות מסתלקים ונשאר הרשימו כל היום ובלילה גם הרשימו דזעיר מסתלק שהוא סוד השינה, וכן מבואר בענין התפילין בפסוק (שיה"ש ח ו) שימיני כחותם. וז"ש שבלילה נפקת הנשמה הפנימית ואסתלקת מיניה אפילו בחינת רשימו, ואין אז אלא בחינת קיסטא דחיי שה"ס הקטנות, ולכן שורה רוח רעה על כל הגוף (רמ"ז).

⁶ כי אז חוזרת בכח חידושה ודוחה את הטומאה, ולבד בידיים נשאר הטומאה, וטעמו כי משם יניקת החיצונים מבחינת הצפרנים, שהן עלולות לטומאה, וכדברי רז"ל בענין קציצתם, ועל אותה היניקה נרמז (מט כד) ופוזו זרועי ידיו, לשון זרע, וכמ"ש (דניאל א יב) ויתנו לנו מן הזרועים (רמ"ז).

⁷ מכאן סתירה למ"ש ה' מור וקציעה דמבחוץ יכול ליגע ועיין לעיל קס"ט ב' וכן נראה ממ"ש הרמ"ז וז"ל ה"ה לחוטם ולאזן כנזכר בגמרא אלא דזה רגיל כשפיקח עיניו שממשמש בעיניו ולכן יזהר שיעשה בבגד ע"כ (מא"י) (נ"א).

בראשית

דהווא רוח מסאבא שריא עלוי עד דנטיל לון וכד נטיל ידוי [כדקא חזי¹] כדין אתקדש ואקרי קדוש² והיך בעי לאתקדשא בעי חד כלי לתתא וחד כלי מלעילא <בגין> דיתקדש מההוא דלעילא³ וההוא דלתתא דיתיב <ב>זוהמא דמסאבו ביה ודא כלי לקבלא מסאבו⁴ ודא לאתקדשא מניה (ו)דא ברוך ודא ארור ולא בעיין אינון מיין דזוהמא לאושדא לון בביתא דלא יקרב בהו בר נש דהא בהו מתכנשי סטרא דלהון ויכיל לקבלא נזקא מאינון מיין מסאבין ועד דיתעבר זוהמא מן ידוי לא יברך ואוקימנא

ובגין כך בר נש עד לא יקדש ידוי בצפרא אקרי טמא כיון דאתקדש אקרי טהור ובגין כך לא יטול אלא מן ידא דאדכי בקדמיתא דכתיב (במדבר יט יט) והזה הטהור על הטמא דא אקרי טהור ודא אקרי טמא בגין כך חד כלי לעילא וחד כלי לתתא דא קדישא ודא מסאבא⁵ ומאינון מיין אסיר למעבד בהו מידי אלא בעי לאושדא לון באתר דבני נשא לא עברין עלייהו ולא יבית לון⁶ בביתא דהא כיון דאתושרן בארעא רוחא מסאבא אשתכח תמן ויכיל לנזקא ואי חפר לון מדרון⁷ תחות ארעא דלא יתחזון שפיר ולא יהיב לון לנשי חרשיא דיכלין לאבאשא בהו לבני נשא בגין דאינון מיין דאתלטיין וקב"ה בעי לדכאה לון לישראל ולמהוי קדישין דכתיב (יחזקאל לו כה)

עיניו, משום שאותה רוח הטומאה שורה עליו עד שנוטל אותם, וכשנוטל ידיו כראוי, אז מתקדש ונקרא קדוש. ואיך צריך להתקדש, צריך כלי אחד למטה וכלי אחד מלמעלה, כדי שיתקדש מאותו שלמעלה, ואותו שלמטה שיושב בזוהמא שטומאה בו. וזה הכלי לקבל טומאה, וזה להתקדש ממנו. זה ברוך וזה ארור. וצריך לא לשפוך את אותם מים של הזוהמא בבית, שאיש לא יתקרב אליהם, שהרי בהם מתכנסים הצד שלהם, ויכול לקבל נזק מאותם המים הטמאים. ולא יברך עד שיעבור הזוהמא מידו, ובארנו.

ולכן בטרם יקדש האדם את ידיו בבוקר, נקרא טמא. כיון שהתקדש, נקרא טהור. ולכן אל יטול אלא מיד שנטהרה בראשונה, שכתוב "והזה הטהור על הטמא. זה נקרא טהור וזה נקרא טמא. לכן כלי אחד למעלה וכלי אחד למטה, זה קדוש וזה טמא. ואסור לעשות דבר עם אותם המים, אלא צריך לשפוך אותם במקום שאנשים לא עוברים עליהם, ולא ילין אותם בבית, שהרי כיון שנשפכו בארץ, רוח הטומאה נמצאת שם ויכולה להזיק. ואם חפר להם מדרון תחת הארץ שלא יראו, יפה. ולא יתן אותם לנשים מכשפות שיוכלו להרע בהם לבני אדם, משום שאותם המים שהתקללו, והקדוש ברוך הוא רוצה לטהר את ישראל שיהיו קדושים, שכתוב "וזרקתי עליכם

¹ זהו עיקר הכל, שצריך ליטלם שלש פעמים בכל אחת ואחת ואחר כך לשפשפם יחד, והכוונה להמשך שפע מלמעלה להבריה רוח הטומאה ולהעלות הקדושה מתוך הטומאה, ובזה יהיה נקיון גמור שתהיינה טהורות וכח הטומאה השורה עליהם יכרת, כי גם נקיון ר"ל יכרת, כמ"ש (ירמיה ל יא) ונקה לא אנקך, (ישעיה ג כו) ונקתה לארץ תשב (רמ"ז).

² פי' בא עליו שפע קדוש מלמעלה ונשאר בו כל היום וז"ש ואיקרי קדוש, והיינו כל שלא הסיח דעתו כדפסק השו"ע בסי' קסד, וז"ל נוטל ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום (מ"מ).

³ ה"ס המלכות שהיא הכלי המקבל כל השפע של מעלה מו"ק ועולה ס', וכלי התחתון הוא נוק' דקלי' שבה מתדבקת ונכללת כל הטומאה (רמ"ז).

⁴ ירצה בזה שהטומאה (מתפרדת) [מתפייסת] כשיתנו לה טומאה כי הוא חלקה הניתן לה, ובזה מתפרדת מן האדם ויוכל להתקדש בשפע עליון (רמ"ז).

⁵ היינו כלי טהור המלכות מלמעלה, ובה מים טהורים בכלי חרש, "ודא מסאבא" הם החצונים מלמטה. והידיים הם עשר אצבעות, עשר מדרגות, שהם הקצוות שהטומאה השורה בכל התמונה מסתלקת על ידי הנשמה ואינה נדבקת אלא בקצוות האלו, שהם המדרגות האחרונות בין כלי לכלי ודאי, והם מדרגות העשיה שהידיים הם עסקיות ועושות, ולכן מגיע בהם הטומאה כנודע, ולזה מטיל מים מהכלי העליון ומעביר כח הטומאה ומשליכה למקומה לכלי התחתון, ולזה המים הם ממש סוד המים העליונים המעבירים כח הטומאה והפגם, ונתן להם לחלקם להעביר יציאתם מן הקדש. ולכן רוח הטומאה דבקה בהם, והיינו ממש כעין וזרקתי עליכם מים טהורים וכו' (אור יקר).

⁶ לא ילינם בבית (ד"א). וכשקם באשמורת ואינו יכול לשפכם צריך לכסותם ואח"כ יברך וילמוד וכן קבלתי (מא"ן) (נ"א).

⁷ ואם חפר חפירה שהוא מדרון ר"ל שיפוע שאין דבר יוכל לעמוד שם במקום אחד אלא יורד ונופל ממנו למטה (ד"א).

בראשית

וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם

ויקחהו וישלכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים (בראשית לו כד) רבי יהודה פתח ואמר (תהלים יט ח) תורת יהוה תמימה משיבת נפש (נ"א) מאן דבשיל מילי דאורייתא כאלו חריב עלמא שלימ) כמה אית לון לבני נשא לאשתדלא באורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא להוי ליה חיים¹ בעלמא דין ובעלמא דאתי וזכי בתרין עלמין ואפילו מאן דאשתדל באורייתא ולא ישתדל בה לשמה כדקא יאות זכי לאגר טב בעלמא דין ולא דינינן ליה בההוא עלמא

ותא חזי כתיב (משלי ג טז) ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד ארך ימים בההוא דאשתדל באורייתא לשמה דאית ליה ארך ימים בההוא עלמא דביה אורכא דיומין ואינון יומין אינון יומין² ודאי תמן איהו רחצנו³ דקדושא דלעילא דאתרחיץ בר נש בהאי עלמא לאשתדלא באורייתא לאתקפא בההוא עלמא

קפה/א

בשמאלה עושר וכבוד אגר טב ושלוח אית ליה בהאי עלמא

וכל מאן דישתדל באורייתא לשמה⁴ כד נפיק מהאי עלמא⁵ אורייתא אזלא קמיה⁶ ואכרות קמיה ואגינת עליה דלא יקרבו בהדיה מאריהון דדינא כד שכיב⁷ גופא בקברא היא נטרת ליה כד נשמתא⁸ אזלא לאסתלקא למיתב לאתרה איהי אזלא קמה דההיא נשמתא וכמה תרעין⁹ אתברו

מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם.

"ויקחהו וישלכו אותו הבורה והבור ריק אין בו מים". רבי יהודה פתח ואמר, "תורת ה' תמימה משיבת נפש". (מי שמבטל דברי תורה כאלו החריב עולם שלם). כמה יש לבני אדם לעסוק בתורה, שכל מי שעוסק בתורה, יהיו לו חיים בעולם הזה ובעולם הבא וזוכה בשני עולמות. ואפילו מי שעוסק בתורה ולא עוסק בה לשמה כראוי, זוכה לשכר טוב בעולם הזה, ואין דנים אותו בעולם ההוא.

ובא וראה, כתוב "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד", "אורך ימים" באותו שעוסק בתורה לשמה, שיש לו אורך ימים בעולם ההוא שבו אריכות הימים, ואותם הימים הם ודאי ימים, שם הוא הבטחה הקדושה שלמעלה שבוטח אדם בעולם הזה לעסוק בתורה, להתחזק בעולם ההוא.

"בשמאלה עושר וכבוד", יש לו שכר טוב ושלוח בעולם הזה.

וכל מי שעוסק בתורה לשמה, כשיוצא מן העולם הזה, התורה הולכת לפניו ומכריזה לפניו ומגינה עליו שלא יקרבו אליו בעלי הדין. כששוכב הגוף בקבר, היא שומרת אותו. כשהנשמה הולכת להסתלק לשוב למקומה, היא הולכת לפני הנשמה ההיא. וכמה שערים נשברים מלפני התורה עד שנכנסת למקומה, ועומדת על האדם

¹ היינו פי' הפסוק דתורת ה' כו' משיבת נפש פירוש התורה שעסק בה בעוה"ז גורמת לו חיים ושתשיב נפשו אליו לעוה"ב (ז"ח) (נ"א).

² ר"ל אע"ג שעוסק בתורה הרבה לא יחשוב שמחוייב לחיות הרבה כי אורך ימים לעוה"ב (א"מ) (נ"א).
³ הבטחה (ד"א).

⁴ ר"ל לשם ה' לחבר ה' בו' מלכות בת"ת אד' להוי' זהו לשמה. ז"ח. ורבינו האר"י זצ"ל גלה צדקתו סוד תורה לשמה לתקן פ' לאה בכל ספירותיה בכונת ה' כנודע (מא"ן) (נ"א).

⁵ היינו בלכתה מן הבית לקבר עד עלייתה לג"ע שלמטה (אור יקר).

⁶ אפשר אפילו שלא יהיה כראוי כענין אלישע אחר, ואפשר שאם הרשיע הרבה יאבד כענין אלישע ואם יהיה לו תרופה על ידי צער כענין אחר יתוקן על ידי איזה דרך, כענין ההוא ינוקא שבפ' בלק, דאתסי בצערא סגי וכיוצא ואפשר שיהיה ענין שהמקטרגים מצערים האדם עם היות שאין להם דין וידחו מאיזה טעם סוף סוף בעוד שלא עמדו לדין, ונראה להם שיש להם דין ואחזים ומצערים האדם והעוסק בתורה נצול עד בואם שם לדין (אור יקר).

⁷ שלא יגעו זרים קברו ולא יבלענו מקומו כאשר ראינו בעינינו בקברי הצדיקים החסידים (אור יקר).

⁸ היינו בעלותה מג"ע של מטה דרך ההיכלות לג"ע של מעלה (אור יקר).

⁹ שהיא נדונת בהיכלות ובכמה מדרגות ושם הוא דין נהר דינור (אור יקר).

בראשית

מקמה דאורייתא עד דעאלת לדוכתה¹ וקיימא עליה דבר נש עד דיתער בזמנא דיקומון מתייא דעלמא ואיהי <מלפא> סניגורא עליה²

הה"ד (משלי ו כב) בהתהלכך³ תנחה אותך בשכבך⁴ תשמור עליך והקיצות היא תשיחך בהתהלכך תנחה אותך כמה דאתמר בשכבך תשמור עליך בשעתא דשכיב גופא בקברא דהא כדין⁵ בההוא זמנא אתדן גופא בקברא וכדין אורייתא אגנית עליה והקיצות⁶ היא תשיחך כמה דאתמר בזמנא דיתערון מתי עלמא מן עפרא היא תשיחך למהוי סניגוריא עלך רבי אלעזר אמר היא תשיחך מאי היא תשיחך בגין דאף על גב דהשתא יקומון מעפרא אורייתא לא יתנשי מנהון דהא כדין ינדעון⁷ כל ההיא אורייתא דשבקו כד אסתלקו מהאי עלמא

ההיא אורייתא נטירא מההוא זמנא ותיעול במעיהו כמלקדמין ואיהי תמלל במעיהו וכל מלין מתתקנן יתיר מכמה דהוון בקדמיתא דהא כל אינון מלין דאיהו לא יכיל לאדבקא לון כדקא יאות ואיהו אשתדל בהו ולא אתדבק בהו כלהו עאלין במעוי מתתקנן ואורייתא תמלל ביה הה"ד והקיצות היא תשיחך⁸ רבי יהודה אמר⁹ כגוונא דא¹⁰ כל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא זכי לאשתדלא בה לעלמא דאתי והא אתמר

תא הזי ההוא בר נש דלא זכי לאשתדלא בהאי עלמא באורייתא ואיהו אזיל בחשוכא¹¹ כד נפיק מהאי עלמא נטלין ליה ועאלין ליה לגיהנם אתר תתאה דלא יהא מרחם עליה דאקרי בור

עד שיתעורר בזמן שיקומו המתים של העולם, והיא מלמדת עליו סניגוריה.

זהו שכתוב "בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך". "בהתהלכך תנחה אותך", כמו שנתבאר. "בשכבך תשמור עליך", בשעה ששוכב הגוף בקבר, שהרי אז בזמן ההוא נדון הגוף בקבר, ואז התורה מגינה עליו. "והקיצות היא תשיחך", כמו שנתבאר, בזמן שיתעוררו המתים של העולם מן העפר, "היא תשיחך" להיות עליך סניגור. רבי אלעזר אמר, "היא תשיחך", מה זה "היא תשיחך". משום שאף על גב שעכשיו יקומו מהעפר, התורה לא תשתכח מהם, שהרי אז ידעו את כל אותה התורה שעזבו כשהסתלקו מן העולם הזה.

ואותה התורה שמורה מאותו זמן, ותכנס למעיהם כמו מקודם, והיא תדבר במעיהם. וכל הדברים נתקנים יותר מכמו שהיו בראשונה, שהרי כל אותם הדברים שהוא לא יכול להשיג אותם כראוי והוא עסק בהם ולא נדבק בהם, כולם נכנסים למעיו מתוקנים, והתורה תדבר בו. זהו שכתוב "והקיצות היא תשיחך". רבי יהודה אמר, כדוגמא זו כל מי שעוסק בתורה בעולם הזה, זוכה לעסוק בה לעולם הבא, והנה נתבאר.

בא וראה, אותו האיש שלא זוכה לעסוק בעולם הזה בתורה והוא הולך בחשכה, כשיוצא מן העולם הזה, נוטלים אותו ומכניסים אותו לגיהנם למקום התחתון,

¹ לג"ע העליון תחת כסא הכבוד, וכיון שהיא שם במנוחות קיימת עליה למטה בקבר עד דאתער לתחילה לזכות ראשונה לתחיה (אור יקר).

² פירוש מלמדת עליו זכות (הרשב"ב) (נ"א).

³ כל ב' ההליכות הנזכרות (אור יקר).

⁴ כל השכיבות הנזכרות לשמור מן דין קבר מן כל המקרים כדפי' (אור יקר).

⁵ וכמה פעמים אחר כמה שנים נגזר עליהם לגרשם מקבריהם והעד מעשה יאשיהו (אור יקר).

⁶ ירצה עד הראוי להקיץ התחיה (אור יקר).

⁷ לא יהיה כעין הנשמות הבאות לגוף בעת מולד האדם ששוכח על ידי הגוף כל תורתו אלא תכנס הנשמה וידע הגוף כל אותה התורה שהיא יודעת בעת היותו בדעתו בעולם וביתרון שידע כל ספקותיו כדמסיק (אור יקר).

⁸ ר"ל תשיח אותך שתוכל לשיח בתורה מה שלא יכלת מקדם (א"מ) (נ"א).

⁹ שאין צריך לזה מפני שהענין הוא שממש עוסק בעולם הנשמות בתורה ומוסיף ואותו תוספת יהיה כולו בגוף אחר התחיה (אור יקר).

¹⁰ יהיה זה לאדם אחר התחיה מפני השתדלותו שם בה כדמסיק (אור יקר).

¹¹ שעושה מעשים מגונים אבל אם זכה בתורה התורה מצילתו מהם, ולפחות לא יהיה דינו תמידי ויעלהו מבור שאון (אור יקר).

בראשית

שאון¹ שיט היון כמה דאת אמר (תהלים מ ג) ויעלני מבור שאון משיט היון ויקם על סלע רגלי כונן אשורי ובגין כך ההוא דלא אשתדל באורייתא בהאי עלמא ואתטנף בטנופי עלמא מה כתיב (בראשית לו כד) ויקחהו וישליכו אותו הבורה דא הוא גיהנם אתר דדיינין להו לאינון דלא אשתדלו באורייתא והבור רק כמה דאיהו הוה רק מאי טעמא בגין דלא הוה ביה מים

ותא חזי כמה הוא עונשא דאורייתא דהא לא אתגלו ישראל² מארעא קדישא אלא בגין דאסתלקו מאורייתא ואשתבקו מינה הה"ד (ירמיה ט יא) מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר יהו"ה על עזבם את תורת וגו' רבי יוסי אמר³ מהכא (ישעיה ה יג) לכן גלה עמי מבלי דעת בגין כך כלא קיימא על קיומא דאורייתא⁴ ועלמא לא אתקיים בקיומיה אלא באורייתא דאיהו קיומא דעלמין עילא ותתא דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי

ויקחהו וישליכו אותו הבורה רמז על דארמיאו ליה לנו מצראי אתר דלא אשתכח רזא דמהימנותא כלל רבי יצחק אמר אי נחשין ועקרבין הו ביה אמאי כתיב בראובן (בראשית לו כב) למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו וכי לא חייש ראובן להאי דהא אינון נחשין ועקרבין ינזקין ליה ואיך אמר להשיבו אל אביו וכתב למען הציל אותו אלא חמא ראובן דנזקא אשתכח בידיהו דאחוי⁵ בגין דידע כמה שנאין ליה ורעותא דלהון לקטלא ליה

שלא יהיה מרחם עליו, שנקרא בור שאון שיט היון, כמו שנאמר "ויעלני מבור שאון משיט היון ויקם על סלע רגלי כונן אשורי". ולכן אותו שלא עסק בתורה בעולם הזה, ומתטנף בטינופות של העולם, מה כתוב, "ויקחהו וישלכו אותו הבורה", זה הוא הגיהנם, המקום שדנים את אותם שלא עסקו בתורה. "והבור ריק", כמו שהוא היה ריק, למה, משום שלא היה בו מים.

ובא וראה כמה הוא העונש של התורה, שהרי לא גלו ישראל מהארץ הקדושה אלא משום שהסתלקו מן התורה ונעזבו ממנה, זהו שכתוב "מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו'. רבי יוסי אמר, מכאן "לכן גלה עמי מבלי דעת". לכן הכל עומד על קיום התורה, והעולם לא מתקיים בקיומו אלא בתורה, שהיא קיום העולמות מעלה ומטה, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי".

"ויקחהו וישליכו אותו הבורה", רמז על שזרקו אותו לתוך המצרים, המקום שלא נמצא בו סוד האמונה כלל. רבי יצחק אמר, אם נחשים ועקרבים היו בו, למה כתוב בראובן "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו", וכי לא חשש ראובן לזה שהנה אותם נחשים ועקרבים יזיקו אותו, ואיך אמר להשיבו אל אביו, וכתוב "למען הציל אותו". אלא שראה ראובן שהנזק נמצא בידי אחיו, משום שידע כמה הם שונאים אותו ורצונם להרוג אותו.

¹ עיין בפ' פקודי רסג בהיכלות התמורות שמביא שם בפרדס בשער היכלי התמורות (ד"א). ועי' פת"ש שער א"א פרק יג שזה "בור שאון" הוא בגימ' מח"א סתימא"ה שכן המה זה הפך זה.

² הנה ארץ ישראל היא המלכות ודבקותה בת"ת וכל זמן שישראל עוסקים בתורה הם דבקים בת"ת והיאך יגלו מארץ ישראל אי אפשר שהרי ענין היחוד הזה הפך הגלות. אמנם אם הם עוזבים את התורה ונטרדה השכינה מחיק בעלה, והם אינם ראויים לארץ כיון שאינם דבקים בזכר (אור יקר).

³ מפני שפסוק על עזבם את תורת לא מוכח אם קיום תורת במעשה קאמר אמנם אומרים מבלי דעת ודאי דעל דעת התורה קאמר ועוד הוסיף שהעיקר הוא סברא באורייתא כדאמרינן אגרא דשמעתתא סברא (אור יקר).

⁴ והיינו מבלי דעת כי גרסת משנה אינה תורה אלא העיקר למסבר סברא דעלמא לא אתקיים אלא באורייתא א"כ צריך מקרא לעולם העשיה ומשנה לעולם היצירה ותלמוד לעולם הבריאה וסוד לעולם האצילות כדי שיתקיים המציאות כולו דאיהי קיומא דכל עלמין וכו' (אור יקר).

⁵ הענין שההשגחה העליונה פועלת לפעמים בחזקה ומבטלת רצון בעלי חיים הממיתים והמזיקים כגון בעלי חיים ואינה מבטלת בחירת בני אדם בעלי בחירה ורצון שהם גוים ולפעמים יפעל בחזקה ויבטל רצון הגוים מפני שהם חשובים כבהמות ויבטל רצונם וישימם כלבים אלמים ואל יבטל רצון ישראל שהם בחיריים בעלי בחירה ורצון לחטאת או לעשות מצוה ולפעמים יתחזק ההשגחה כ"כ שיבטל לבות בני ישראל לרצון ה' לכמה דברים, אמנם בהיותם תלמידי חכמים ושכינה מסכמת בדינם, והם דנים את הנער למיתה לזה ודאי

בראשית

אמר ראובן טב למנפל ליה לנו גובא דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידא דשנאוי דלא מרחמי עליה מכאן אמרו יפיל בר נש גרמיה לאשא או לגובא! דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידא דשנאוי (נ"א) דועירין אינון דיכלי

קפה/ב

לאשתזבא ובגין כך אמר (בראשית לו כב) למען הציל אותו מידם (קב"ה אי איהו צדיקא) >אתר דנחשים ועקרבים אי איהו צדיקא קב"ה< ירחיש ליה ניסא ולזמנין דזכו דאבהן מסייעין ליה לבר נש וישתזב מנייהו אבל כיון דיתמסר בידא דשנאוי זעירין אינון דיכלין לאשתזבא ובגין כך אמר למען הציל אותו מידם מידם דייקא ולא כתיב למען הציל אותו ותו לא אלא אמר ראובן ישתזב מן ידיהו² ואי ימות בגובא ימות ובגין כך כתיב (שם כא) וישמע ראובן ויצילהו מידם

תא חזי כמה חסידותיה³ דראובן דבגין דידע דשמעון ולוי שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון קשיא אינון דכד אתחברו בשכם קטלו כל דכורא (>נ"א< והא דקטלו כל דכורא) לא די לון אלא דנטלין נשין וטף וכספא ודהבא וכל בעירי וכל מאני דיקר וכל מאן דאשתכח בקרתא ולא די כל דא אלא דאפילו כל >מה< (מאן) דבחקלא נטלו דכתיב (בראשית לד כח) ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו אמר ומה קרתא רבתא כי האי לא אשתזיב מנהון אלמלא רביא דא יפול בידיהו לא ישארו מניה אומצא⁴ בעלמא ועל דא אמר טב לאשתזבא מנייהו דלא ישארו מניה אשתארותא בעלמא ולא יחמי אבא מניה כלום

אמר ראובן, טוב להפיל אותו לתוך בור הנחשים והעקרבים ולא ימסר בידי שונאיו שלא מרחמים עליו. מכאן אמרו, יפיל אדם עצמו לאש או לבור של נחשים ועקרבים ולא ימסר בידי שונאיו (שמעטים הם שיכולים

להנצל, ולכן אמר "למען הציל אותו מידם"). משום שכאן מקום הנחשים והעקרבים, אם הוא צדיק, הקדוש ברוך הוא ירחיש לו נס, ולפעמים שזכות אבות מסייעים לאדם וינצל מהם, אבל כיון שנמסר בידי שונאיו, מעטים הם שיכולים להנצל. ולכן אמר "למען הציל אותו מידם", "מידם" דוקא, ולא כתוב למען הציל אותו ולא יותר. אלא אמר ראובן, ינצל מידם, ואם ימות בבור, ימות. ולכן כתוב "וישמע ראובן ויצילהו מידם".

בא וראה כמה היא חסידותו של ראובן, שמשום שידע ששמעון ולוי השותפות והחכמה והחברות שלהם הם קשים, שכאשר התחברו בשכם הרגו כל זכר, (ס"א וזה שהרגו כל זכר), לא די להם, אלא שנוטלים נשים וטף וכסף וזהב וכל הבהמות וכל כלי יקר וכל מי שנמצא בעיר. ולא די בזה, אלא שאפילו כל מה שבשדה נטלו, שכתוב "ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו". אמר, ומה הקריה הגדולה כזו לא ניצל מהם, אלמלא הילד הזה יפול בידיהם, לא ישאירו ממנו חתיכת בשר בעולם, ועל כן אמר טוב להנצל מהם, שלא ישאירו ממנו שארית בעולם ולא יראה ממנו אבא כלום לעולמים. וכאן אם ימות, לא יכולים לו, וישאר כל גופו שלם ואשיב אותו לאבא שלם, ועל כן "למען הציל אותו

שכיח נזקייהו ורחוק מאד מן ההצלה ואל הנחשים והעקרבים היא בחינה ראשונה להשיג וינצל בקלות מידם בזכותו וזכות אבותיו (אור יקר).

¹ לבור (ד"א).

² זה כמו דבר אחר, שתחלה אמר שכוונת ראובן היא להציל יוסף מיד בעלי בחירה ורצון, ובבור יתרחיש ליה ניסא, ולזמנין זכו דאבהן מסייע וינצל מהנחשים ודאי, וכאן אמר שכל כוונתו להצילו מידם, אבל בבור אע"פ שימות, ישאר גופו שלם וישיבנו לאביו לקבל בו תנחומין (מ"מ).

³ ששם נפשו בצער אפילו על הצלה מועטת כזאת, שהרי להצילו מכל וכל לא היה עולה בידו ודאי, עכ"ז בחר ברע במעוטו, ואמר לפחות ינצל גופו אחרי מותו ויתנחם אביו שראה קבורתו, שאם יהרגוהו הם בדינם, יכלו גופו בכל, אי זה דרך בשריפה וכיוצא, או יאכילוהו לכלבים כדפי' רז"ל, ששסו בו הכלבים, ולא ישאר אפילו הבשר ליקבר, ולהראות אפם הקשה שלא יתרוצו במיתתו לבד, הביא ראייה מענין שכם, שלא ניתרצו במיתה ויותר ממיתה כדמפרש ואזיל (אור יקר).

⁴ חתיכת בשר חי בלי בישול (הרשב"ב) (נ"א).

בראשית

לעלמין והכא אי ימות לא יכלין¹ ליה² וישתאר כל גופיה שלים [ואייתין] (וייתין)³ ליה לאבא שלים ועל דא למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו אף על גב דימות התם ובגין כך אמר (שם לו ל) הילד איננו ולא אמר איננו חי אלא אמר איננו אפילו מת

תא חזי מאי <ד>עבד דאיהו בחכמתא הוה שתוף גרמיה בהדיהו דכתיב (שם כא) לא נכנו נפש ולא כתיב לא תכוהו ואיהו לא הוה תמן כד אודבן יוסף דהא כלהו משמשי לאבוהון⁴ כל חד וחד יומא חד וההוא יומא דראובן הוה ועל דא בעא דבההוא יומא דהוה שמושא דיליה לא יתאביד יוסף⁵ ובגין כך כתיב (שם כט) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו והנה אין יוסף דייקא אפילו (חי או) מית מיד (שם ל) וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואפילו ראובן לא ידע מההוא זבינא דיוסף והא אוקמוה דאשתתוף בהו שכינתא ועל דא לא ידע ראובן מההוא זבינא דיוסף ולא אתגלייא ליה עד ההוא זמנא דאתגלי יוסף לאחיהו

תא חזי כמה גרים ליה לראובן בגין דאיהו אשתדל לאחייא ליה ליוסף מה כתיב (דברים לג ו) יחי ראובן ואל ימות וגו' דהא בגין דא אף על גב דידע דאשתקיל בכירותיה מניה ואתייהב ליוסף אשתדל לאחייא ליה ועלי משה ואמר יחי ראובן ואל ימות ואתקיים בעלמא דין ואתקיים בעלמא דאתי מאי טעמא בגין דא ובגין דעבד תשובה⁶ מההוא עובדא דכל מאן דעביד תשובה קב"ה קיים ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי תא חזי מה כתיב (בראשית לו לא) ויקחו את כתנת יוסף

מידם להשיבו אל אביו, אף על גב שימות שם. ולכן אמר "הילד איננו", ולא אמר איננו חי, אלא אמר "איננו", אפילו מת.

בא וראה מה שעשה, שהוא בחכמה היה משתף עצמו עמהם, שכתוב "לא נכנו נפש" ולא כתוב לא תכוהו, והוא לא היה שם כשנמכר יוסף, שהרי כולם שמשו את אביהם, כל אחד ואחד יום אחד, ואותו היום היה של ראובן, ועל כן רצה שבאותו היום שהיה השמוש שלו לא יאבד יוסף, ולכן כתוב "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו", "והנה אין יוסף" דוקא, אפילו (חי או) מת, מיד "וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו". ואפילו ראובן לא ידע מאותה המכירה של יוסף. והרי בארוהו שהשכינה השתתפה עמהם, ועל כן לא ידע ראובן מהמכירה ההיא של יוסף, ולא התגלתה לו עד אותו הזמן שיוסף התגלה לאחיו.

בא וראה כמה גרם לראובן משום שהוא עסק להחיות את יוסף. מה כתוב, "יחי ראובן ואל ימות" וגו', שהרי משום זה, אף על גב שידע שנלקחה בכורתו ממנו ונתנה ליוסף, עסק להחיות אותו, והתפלל משה ואמר, "יחי ראובן ואל ימות", והתקיים בעולם הזה ובעולם הבא. למה, משום זה, ומשום שעשה תשובה מהמעשה ההוא. שכל מי שעושה תשובה, הקדוש ברוך הוא מקיים אותו בעולם הזה ובעולם הבא. בא וראה מה כתוב, "ויקחו את כתנת יוסף"

¹ יכלון (מ"מ).

² ר"ל לא יאכלו אותו הנחשים, א"נ לא יכלון לשון כלייה לא יכלוהו מהעולם הגם שימות לא ישתצי גופיה (מ"מ).

³ ואתיב (דפ"ו).

⁴ צ"ל לפ"ז דכשהלכו לשכם נטלו רשות דקצת ימים יהיו כלם ביחד כשלח יוסף והרב יפ"ת דף קס"ז והרב נח"י נדחקו ואכמ"ל (מאי"ן) (נ"א).

⁵ ירצה בכלל שימוש אביו יכנס כל צרכיו, ובכלל צרכיו הוא להשיב את בנו אליו, ואם יאבד יוסף נמצא שאין שמוש יומו שלם, לכך רצה שביומו לא יחסר אביו כל אפילו בענין יוסף, מפני שהשבטים י"ב, ושנים אינם משמשים הם עשר, כנגד יעקב ת"ת ועשר בניו עשר ספירות, שכל א' וא' גובר ומשרת יומו, ויום ראובן כתר ואין בו דין ולא חסרון, ואם יחסר יוסף ביומו, ימצא פגם מגיע אל הת"ת ביומו, שהוא בחי' הכתר, ולזה רצה לקרב הצלתו בכל מציאות שאפשר שיעלה בידו (אור יקר).

⁶ הרי הבכורה נטלה ממנו על עון זה ונתנה ליוסף, והוא קבל עונש בלבב שלם והודה על הבכורה ליוסף כמכיר עונו, ולא נטר איבה על נטילת הבכורה, ואמר צדיק ה' על כל הבא עלי, מה אתרעם מיוסף, ואני גרמתי אלי, וזה בכלל התשובה ודאי (אור יקר).

בראשית

וגו'¹ הא אוקמוה דבגין דדמא דשעיר דמיא לדמא דבר נש

אבל תא חזי אף על גב דמלה אתיא כדקא חזי קב"ה מדקדק בהו בצדיקייא אפילו כחוט השערה יעקב עבד עובדא כדקא יאות במאי בגין דאקריב לגבי אבוי שעיר² דאיהו סטרא דדינא קשיא ועם כל דא [בגין] דאיהו אקריב [שעיר] ואכחיש ליה לאבוי דאיהו סטרא דיליה אתענש בהאי שעיר אחרא דאקריבו ליה בני דמא דיליה באיהו⁴³ כתיב (שם כז טז) ואת עורות גדי העזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו בגין כך (שם לו לא) ויטבלו את הכתנת בדם אקריבו ליה כתונתא לאכחשא ליה וכלא דא לקבל דא איהו גרים דכתיב (שם כז לג) ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד בגין כך גרמו ליה דחרד חרדה בההוא זמנא דכתיב (שם לו לב) הכר נא הכתנת בנך היא אם לא

קפו/א

רבי חייא אמר ביה כתיב (בראשית כז כא) האתה זה בני עשו אם לא ליה כתיב (שם לו לב) הכתנת בנך היא אם לא ובגין כך קב"ה מדקדק בהו בצדיקיא בכל מה דאינון עבדין רבי אבא אמר <נ"א א"ר אבא> כיון דחמו כלהו שבטין ההוא צערא דאבוהון אתנחמו וודאי [ו]יהיבו גרמייהו עליה דיוסף [דיפדון] (ויפדון) ליה אלמלא ישכחון ליה כיון דחמו דלא יכילו אהדרו לגביה דיהודה ואעברו ליה מעלייהו בגין דאיהו הוה מלכא עלייהו (וכדין אעברוהו) <נ"א וכיון דאעברוהו> מעלייהו מה כתיב (שם לח א) ויהי

וגו', הרי בארוהו, שמשום שדם השעיר דומה לדם של אדם.

אבל בא וראה, אף על גב שהדבר בא כראוי, הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה. יעקב עשה מעשה כראוי, במה, משום שהקריב לאביו שעיר, שהוא צד הדין הקשה, ועם כל זה, משום שהוא הקריב שעיר והכחיש את אביו שהוא הצד שלו, נענש בשעיר האחר הזה שהקריבו לו בניו את הדם שלו. בו כתוב "ואת עורות גדי העזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו", לכן, "ויטבלו את הכתונת בדם", הקריבו לו כתונת להכחיש אותו. והכל זה כנגד זה. הוא גרם שכתוב "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד", לכן גרמו לו שחרד חרדה בזמן ההוא, שכתוב "הכר נא הכתונת בנך היא אם לא".

רבי חייא אמר, כתוב בו "האתה זה בני עשו אם לא", לו כתוב, "הכתונת בנך היא אם לא", ולכן הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים בכל מה שהם עושים. רבי אבא אמר, (נ"א אמר רבי אבא), כיון שכל השבטים ראו אותו הצער של אביהם, ודאי התנחמו ונתנו עצמם על יוסף שיפדו אותו אלמלא ימצאו אותו, כיון שראו שלא יכולים, חזרו אל יהודה והעבירו אותו מעליהם, משום שהוא היה מלך עליהם, (ואז ס"א וכיון ש)העבירוהו מעליהם, מה כתוב, "ויהי בעת ההיא וירד יהודה" וגו'. רבי יהודה פתח ואמר, "וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו ברד וגחלי אש".

¹ לראיה שיתאכזרו כנגדו ולא ירחמו, שהרי עשו ענין זה נגד אביהם, ולא שבו מאפס במכירתו (אור יקר).
² הענין הוא שהשעיר יש בו ב' שעירים, הא' שעיר עזאזל ובשרו ודמו חצוני, ולכך יעמד חי וכו', לשלח אותו ובשרו ודמו. אמנם השעיר הב', יש בו בשר ודם, הבשר נשרף מפני שהוא חלק יצחק מדת הדין הקשה, ובשעיר ר"ח נאכל לכהנים, והדם על המזבח לרצון לה', וכן שעירי המועדות. אמנם ביום הכפורים, הדם נכנס ע"י סוד הדעת חלק יעקב שהוא ישראל, העולה במחשבה. ודמו נכנס פנימה לבית קדש הקדשים, מדרגה עשירית ששם סוד הכתר, ולזה חלק יעקב הדם, חלק יצחק הבשר. ובאמת שניהם דין, אמנם הדם היא סוד הדין הרך מצד הת"ת המושרש באודם, ולובן בסוד הדעת, וצד האודם שבו הוא דם השעיר. אמנם יצחק הדין הקשה בשר השעיר, ולכך יעקב הגיש לאביו בשר השעיר חלקו וכיחש לו, ואמר שהיה בשר עשו. ואמר מטעמי עשו הם, גם בניו הקריבו לו חלקו דם השעיר, והחליפוהו בשפיכות דמי יוסף חצוני ח"ו. חיה רעה אכלתהו, כמו שהחליף בשר השעיר לאביו, החליפו דם השעיר לדם יוסף השפוך ע"י חיה רעה. אמנם חלק אשר ליעקב בדינים ודם שעיר, הוא מצד מה שנפעל הדין ע"י הת"ת בב' מקומות, צמח מהבינה צואר מאחוריו דהיינו הת"ת צואר בבינה, ובו' בחינות אחור ופנים, והיינו חלקת צואריו ועל ידיו הם קצוות עשר ספירות שבו הפועלות בדין למטה (אור יקר).

³ שיש לו אחיזה בו (אור יקר).

⁴ "דמא דיליה באיהו" נמחק באור יקר, ובמקומו איתא "דהא דיליה איהו".

בראשית

בעת ההיא וירד יהודה וגו' רבי יהודה פתח ואמר
(תהלים יח יד) וירעם בשמים יהו"ה ועליון יתן
קולו ברד ונחלי אש

תא חזי כד ברא קב"ה² עלמא³ אתקין ליה
שבעה סמכין⁴ על מה דקיימא וכלהו סמכין קיימי
בחד סמכא יחידאי⁵ והא אוקמוה דכתיב (משלי
ט א) חכמות בנתה ביתה⁶ חצבה עמודיה שבעה
ואלין כלהו אינון קיימי בחד דרנא מנייהו דאקרי
(שם י כה) צדיק⁷ יסוד עולם

ועלמא כד אתברי מההוא אתר אתברי⁸
דאיהו⁹ שכלולא דעלמא¹⁰ ותקונוי דאיהו חד
נקודא דעלמא ואמצעייתא דכלא¹¹ ומאן איהו ציון
דכתיב (תהלים נ א) מזמור לאסף א"ל אלהים
יהו"ה דבר ויקרא ארץ ממזרח¹² שמש עד מבואו
ומאן אתר מציון¹³ דכתיב (שם ב) מציון מכלל

בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא את
העולם, התקין לו שבעה עמודים על מה
שעומד, וכל העמודים עומדים בעמוד אחד
יחיד, והרי פרשוה שכתוב "חכמות בנתה
ביתה חצבה עמודיה שבעה", וכל אלה הם
עומדים בדרגה אחת מהם שנקראת "צדיק
יסוד עולם".

וכשנברא העולם, נברא מאותו המקום
שהוא תיקון העולם ותקונו, שהוא נקודה
אחת של העולם והאמצע של הכל, ומי
הוא, ציון, שכתוב "מזמור לאסף אל אלהים
ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד
מבואו". ומאיזה מקום, מציון, שכתוב
"מציון מכלל יופי אלהים הופיע", מאותו
המקום שהוא צד תיקון של האמונה

¹ ענין סמיכת הפ' הנזכר הוא להודיענו כי הבריאה נקרא עליון אפיקת ההוא קול דז"א וכלילת ב' הנוק'
ותרווייהו נקרא ברד ונחלי אש. ברד רחמי גחלי אש דינא. והנה אחר שננסרה ממנו כל מזונה נמשך לה מן
היסוד הנקרא ציון כמ"ש מציון מכלל יופי, משם הופיע והאיר למדת המלכות הנקרא אלהים. נמצא כי צדיק
יסוד עולם תתאה, ולכן כיון שהיסוד שהוא יוסף, הורד למצרים, גם יהודה שהוא מלך נתמעט וירד (זהר
הרקיע).

² אבא (מ"מ).

³ מלכות, כי כתב הרב שהאצילות כולה נעשית ע"י אבא, בסוד כולם בחכמה עשית, שאבא נתלבש באימא,
ואימא נעשית מעבר ודרך, ויוצא אור אבא דרך חלון שהוא יסוד דידה לז"א ולא נתעצם בה, וז"א גם הוא
יוצא האור ממנו דרך חלון צר, שהוא יסוד דידה למלכות, והכל הוא אור אבא (מ"מ).

⁴ הם ז' ספירות חגתנה"ם, וכל הספירות עומדות על יסוד, שהוא עמוד א' שהעולם עומד עליו, והיינו
סוד וצדיק יסוד עולם, והעולם הזה הוא המלכות כנודע, וא"ת אינם אלא ו' עמודים אפשר שמציאותה
למעלה בת"ת על נו"ה הוא עמוד רביעי, ובנתה ביתה היא הבינה, והיא חצבה עמודיה ז' שהאצילה ז' ספירות,
ובמקומות הרבה היא השביעית למעלה מכולם, והעיקר שהמלכות עולם בבחינה אחרונה לספירות והיא
עצמה למעלה מכל השבעה, והיסוד השביעי אוסף כח כולם ובו מעמידם (אור יקר). הם ה"ח המתפשטים מן
הבינה עד היסוד (זהר הרקיע). הם ז"ק דז"א (מ"מ). עמודים (ד"א).

⁵ דהיינו צדיק יסוד עולם (זהר הרקיע). פי' כל הקצוות משפיעין ביסוד (מ"מ).

⁶ זהו יובן במ"ש בתיקו"ז בסוד ג' טפין דכ"ע הנקרא ג' נשים, א' אופה וא' עורכת וא' מקטפת. והם סוד
ג' יוד"ין דס"ג. ושם זה נקרא ס"ג (נ"א הוא בנוק') כנודע. וג' יודין שבה הם ג' חכמות: חכמת עתיק, וא"א,
ואבא, כי כל י' חכמה. ושם זה הוא באצילות בסוד אימא, ולכן נקרא חכמת נשים. ואלו חכמות, על ידם
בנתה אימא ביתה, הוא הנוק' הנזכר. ולפי שהיא מתעלמת בתוכה בסוד כאמה כן בתה, לכן נקרא בית"ה
(זהר הרקיע). פי' אבא שנקרא חכמה, בנתה ביתה שהיא מלכות, כנודע שאבא יסד ברתא, ומ"ש חצבה עמודיה
ז', כלומר הבנין שבנה אבא למלכות, הוא ע"י שחצבה חכמה הנז', עמודיה ז', שהם ז' קצוות דז"א, והם
משפיעים במלכות (מ"מ).

⁷ דהיינו הקו היורד מעולם לעולם, ועניינו לחבר את כל העולם התחתון בעליון. ועי' זהר אחרי מות קמג
ע"א (דע"ה ח"א לו ע"ד).

⁸ פי' שכל הארות המלכות הם מיסוד דז"א (מ"מ).

⁹ סוד ע' רבתי דשמע שהוא ז' תחתונות דאמא, שמהם בודאי סוד ז' חסדים, שהם שבעה סמכין אלו,
וכולם מתקבלים ביסוד, שעל כן נקרא ז"ה, (שהוא) שעיקר החסדים הם ה', ועם ב' הכוללים הם ז' (רמ"ז).

¹⁰ יסוד העולם (ד"א).

¹¹ פי' שהיסוד הוא בקו אמצעי דז"א (מ"מ).

¹² יסוד נקרא "מזרח" (ביאורים ח"א פד ע"ב).

¹³ שהוא יסוד דז"א שהוא מכלל יופי בסוד ויהי יוסף יפה תואר (מ"מ).

בראשית

יופי אלהים¹ הופיע מההוא אתר דאיהו סטרא דשכלולא דמהימנותא שלימתא כדקא יאות (והשתא ישראל² אתתקפו ביה ברזי דפקודי אורייתא בגין דכל יומא ויומא אתתקף בר נש בציעית דאתעטף ביה)³ וציון תקיפו ונקודה דכל עלמא ומההוא אתר אשתכלל כל עלמא ואתעביד ומגויה כל עלמא אתון

ותא חזי וירעם בשמים יהוה ועליון יתן קולו וגו' (שם יח יד) כיון דאמר וירעם בשמים יהוה אמאי כתיב ועליון יתן קולו הא <נ"א אלא> הכא רוא דמהימנותא (ועל מה) <נ"א עלמא> דאמינא דציון איהו שכלולא ושפירו דעלמא ועלמא מניה אתון בגין דתרין דרגין אינון ואינון חד אינון ציון וירושלם⁴ דא דינא ודא רחמי ותרוייהו חד מהכא דינא ומהכא רחמי מעילא לעילא נפקא קול דאשתמע לבתר דההוא קול נפקא ואשתמע נפקי דינין וארחי דדינא ורחמי נפקין ומתפרשן מתמן וירעם בשמים יהוה דא בי דינא ברחמי ועליון אף על גב דלא אשתכח ולא אתידע כיון דההוא קול נפיק כדין אשתכח כלא דינא ורחמי הה"ד ועליון יתן קולו כיון דיתן קולו כדין ונחלי אש מיא ואשא תא חזי בשעתא דאתיליד יהודה מה כתיב (בראשית כט לה) ותעמוד מלדת בגין דדא הוא יסודא רביעאה מאינון ארבע דאינון רתיכא עלאה סמכא חד מאינון ארבע סמכין מה כתיב ביה ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו דהוה מלכא עליהו מאי טעמא בגין דיוסף נחתו ליה למצרים כדקאמר⁵

וירא שם יהודה בת איש כנעני (שם לח ב) וכי כנעני הוה אלא הא אוקמוה חבריאי ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער (שם ג) תלת בנין הוו ליה ליהודה ולא אשתארו מנייהו בר חד ודא הוא שלה⁶ רבי אלעזר ורבי יוסי ורבי חיאי הוו אזלי בארעה אמר רבי יוסי לרבי אלעזר אמאי כתיב

השלמה כראוי. (וכעת ישראל החזיקו בו בסודות המצוות של התורה, משום שכל יום ויום מחזיק אדם בציעית שמתעטף בה), וציון החוזק והנקודה של כל העולם, ומהמקום ההוא נתקן כל העולם ונעשה, ומתוכו נזון כל העולם.

ובא וראה, "וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו" וגו', כיון שאמר "וירעם בשמים ה'", למה כתוב "ועליון יתן קולו". הנה (ס"א אלא) כאן סוד האמונה על מה (עולם) שאמרנו שציון היא תיקון והיופי של העולם, והעולם נזון ממנו, משום ששתי דרגות הן, והן אחת, הם ציון וירושלים, זה דין וזה רחמים, ושניהם אחד, מכאן דין ומכאן רחמים. מלמעלה למעלה יוצא קול שנשמע. לאחר שאותו הקול יוצא ונשמע, אז יוצאים הדינים, ודרכי הדין והרחמים יוצאים ונפרדים משם, "וירעם בשמים ה'", זה בית הדין ברחמים, "ועליון", אף על גב שאינו נמצא ואינו נודע, כיון שהקול הוא יוצא, אז נמצא הכל, דין ורחמים. זהו שכתוב "ועליון יתן קולו". כיון שיתן קולו, אז "ברד וגחלי אש", מים ואש. בא וראה, בשעה שנוולד יהודה, מה כתוב, "ותעמוד מלדת", משום שזה הוא היסוד הרביעי מאותם הארבעה שהם המרכבה העליונה, עמוד אחד מאותם ארבעה העמודים, מה כתוב בו, "ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו", שהיה מלך עליהם. למה, משום שהורידו את יוסף למצרים, כמו שאמרנו. "וירא שם יהודה בת איש כנעני", וכי כנעני היה, אלא הנה פרשוהו החברים. "ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער". שלשה בנים היו ליהודה, ולא נשאר מהם רק אחד, וזה הוא שלה. רבי אלעזר ורבי יוסי ורבי חיאי היו הולכים בדרך. אמר רבי יוסי לרבי אלעזר, למה כתוב בבני יהודה, בראשון, "ויקרא את שמו ער", ובשני האחרים כתוב, "ותקרא את שמו אונן", "ותקרא את

¹ שהיא המלכות משם הופיע ומקבלת הארה (מ"מ).

² עי' קמא ע"א כי שם מקומו (הערת הזוהר).

³ עי' דרך אמת שמציין שמקומו של מוסגר זה הוא בדף קמא ע"א.

⁴ פי' יסוד דז"א נק' ציון, והמלכות נק' ירושלים (מ"מ).

⁵ וכיון שיוסף הוא בחי' היסוד ירד למצרים גם יהודה שרומז למלכות הורידו מגדלותו (מ"מ).

⁶ אמר ודא הוא שלה שפירושו פסקת כדאיתא במדרש ור"ל שגם בזה הורד יהודה שפסקה אשתו מלדת (ח"ג א).

בראשית

בבני דיהודה בקדמאה ויקרא את שמו ער¹ ובתריין אחרנין כתיב (שם ד – ה) ותקרא את שמו אונן ותקרא את שמו שלה א"ל תא הזי האי פרשתא רוא עלאה איהו וכלא איהו כדקא הזי (שם א) וירד יהודה מאת אחיו דהא אתכסיא סיהרא ונחתת מדרגא דתקנא לנו דרגא אוהרא דאתחבר בה² חויא כמה דאת אמר (שם) ויט עד איש עדלמי ושמו חירה (שם ג) ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער ואיהו רע וכלא חד דאתיא מסטרא דיצר הרע ובנין כך כתיב ויקרא את שמו ולא כתיב ויקרא שמו³

קפו/ב

ביעקב כתיב (בראשית כה כו) ויקרא שמו דקב"ה קרא ליה יעקב והכא את לאסנאה דרגא אחרא דזוהמא דמסאבא אתיליד ודא הוא ער רע וכלא חד לבתר לא אתבסם אתרא עד דאתא שלה⁴ דהוה עקרא דכלהו⁵ מה כתיב (שם לח ז) ויהי ער בכר יהודה רע בעיני יהו"ה כתיב הכא רע וכתיב התם (שם ח יא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו רע דאושיד דמין⁷ זרעא על ארעא ובנין כך (שם לח ז) וימיתו יהו"ה מה כתיב בתריה (שם ח) ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך וגו'

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך וגו' (שם) רבי שמעון פתח ואמר (ישעיה מא כה) העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש יקרא בשמי ויבא סגנים כמו חמר וכמו יוצר ירמס טיט תא הזי כמה אינון בני נשא טפשיין דלא ידעין ולא מסתכלין למנדע ארחוי דקב"ה דהא בלהו ניימין דלא מתערי שינתא בחוריהון

תא הזי קב"ה עבד ליה לבר נש כגוונא דלעילא כלא איהו בחכמתא דלית לך שייפא

שמו שלה". אמר לו, בא וראה, הפרשה הזו היא סוד עליון, והכל הוא כראוי. "וירד יהודה מאת אחיו", שהנה נכסתה הלבנה וירדה מהדרגה של תיקון לתוך דרגה אחרת, שהתחבר בה הנחש, כמו שנאמר "ויט עד איש עדלמי ושמו חירה". "ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער", והוא רע והכל אחד, שבא מצד היצר הרע, ולכן כתוב "ויקרא את שמו", ולא כתוב ויקרא שמו.

ביעקב כתוב "ויקרא שמו", שהקדוש ברוך הוא קרא לו יעקב, וכאן "את" לרבות דרגה אחרת, שזוהמת הטומאה נולד, וזה הוא ער, רע, והכל אחד. אחר כך לא התבסם המקום עד שבא שלה שהיה העיקר של כולם. מה כתוב, "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'". כתוב כאן "רע", וכתוב שם "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", רע ששופך דמים, שופך זרע על הארץ, ולכן "וימתו ה'". מה כתוב אחריו, "ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך" וגו'.

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך וגו'. רבי שמעון פתח ואמר, "העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש יקרא בשמי ויבא סגנים כמו חמר וכמו יוצר ירמס טיט". בא וראה כמה בני אדם הם טפשים שאין יודעים ואין מסתכלים לדעת דברי הקדוש ברוך הוא, שהנה כולם ישנים, ואין מתעוררים, ושינה בנקבי עיניהם.

בא וראה, הקדוש ברוך הוא עשה את האדם כדוגמא שלמעלה, הכל הוא בחכמה, ואין לך אבר ואבר באדם שאינו עומד

¹ פי' אע"פ שבנח כתיב ויקרא את שמו נח, ודריש הזהר שם שהיא המלכות, לפי שנאמר את, וביעקב לא כתיב את, פי' ויקרא שמו הוא ז"א, מ"מ דבר הלמד מעניינו, כיון שער הוא רע, ודאי את דכתיב ביה הוא ס"א, וכתוב ביה ויקרא לרמוז שהסט"א הוא שקרא לו ער (מ"מ).

² אפשר רומז עדולמי אותיות על"ו ד"ם לרמוז על איש דמים ס"מ ושמו חירה מרמז ל' חרה אף (א"מ) (נ"א).

³ ע"ל בסוף בראשית וריש נח מזה (ד"א).

⁴ פי' את דכתיב באונן נמי הוא ס"א, לפי שלא נתקנה המלכות עד דאתא שלה. וטעם דכתיב ביה ותקרא, לפי שאונן לא השחית זרעו אלא מפני שידע אונן כי וכו', ואין עונו גדול כ"כ. לכן כתיב ביה ותקרא, שרומז אל המלכות, אבל ער שהשחית זרעו בלי טעם, כתיב ביה ויקרא שהוא סט"א (מ"מ).

⁵ מכלהו (מ"מ).

⁶ ולפי זה ותקרא את שמו שלה, "את" דכתיב ביה, היא השכינה, ודבר הלמד מעניינו (מ"מ).

⁷ "אושיד" נוסף בדפ"ו.

בראשית

ושייפא בבר נש דלא קיימא בחכמתא עלאה דהא כיון דאתתקן כל גופא בשייפוי כדקא יאות קב"ה אשתתף <נ"א אתתקף> בהדיה ואעיל ביה נשמתא קדישא בגין לאולפא ליה לבר נש למהך בארחוי דאורייתא ולמיטר פקודוי בגין דיתתקן בר נש כדקא יאות¹ (ובגין) <נ"א ובעוד> דאית ביה נשמתא קדישא מבעי ליה לבר נש לאסנאה דיוקנא דמלכא עלאה בעלמא² ורוא דא דהא ההוא נהר דנגיד ונפיק לא פסקן מימיו לעלמין ועל דא מבעי ליה לבר נש דלא יפסיק נהרא ומקורא דיליה בהאי עלמא

[3] <נ"א> נה"ר רמו לקיימא קדישא דחתים בבשריה דאיהו דוגמא דההוא נה"ר רוא דצדיק דאתחבר בצד"ק כחדא לעילא⁴ בגין כך בעי בר נש לתתא לאתחברא באתתיה בקדושה בגין דאתתקף ביה בההוא עלמא) וכל זמנא דבר נש לא יצלה בהאי עלמא⁵ <נ"א ועל דא מבעי ליה לבר נש דלא יפסיק נהרא ומקורא דיליה בהאי עלמא ואי לא> קב"ה עקר ליה ונטע ליה בכמה זמנין כמלקדמין

תא חזי מה כתיב (ישעיה מא כה) העירותי מצפון ויאת העירותי דא אתערותא דזווגא דבר נש בהאי עלמא דאיהו אתערותא מסטרא דצפון⁶ ויאת דא היא נשמתא קדישא דאתיא מלעילא וקב"ה משדר לה מלעילא אתיא בהאי עלמא ועאלת בנו בני נשא כדקאמרן ממזרח שמש דא

בחכמה עליונה, שהרי כיון שנתקן כל הגוף באיבריו כראוי, הקדוש ברוך הוא השתתף (התחזק) עמו והכניס בו נשמה קדושה כדי ללמד את האדם ללכת בדרכי התורה ולשמור מצוותיו, כדי שאדם יתקן כראוי. (ומשום זה נ"א ובעוד) שיש בו נשמה קדושה, צריך לאדם להגדיל את דמות המלך העליון בעולם. וסוד זה, שהרי אותו הנהר ששופע ויוצא לא פוסקים מימיו לעולמים, ועל זה צריך לאדם שלא יפסיק את הנהר והמקור שלו בעולם הזה.

(נה"ר רמז לברית קודש שחתום בבשרו, שהוא דוגמא של אותו הנה"ר הסוד של צדיק שמתחבר עם צד"ק יחד למעלה. לכן צריך אדם למטה להתחבר עם אשתו בקדושה, כדי שיתחזק באותו העולם). וכל זמן שאדם לא יצליח בעולם הזה, <ס"א ועל כן צריך לאדם שלא יפסיק את הנהר והמקור שלו בעולם הזה, ואם לא>, הקדוש ברוך הוא עוקר אותו ונוטע אותו בכמה פעמים כמו מקודם.

בא וראה מה כתוב, "העירותי מצפון ויאת". "העירותי", זו ההתעוררות של הזוג של האדם בעולם הזה, שהיא התעוררות מצד הצפון. "ויאת", זו היא הנשמה הקדושה שבאה מלמעלה, והקדוש ברוך הוא שולח אותה מלמעלה, באה לעולם הזה ונכנסת לתוך בני אדם, כמו שאמרנו. "ממזרח שמש", זה המקום של

¹ על ידי עסק המצות והתורה שע"י הרוח והנשמה זוכה האדם להיות דומה לעולם העליון (אור יקר).
² להוליד בנים דהיינו התפשטות נשמות, והתפשטותם הוא סוד התפשטות הספירות, מפני שזווג למטה עושה זווג למעלה, והזווג העליון אינו כזווג הגשמי שאבר הוא זווג עומד, שכל הפעמים שנזדווגה שכינה למעלה עם הת"ת והאירה מאור א"ס, לא חסרה אותו המציאות, אלא קיים לעולם. וכך היא מתגלגלת והולכת ומזדווגת בפנים אחרים ומאירין תמיד ומתעלמין, והם מתגלגלין ומתחדשין פנים אחרים ומזדווגין. וכן עד כמה נמצא שהגורם הזווגין העליונים בהתפשטות הנשמות, מרבה ומוסיף שעור קומה עליונה, והמונע ממעט הצלם והדמות, דהיינו סוד הנשמות בצלמנו כדמותנו ת"ת ומלכות, והמוסיף נשמות מוסיף בעולם דיוקנא דמלכא במה שמושך סוד הנשמות מזווגא דצלמנו כדמותנו כדפי'. וכמו שהנהר יסוד דלא פסיק לעלמין, שמושך מהחכמה מוחא זרע לנקבה תמיד, כך צריך האדם תחתון תמיד, שאם מונע עצמו בגשמי, מונע הרוחני למעלה ממש (אור יקר).

³ גליון (הערת הזוהר).

⁴ יסוד במלכות, והנה פנימה יוליד אם יוליד, הרי מרבה בסוד הנשמות, ואם לא יוליד הרי מרבה בסוד הרמז [יחוד] (יסוד) למלכות, ולכך פירש שתי טעמים: הא' לאסגאה דיוקנא דמלכא וכו', דהיינו הנשמות. הב', אפילו לא יוליד כגון זקן או מעוברת או זקנה או מניקה, עכ"ל לא ימנע מפני שסודו חבור צדיק בצדק, היינו ע"י הזווג בקדושה שהוא מצוה המייחדת למעלה (אור יקר).

⁵ כגון שלא זכה לבנים יתגלגל והיינו סוד היבום (אור יקר).

⁶ יצר הרע שהוא תחלתו מן הגבורה, וע"י יצר הרע אדם מתחבר בבת זוגו ומוליד ומושך הנשמות מלמעלה, והיינו ויאת כדמפרש ואזיל (אור יקר).

בראשית

אתר¹ דההוא נהר דנגיד ונפיק² דמתמן נפקת
נשמתא ואתנהירת³

ויבא סגנים⁴ (כמו חמר), אלו הם
(דעלמא דאתיין בגין <נ"א בנ"ו> ההוא אתערותא)
דנשמתין כמו [חומר] (חמר) כגוונא⁵ דאתער בר
נש בגופא⁶ דהא בגין דא קב"ה עביד זווגין ואטיל
נשמתין בעלמא וחברותא אשתכח לעילא ותתא
ומקורא דכלא הוא <נ"א יהא> ברוך ובגין כך
קב"ה עבד ליה לבר נש בגין לאשתדלא בארחוי
ולא יפסיק מקוריה ומבועא דיליה⁷ לעלמין וכל
מאן דפסיק מקוריה [נ"א] מתתא ומיבש ליה
כביכול כאלו גרים ליה לאתפסקא לעילא כדין
(איוב יד יא) אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש

והואיל ובר נש אתקם לתתא כדוגמא דלעילא
מאן דמקוריה ימיש מלעבד פירין כגון דין דלא
בעא למיתב איתתא או נסיב לה דאשתדל ולא
יכיל אלו דתריין הפכין אינון דא מדא (או) <נ"א
ההוא> דימיש מלמעבד פירין לית ליה תקנה
לעולם (קהלת א טו) מעוות לא יוכל לתקון בגין
דלא בעא למיסב איתתא ולאשתדלא בפריה
ורביה וההוא דאשתדל ונסב איתתא ולא יכיל
דא מתתקן בפריקה⁸ דקריב ליה דהוא אחוי
וההוא דמית בלא בגין)

כד נפיק מהאי עלמא ההוא בר נש לא עאל
בפרגודא ולא נטיל חולק בההוא עלמא [נ"א]
ונשמתיה לא אתכלילת באתר דכל נשמתין
אתכלילו ואתגזר דיוקניה מתמן הה"ד (ויקרא כב

אותו הנהר ששופע ויוצא, שמשם יוצאת
הנשמה ומאירה.

"ויבא סגנים" (כמו חמר), אלו הם
חיילות העולם שבאים משום (בתוך) אותה
התעוררות של הנשמות. "כמו חומר", כמו
שמתעורר אדם בגוף. שהרי משום זה
הקדוש ברוך הוא עושה זווגים ומטיל
נשמות בעולם, ונמצאת חברות למעלה
ולמטה, והמקור של הכל הוא (ס"א יהיה)
ברוך. ולכן הקדוש ברוך הוא עשה את
האדם, כדי שיעסוק בדרכיו, ולא יפסיק את
מקורו ומעיינו לעולמים. וכל מי שמפסיק
מקורו (מלמטה ומיבש אותו), כביכול כאילו
גורם להפסק למעלה, אז "אזלו מים מני ים
ונהר יחרב ויבש".

והואיל ובן אדם הוקם למטה כדוגמא
שלמעלה, מי שמקורו ימיש מלעשות
פירות, כמו זה שלא רצה לישא אשה, או
שנשא אותה ועסק ולא יכל, אלו ששני
הפכים הם זה מזה, (או אותו) שימיש
מעשות פירות, אין לו תקנה לעולם.
"מעוות לא יוכל לתקון", משום שלא רצה
לישא אשה ולעסוק בפריה ורביה. ואותו
שעסק ונשא אשה ולא יכל, זה מתקן
בגואלו שקרוב לו, שהוא אחיו של אותו
שמת בלי בנים).

כשיוצא מן העולם הזה, אותו האיש לא
נכנס לפרגוד ולא נוטל חלק בעולם ההוא,
(ונשמתו לא נכללת במקום שכל הנשמות
נכללו, ונגזרת דמותו משם, זהו שכתוב
"ונכרתה הנפש ההיא מלפני"). הואיל וכך
הוא בורא לו הקדוש ברוך הוא גואל

¹ כבר פי' שהשמש ת"ת זורח מן החכמה, ומשם משך הזרע ומשם נעשה היסוד נהר דנגיד ונפיק דרך חוט
השדרה הקשור במוח והיינו משך היסוד בדרך נעלם, תוך הספירות עד החכמה שמשם הבינה נהר דנגיד
ונפיק והיינו [יסוד] (יחוד) ענין הצדיקים בעולם הבא כנודע (אור יקר). פי' יסוד דז"א שמשם זורחים ויוצאים
הארות ז"א שנקרא שמש, ולכך יסוד נק' מזרח שמש ששם זריחת השמש שהוא ז"א (מ"מ).

² לעיל יב ע"ב (ד"א).

³ שהנשמות מבינה ואתנהירת מה שמקיימת מצות להארתה ולתיקונה תלוי בזה ג"כ (אור יקר).

⁴ הם מלשון סגני כהונה, דהיינו הכחות העליונות והשרים המופקדים על ענייני המציאות הם החיילי,
ומתחדשים בחדושי הזווג והנשמות שמתרבה הצלם והדמות העליון שאין לך נשמה שאינם מתיילדים כמה
מלאכים עמה (אור יקר).

⁵ שיעור הכתוב ויבוא סגנים שהם המלאכים שבאים עם הנשמות כפי התעוררות החומר שהם הגופות
שנק' חומר (מ"מ).

⁶ אין אינון חיילין דעלמא הם המלאכים שיוצאים עם כל נשמה ונשמה וכמ"ש בזהר בראשית דף יג וז"ש
חילין דעלמא דאתיין בגין ההוא אתערותא דנשמתין (מ"מ).

⁷ פירוש אף בזמן שאינו מוליד כי בתשובה למהר"ם גאלנטי הזקן כ"י מביא מזהר כ"י דכל זווג לש"ש
נבראים בנים והם בג"ע ולעתיד לבוא נקבצו אליו וזש"ה מי ילד לי את אלה עכ"ד ומכאן נראה דאזהרת
למנוע בחול הוא בכל זמן במניקה וזקנה שמוליד בכח כמובן ודו"ק (מא"י) (נ"א).

⁸ בגואל שלו שהוא חיו וע' פ' כי תצא רפב ע"ב (ד"א).

בראשית

ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני הוֹאֵל וּכְדִין הוּא
ברא ליה קב"ה פריק

קפז/א

דיפרוק ליה מידא דמחבלין ודא אחוי דקריב
ליה שנאמר (דברים כה ה) כי ישבו אחים יחדיו
וגו' וכתוב (בראשית לח ה) בא אל אשת אחיך
ויבם אותה וגו' בגין דנשמתי לא עאלת קמיה
קב"ה אלא היא קיימא לבר בגין דלא זכה
לאנהרא בהאי עלמא בההוא גופא מאן דלא זכה
בהאי אתר יהך לאתר אחרא ויזכי ביה כגוונא דא
אעא דדליק ונהורא לא סליק יבטשון ליה! ויסלק
נהורא ביה וינהיר אעא הוא אדם דכתיב (דברים
כ יט) כי האדם עץ השדה ר"ל בר נש כד איהו
בהאי עלמא ואזל ותאיב ואכיל ושתי ואזדווג
באיתתא ולא זכי לבנין דא הוא אעא דדליק
ונהורא לא סליק כלומר נשמתי לא זכאת
בההוא גופא לאתנהרא אלא איהי בחשוכא

תא חזי כתיב (ישעיה מה יח) לא תהו בראה
לשבת יצרה דקב"ה בגין דא עבד ליה לבר נש
כדקא יאות <כדאמרן> וקב"ה עבד טיבו עם
עלמא² תא חזי מה כתיב (בראשית כה א) ויוסף
אברהם ויקח אשה ושמה קטורה³ רוא דנשמתי
אתת לאתתקנא כמלקדמין תא חזי ההוא גופא
מה כתיב (ישעיה נג י) ויהו"ה חפץ דכאו החלי אם
תשים אשם נפשו יראה זרע⁴ יאריך ימים⁵ וחפץ
יהו"ה⁶ בידו יצלה ויהו"ה חפץ דכאו האי קרא
אית לאסתכלא ביה אמאי חפץ בגין דיתדכי⁷ אם
תשים אשם אם ישים אשם⁸ מבעי ליה מאי אם
תשים אלא לנשמתי אהדר מלה⁹ אי ההיא
נשמתי בעיא לאתתקנא כדקא יאות יראה זרע

שיגאלנו מיד המשחיתים. וזה אחיו
שקרוב אליו, שנאמר "כי ישבו אחים
יחדיו" וגו', וכתוב "בא אל אשת אחיך ויבם
אותה" וגו', משום שנשמתי לא נכנסת
לפני הקדוש ברוך הוא, אלא היא עומדת
בחוף, משום שלא זכה להאיר בעולם הזה
בגוף ההוא. מי שלא זכה במקום הזה, ילך
למקום אחר ויזכה בו. כדוגמא זו עץ
שדולק ואורו לא עולה, שיכה אותו ויעלה
בו אור ויאיר. עץ הוא אדם, שכתוב "כי
האדם עץ השדה". רוצה לומר, שהאדם
כשהוא בעולם הזה והולך ותאב ואוכל
ושותה ומזדווג עם אשה ולא זוכה לבנים.
זהו עץ שדולק ואורו לא עולה, כלומר,
נשמתי לא זוכה באותו הגוף להיות
מוארת, אלא היא בחשכה).

בא וראה, כתוב "לא תהו בראה לשבת
יצרה", לכן עשה הקדוש ברוך הוא את
האדם כראוי, כמו שאמרנו, והקדוש ברוך
הוא עושה חסד עם העולם. בא וראה מה
כתוב, "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה
קטורה", סוד הנשמה שבאה להתקן כמו
מקודם. בא וראה באותו הגוף מה כתוב,
"וה' חפץ דכאו החלי אם תשים אשם נפשו
יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלה".
"וה' חפץ דכאו", יש להתבונן בפסוק הזה,
למה חפץ, כדי שיטהר. "אם תשים אשם",
היה צריך לכתוב אם ישים אשם, מה זה
"אם תשים". אלא על הנשמה חוזר הדבר.
אם הנשמה ההיא רוצה להתקן כראוי,
יראה זרע, משום שאותה הנשמה הולכת

¹ יהיו מכים בו בעץ ההוא וע"י זה יתחיל העץ להעלות להב שלח לך קסו ע"ב (ד"א).

² שכיון שכל מציאות האדם תלוי בזה, וזה מיד בוראו לו, יתוקן על ידי בוראו שתקן לו לטובתו פדיונו בתוך שנתו (אור יקר).

³ זה לדרך מדרש הנעלם דמפרש כולה פרשתא אברהם הנשמה ואשתו גופו וכו', ואף כאן בסוד הגלגול אשה גוף ושמה קטורה, שנקשרה שם להוליד בנים הנשמה הנזכרת (אור יקר).

⁴ היינו שהנשמה רואה זרע שבו נבנה הגוף פעם שנית (אור יקר).

⁵ שלא תכרת פעם שנית עד שתתקן עצמה (אור יקר).

⁶ שהוא להוליד בנים ושאר חלקי התורה יתקיימו בידו (אור יקר).

⁷ פי' מלת דכאו דקרא אינו לשון יסורין, דא"כ היינו החלי, אלא לשון טהרה, והכי קאמר וה' חפץ לטהרו, ולכך החלי שמביא עליו יסורין (מ"מ).

⁸ הפסוק מדבר בנסתר (מ"מ).

⁹ שתשים אשם הנפש על עצמה, ותאמר מפני שלא הולדתי בנים באה לי הצרה הזאת, שהוצרכתי לבא פעם שנית לעולם ונשתדל בזה (אור יקר). פי' שאומר הקב"ה לנשמה אם תשים אשם נפשו, אם אתה רוצה להתתקן, יראה זרע, פי' שישתדל בגלגול זה להוליד בנים (מ"מ).

בראשית

בנין דההיא נשמתא אזלת ושאתת! ואיהי זמינא לאעלא בההוא זרע דאתעסק בה בר נש בפריה ורביה² וכדין יאריך ימים וחפץ יהוה דא אורייתא בידיה אצלח³

תא חזי אף על גב דבר נש אשתדל באורייתא⁴ יממא וליליא ומקוריה ומבועיה קיימא ביה למגנא⁵ לית ליה אתר לאעלא לפרגודא⁶ והא אתמר דבירא דמיא אי ההוא מקורא ומבועא לא עאל ביה לאו איהו באר דבירא ומקורא כחדא אינון ורוא חדא איהו ואוקימנא כתיב (תהלים קבו ב) שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנה תא חזי כמה חביבין אינון מלי דאורייתא⁷ דכל מלה ומלה דאורייתא אית בה רוין עלאין קדישין והא אתמר דכד יהב קב"ה אורייתא לישראל כל גניזין עלאין קדישין כלהו יהב להו (>נ"א< וכלהו) באורייתא וכלהו אתיהבו להו לישראל בשעתא דקבילו אורייתא בסני⁸

תא חזי שוא לכם משכימי קום⁹ (שם) אליו אינון יחידים דאשתכחו דלאו אינון דכר ונוקבא

ומשוטטת ומזומנת להיכנס לאותו הזרע שהתעסק בה האדם בפריה ורביה, ואז יאריך ימים, "וחפץ ה'", זו התורה, "בידו יצלח".

בא וראה, אף על גב שאדם עוסק בתורה יומם ולילה, אם מקורו ומעיינו עומד בו לחינם, אין לו מקום להיכנס לפרגוד. והרי נאמר שבאר המים, אם לא נכנס בה אותו המקור והמעין, אינה באר, שהבאר והמקור הם יחד, והם סוד אחד, ובארנו. כתוב "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנה". בא וראה כמה הם חביבים דברי התורה, שבכל דבר ודבר של תורה יש בו סודות עליונים קדושים, והרי נאמר שכאשר הקדוש ברוך הוא נתן התורה לישראל, את כל הגנזים העליונים הקדושים כולם נתן להם (וכולם) בתורה, וכולם נתנו לישראל בשעה שקבלו התורה בסיני.

בא וראה, "שוא לכם משכימי קום", אלו הם היחידים שנמצאים, שאינם זכר ונקבה כראוי, ומקדימים בבוקר לעבודתם, כמו שנאמר "יש אחד ואין שני וגו' ואין קץ לכל

¹ פי' כיון שמת בלי בנים בר מינן נשמתו נעה כמו נדה (מ"מ).

² פי' כשרואה הקב"ה שיש בני אדם שעסקו בפריה ורביה והזריעו לעשות הגוף, אז הנשמה עאלת בההוא גופא לבוא לעולם הזה (מ"מ).

³ וכן מבואר בפ"ק דברכות דחזקיה אף שהיה צדיק גמור ולמד ולימד כמ"ש בסוף פ"ק דבבא קמא, א"ל כי מת אתה בעוה"ז ולא תחיה בעוה"ב, על שלא עסק בפ"ר. אף שה"ל טעם, והטעם פשוט דהנמנע גורם פירוד ח"ו, ומה בצע בתורה ומצות, והוי כנוטע בגן ובידו גרזן לעקור נטוע. וז"ש חזקיה המלך ע"ה שסמך גאולה לתפלה, שכוון ליחד קוב"ה, ומה שלא נשא סבר דפטור מטעם בניו ודר"ק (מא"י) (נ"א).

⁴ הפך דעת בן עזאי דאמר נפשי חשקה וכו' ומאי דאמרן הכא דאשת ת"ח אינה, דאמר נפשי חשקה וכו', ומאי דאמרן הכא דאשת תלמיד חכם אינה צריכה יבום וכן בתיקו"ז, היינו שנתעסק ולא הצליח בבנים והצליח בתורה, שכיון שנתעסק אין לו אשם ופטור מן הגלגול, ובניו הם תורתו, והכא במאי עסקינן שלא נשא אשה כלל (אור יקר).

⁵ והטעם כדפי' לעיל שיש ב' דרכים בזווג הא' פתיחת מקור לבאר, דהיינו יחוד למלכות בכל, איזה זווג סתם שיהיה. הב', להוליד ממש. לכך תלמיד חכם, יענש אם לא פתח המקור לבאר כלל, שלא נשא אשה. אמנם אם נשא אשה, הרי פתח המקור לבאר ויחדו, מה נשאר, שאין לו בנים, תורתו הם בניו, וחדושי תורה שחדש עדיפי מבנים ודאי, שתולדות הם חדושי תורה, ותלמידיו ג"כ הם כבניו. לענין קיום המצות כנודע והענין שהמצוה הזאת יש בה ג' חלקים: הא', היא מציאות הזווג פתיחת המקור, וזה חיוב על כל אדם אפילו ת"ח. הב', בן המורה לקיום המצות ואלו תלמידים במקום בנים. הג', נטיעות עליונות שהם הנשמות חידושי תורה הם תולדות ודאי ולכך ת"ח פטור משניהם (אור יקר).

⁶ לכנס למחיצה של עולם הבא (ד"א).

⁷ הכוונה שאפילו שנראה שסוד הגלגול אינו גופי תורה, ומה לנו בסוד זה, עכ"ז הקב"ה כלל בתורה כל פרטי הנמצאות כולם עליונות ותחתונות, ולכך "כל גניזין עילאין ותתאין יהב בה" ומתוך התורה יתחכם האדם בכל המציאות שהכל נתן הקב"ה לישראל (אור יקר).

⁸ ולכך יש לנו לדרוש בתורה וסודותיה כל הפרטים כולם, נאות לנו לדעת סודותיהם עם היות שנראה לכאורה שאינם צורך לתורה (אור יקר).

⁹ לפי דבריו משכימי קום היה ראוי שיהיה בת"ח שקם בחצות לילה לעסוק בתורה (אור יקר).

בראשית

כדקא יאות ואקדמן בצפרא לעבידתיהו¹ כמה דאת אמר (קהלת ד ח) יש אחד ואין שני וגו' ואין קץ לכל עמלו מאחרי שבת מאחרין נייחא כמה דאת אמר (בראשית ב ג) כי בו שבת בגין דאתתא לגבי בר נש איחי נייחא לגביה ודאי אוכלי לחם העצבים מאי לחם העצבים דכד בר נש אית ליה בגין ההוא נהמא דאכיל אכיל ליה בחדוה וברעותא דלבא וההוא דלית ליה בגין ההוא נהמא דאכיל איהו נהמא דעציבו ואלין אינון אוכלי לחם העצבים ודאי כן יתן לידידו שנה מאי יתן לידידו דא הוא דמקוריה מברך דקב"ה יהב ליה שינה בההוא עלמא כמה דאת אמר (משלי ג כד) ושכבת וערבה שנתך בגין דאית ליה חולקא בעלמא דאתי בגין דההוא בר נש שכיב ויתהני בההוא עלמא דאתי כדקא יאות יש אחד ואין שני וגו' יש אחד דא הוא בר נש דאיהו יחידאי בעלמא לאו יחידאי כדקא יאות² אלא דאיהו בלא זווגא ואין שני דלית עמיה סמך גם בן דיוקים שמיה בישראל לא שבק ואח לאייתאה ליה לתקונא ואין קץ לכל עמלו דאיהו עמל תדיר דאקדים יממא וליליא גם עינו לא תשבע עשר ולית ליה לבא לאשנחא ולמימר למי אני עמל ומחסר את נפשי

קפז/ב

מטובה ואי תימא דבגין דייכול וישתה יתיר ויעבד משתיא בכל יומא תדיר לאו הכי דהא נפשא לא אתהני מגיה אלא ודאי איהו מחסר לנפשיה מטיבו דנהורא דעלמא דאתי בגין דדא היא נפשא חסרא דלא אשתלימת כדקא יאות תא חזי כמה חס קב"ה על עובדו³ בגין דקא בעי <דיתתקן> (דאתתקן) ולא יתאביד מההוא עלמא דאתי כדקאמרן

רבי חייא בעא⁴ האי דאיהו זכאה שלימא⁵ ואשתדל באורייתא⁶ יומי ולילי וכל עובדו

עמלו". "מאחרי שבת", מאחרים המנוחה, כמו שנאמר "כי בו שבת", משום שהאשה היא ודאי נחת אצל האדם. "אוכלי לחם העצבים", מה זה "לחם העצבים". שכאשר לאדם יש בניס, אותו הלחם שאוכל, אוכל אותו בשמחה וברצון הלב. וזה שאין לו בניס, אותו לחם שאוכל הוא לחם של עצב, ואלו הם אוכלי לחם העצבים ודאי. "כן יתן לידידו שינה", מה זה "יתן לידידו". זהו שמקורו מבורך, שהקדוש ברוך הוא נותן לו שינה בעולם ההוא, כמו שנאמר "ושכבת וערבה שנתך", משום שיש לו חלק בעולם הבא, כדי שאותו האיש ישכב ויהנה בעולם הבא ההוא כראוי. "יש אחד ואין שני" וגו', "יש אחד", זהו אדם שהוא יחידי בעולם, לא יחידי כראוי, אלא שהוא בלי זווג. "ואין שני", שאין עמו סמך. "גם בן", שיקים שמו בישראל לא השאיר. "ואח", שיביא אותו לתקון. "ואין קץ לכל עמלו", שהוא עמל תמיד, שמקדים יום ולילה. "גם עינו לא תשבע עושר", ואין לו לב להתבונן ולומר, למי אני עמל ומחסר את נפשי

מטובה. ואם תאמר שכדי שיאכל וישתה יותר ויעשה משתה בכל יום תמיד, לא כך, שהרי הנפש אינה נהנית ממנו. אלא ודאי הוא מחסר את נפשו מטוב של האור של העולם הבא, משום שזוהי נפש חסרה, שלא הושלמה כראוי. בא וראה כמה חס הקדוש ברוך הוא על מעשיו, משום שרוצה שיתקן ולא יאבד מאותו העולם הבא, כמו שאמרנו.

רבי חייא שאל, זה שהוא צדיק שלם ועוסק בתורה ימים ולילות וכל מעשיו

¹ מלת שוא הוא בחיצונים, ואינו אלא שאינו נכנס בפרגוד אלא תורתו אינו תורת שוא ח"ו לכך אמר "לעבידתייהו" דהיינו שאינם עוסקים בתורה, והטעם שהעוסק בתורה תורתו יהנה לו לענין נפש ורוח, אמנם לענין נשמה ליכנס נשמתו לפניו מהפרגוד דהיינו עולם הנשמות לא יכנס, מפני שאין הנשמה נכללת בפרגוד אלא בזווג העליון לקשר הקב"ה ושכינתיה וכו' (אור יקר).

² ירצה באותם שיש להם נשים ומתייחדים לעסוק בתורה זמן, שאלו הם יחידים בעולם ודאי ומסוימין אלא שהכוונה שהם יחידים בלא נשים (אור יקר).

³ ירצה מתוך הנדרש תראה כמה תקנות תקן הקב"ה לנשמות שלא יכרתו מהטובה העליונה (אור יקר).

⁴ עיקר הבעיה תליא במה שאין אשם על ת"ח משום מציאות כלל (אור יקר).

⁵ דלא נכרת מטעם עבירה ח"ו שא"כ הוא גרם לעצמו שנכרת בעונו (אור יקר).

⁶ שאינו זכאי בעל מלאכה אלא בעל תורה וגם נשא אשה (אור יקר).

בראשית

לשמה דקב"ה ולא זכאן לבנין בהאי עלמא <כגון> דאשתדל בהו ולא זכה או דהו ליה ומיתו מה אינון לעלמא דאתי א"ל רבי יוסי עובדוי ויהיא אורייתא קא מגינן עליה? להווא עלמא אמר רבי יצחק עלייהו ועל אינון זכאי קשום [נ"א] כגון רבי יוחנן דהו ליה בנין ומיתו וכגון רבי חזקיה דאיהו עקר³ עליהו כתיב (ישעיה נוד) כה אמר יהו"ה לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובהרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי מה כתיב בתריה (שם ה) ונתתי להם בביתי ובחומותי⁴ יד ושם⁵ טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לוי⁶ אשר לא יכרת בגין דאלין אית לון חולקא לעלמא דאתי א"ל רבי יוסי יאות הוא ושפיר

תא חזי זכאה שלים דהו כל אלין ביה ואשתלים כדקא יאות ומית בלא בנין והא קא ירית דוכתיה בהווא עלמא אתתיה בעיא ליבומי או לא אי תימא דלבעי ליבומי הא בריקניא איהו דהא אתריה קא ירית בהווא עלמא אלא ודאי בעיא ליבומי בגין דלא ידעינן אי הוה שלים בעובדוי אי לאו והיא אי אתייבמת לא הוה בריקניא⁷ בגין דאתר אית ליה לקב"ה דהא בר נש הוה בעלמא ומית בלא בנין ופרוקא לא הוי ליה בעלמא כיון דמית האי זכאה שלים ואתתיה אתייבמת ואיהו⁸ אתריה ירית אתא ההוא בר נש ואשתלים הכא⁹ ובין כך ובין כך¹⁰ קב"ה אתר זמין ליה לעלמא עד דיימות האי זכאה שלים וישתלים איהו בעלמא

לשמו של הקדוש ברוך הוא ולא זכה לבנים בעולם הזה, כמו שעסק בהם ולא זכה, או שהיו לו ומתו, מה הם לעולם הבא. אמר לו רבי יוסי, מעשיו והתורה ההיא מגינים עליו לעולם ההוא. אמר רבי יצחק, עליהם ועל אותם צדיקי האמת (כמו רבי יוחנן שהיו לו בנים ומתו, וכמו רבי חזקיה שהוא עקר), עליהם כתוב "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובהרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי". מה כתוב אחריו, "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת", משום שלא לה יש חלק לעולם הבא. אמר לו רבי יוסי, נאה הוא ויפה.

בא וראה, צדיק שלם שהיו בו כל אלה והושלם כראוי, ומת בלי בנים, והנה יורש מקומו בעולם ההוא, האם אשתו צריכה יבום או לא. אם תאמר שצריכה להתייבם, הרי זה לשוא, שהרי ירש את מקומו בעולם ההוא. אלא ודאי צריכה ליבום, משום שאיננו יודעים אם היה שלם במעשיו ואם לא. ואם היא מתייבמת זה אינו בשוא, משום שיש מקום לקדוש ברוך הוא לאיש הזה שהיה בעולם ומת בלי בנים וגואל לא היה לו בעולם. כיון שהצדיק השלם הזה מת ואשתו מתייבמת, והוא ירש את מקומו, בא האיש ההוא ומשתלם כאן, ובין כך ובין כך הקדוש ברוך הוא מזמין לו מקום לעולם עד שימות הצדיק השלם הזה והוא ישתלם בעולם.

¹ מצותיו לעולם הרוחות (אור יקר).

² שעסק בבנים ולא זכו להם או שזכו להם ומתו או שהם עקרים (אור יקר).

³ לשון מדרשות ולא מזוהר הוא (ד"א).

⁴ היינו בעולם הבא שיש לו בית מקום הנשמות ובחומותי מקום הרוחות והנפשות, שהם ב' חומות יצירה ועשיה חומות לבריאה שהנשמות מהבריאה והנפשות מעשיה (אור יקר).

⁵ יד – במלכות במקום הבנות. ושם – בת"ת שם העליון מקום הבנים, לכך אמר טוב מבנים ומבנות ומפני שהיסוד אינו נפתח ע"י (אור יקר).

⁶ דהיינו היסוד, הנמשך נהר דנגיד ולא פסיק, ולא מפני שיבש מעינם ומקורם יבש חק עולם אשר אתן להם אלא לא יכרת והכל מפני שנאחזים בבינה דהיינו עולם שהיסוד משם לא פסיק לעלמין ומשם מושכים לכל הספירות (אור יקר).

⁷ מדרש רות (הרש"ב) מזוהר הוא. ר"ל תועלת היבום של אשת הצדיק הוא לאיש אחר שמת בלא בנים ולא נתיבמה אשתו אז אותה נשמה מתקנת ביבום זה וטרם שמת הצדיק ההוא מסתיר הקב"ה הנשמה ההיא במקום מיוחד שלא ישלטה בה וכדמסיק (נ"א).

⁸ ר"ל הצדיק כבר ירש מקומו הראוי לו וא"צ ליבם את אשתו רק כדי שיושלם ההוא אתר (א"מ) (נ"א).

⁹ מפני שכוונתם ליבום לפדות וזה אינו בן פדיון, יבא אחר שיהיה בן פדיון (אור יקר).

¹⁰ ירצה מעת שמת זה שאין לו פדיון עד עת שמת זה שאינו צריך פדיון יש להקב"ה אוצר ידוע ועולם ידוע שבו מושב הנשמות האלו, והיינו הנקראות נשמתין דאזלין ערטילאין (אור יקר).

בראשית

פתח ואמר (במדבר לה כח) כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול וגו' ודא הוא דתנינן בנין זמינין¹ אינון לצדיקיא במיתתהון בהייהון לא זכו ובמיתתהון זכו ובגין כך כל עובדוי דקב"ה בלהו קשוט וזכו וחיים² על כלא טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם (קהלת ד ט) אלן אינון דמתעסקין בהאי עלמא לאולדא בנין³ דאינון בנין דשבקו בגיניהון אית לון אגר טב⁴ בההוא עלמא ובגיניהו ירתין אבהן דלהון חולקא בההוא עלמא⁵ ואוקמוה תא הזי קב"ה נטע אילנין⁶ בהאי עלמא אי אצלחו יאות לא אצלחו אעקר לון ושתל לון אפילו כמה זמינין⁷ ובגין כך כל ארחוי דקב"ה בלהו לטב ולא תקנא עלמא

בא אל אשת אחיך ויבם אותה (בראשית לח ח) דהא יהודה וכלהו שבטין הוו ידעי דא ועקרא דמלתא והקם זרע⁸ בגין דההוא זרע אצטריך לאתקנא מלה ולמגלם גולמא לתקונא דלא יתפרש גזעא משרשיה⁹ כדקא יאות הה"ד (איוב לד טו) ואדם על עפר ישוב וכד מתתקנן לבתר כדקא יאות אלן משתבחין בההוא עלמא בגין דקב"ה אתרעי בהו ובגין כך כתיב (קהלת ד ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו דיקא מן החיים אשר (הם חיים¹⁰) >המה חיים עדנה< מאי עדנה

פתח ואמר, "כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" וגו'. וזהו ששנינו, בנין מזומנים לצדיקים במיתתם, בחייהם לא זכו ובמיתתם זכו. ולכן כל מעשיו של הקדוש ברוך הוא כולם אמת וזכות, (וחס) וחיים על הכל. "טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם, אלו הם שעוסקים בעולם הזה להוליד בנין, שאותם בנין שהשאירו, בגללם יש להם שכר טוב בעולם הזה, ובגללם יורשים אבותיהם חלק בעולם ההוא, ובארוהו. בא וראה, הקדוש ברוך הוא נוטע אילנות בעולם הזה, אם הצליחו, יפה, לא הצליחו, עוקר אותם ושותל אותם אפילו כמה פעמים, ולכן כל דרכי הקדוש ברוך הוא הן לטוב ולתקן את העולם.

"בא אל אשת אחיך ויבם אותה". שהרי יהודה וכל השבטים היו יודעים את זה, ועיקר הדבר והקם זרע, משום שאותו הזרע צריך לתקן את הדבר ולגלם גלם לתקון שלא יפרד הזרע משרשו כראוי, זהו שכתוב "ואדם על עפר ישוב". וכשנתקן אחר כך כראוי, אלו משתבחים בעולם ההוא, משום שהקדוש ברוך הוא רוצה בהם, ולכן כתוב "ושבח אני את המתים שכבר מתו", דוקא "מן החיים אשר המה חיים עדנה". מה זה "עדנה". כמו שנאמר

¹ היינו שנבנה הנשמה הערטילאית בנשמת הצדיק הזה והוא לו כבן (אור יקר).

² "ס"א וחיים" נוסף בדפ"ו.

³ שהם ב', זכר ונקבה (אור יקר).

⁴ מיד בעלותם מפני שהניחו בנין סתם, אמנם אח"כ כשמוסיפין הבנים תורה ומצות מתעטרים שם האבות ממעשה הבנים (אור יקר).

⁵ שהאבות יורשים הבנים שהרי כמו שהבנים יורשים האבות בעולם הזה כך האבות יורשים הבנים יום ביום (אור יקר).

⁶ הם נשמות שכל א' וא' עץ החיים העליון ונטיעתם כחומר הזה (אור יקר).

⁷ עניינו מבואר בתיקו"ז שאם הרשיע ונכרת אינו ניטע אלא ג' פעמים, פעמים שלש עם גבר, אמנם כאן לא אמר אלא לא אצלחו היינו שלא הצליחו הצלחה ראויה אמנם לא קלקלו, שאם קלקלו יש גבול לנטיעתם (אור יקר).

⁸ גשמי, שהוא לבוש לאחיק, מפני שאין כח ברוחני להתמצא בגשמי אלא על ידי החומר, ואין האח עושה לאחיו אלא חומר זרע להתלבש בו, ומפני שהחומר הזה נמצא מחומר אביו, לכן הוא מסוגל זה לפדיונו משאר החומרים טפות בני אדם (אור יקר).

⁹ הם ג' בחינות: הב' מתגלגלי דהיינו הראשון המגולגל בפדיון אחיו, שהוא חביב לפני הקב"ה, שעליו צותה תורה, ובג"כ כתיב עליהם ושבח אני את המתים שאינם מתים, עתה, אלא שכבר מתו בלא בנין, ועתה מצליחים בבנין (אור יקר).

¹⁰ אשר הם חיים דהיינו הב' המגולגל סתם בלי פדיון אלא שמתגלגל ע"י מה שמזמין לו הקב"ה פדיון והיינו שהם נקראים חיים מפני שהם חיים על ידי עידון ששבו לימי עלומיהם בסוד הגלגול, ואלו נקראים חיים שעושים בנין ומצליחים. אמנם אלו היה להם כמה עכוב עד שנמצא להם פדיון, ולזה אמר "מן החיים" שאין חיותם בקלות אלא אשר הם חיים עדנה על ידי עדנה וגלגול, אמנם טוב משניהם מי שבא ולא יצטרך לחזור שהוליד בנין ועשה כדי צרכו (אור יקר).

בראשית

כמה דאת אמר (בראשית יח יב) אחרי בלותי היתה לי עדנה¹ וכתוב (איוב לג כה) ישוב לימי עלומיו וטוב משניהם את אשר עדין לא היה (נ"א) דלא שב לימי עלומיו אשר לא ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש וטוב משניהם את אשר עדין לא היה דלא שב לימי עלומיו ולא אצטריך לאתקנא ולא סביל חובין קדמאי בגין דקב"ה

קפח/א

יהב ליה אתר מתקנא בההוא עלמא כדקא יאות² תא חזי מה כתיב (קהלת ח י) ובכין ראיתי רשעים קבורים³ [וגו'] כמה דאתמר בגין דקב"ה עביד טיבו ולא בעא לשצאה עלמא אלא כמה דאתמר וכל ארחוי כלהו קשומ וזכו >לאוטבא להו בהאי עלמא ובעלמא דאתי > זכאה חולקהון דצדיקיא דאינון אזלי בארע קשומ עליהו כתיב (תהלים לו כט) צדיקים יירשו ארץ [וגו']

וירע בעיני יהו"ה אשר עשה וימת גם אותה (בראשית לח י) רבי חייא פתח (קהלת יא ו) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך וגו' תא חזי כמה אתחזי ליה לבר נש לאזדהרא מחובוי ולאזדהרא בעובדוי קמי קב"ה בגין דכמה שליחז⁴ וכמה ממנן⁵ >אינון > בעלמא דאינון אזלין ושייטין וחמאן עובדיהון דבני נשא וסהדין עלוי⁶ (נ"א עליהו) וכלא בספרא כתיבין

ותא חזי בכל אינון חובין דאסתאב בהו בר נש בהאי עלמא דא איהו חובא דאסתאב ביה בר נש⁷ יתיר בהאי עלמא ובעלמא דאתי מאן

"אחרי בלותי היתה לי עדנה", וכתוב "ישוב לימי עלומיו. "וטוב משניהם את אשר עדין לא היה, (שלא שב לימי עלומיו) אשר לא ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש". "וטוב משניהם את אשר עדין לא היה", שלא שב לימי עלומיו, ולא צריך להתקן, ולא סובל חטאים ראשונים, משום שהקדוש ברוך הוא

נתן לו מקום מתוקן בעולם ההוא כראוי. בא וראה מה כתוב, "ובכין ראיתי רשעים קבורים" וגו', כמו שנאמר, משום שהקדוש ברוך הוא עושה חסד ולא רוצה לכלות את העולם, אלא כמו שנתבאר. וכל דרכיו כולם אמת וזכות להיטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא, אשרי חלקם של הצדיקים שהם הולכים בדרך האמת, עליהם כתוב "צדיקים יירשו ארץ".

"וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותה". רבי חייא פתח, "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך" וגו'. בא וראה כמה ראוי לאדם להזהר מחטאיו ולהזהר במעשיו לפני הקדוש ברוך הוא, משום שכמה שלוחים וכמה ממונים הם בעולם שהם הולכים ומשוטטים ורואים את מעשי בני האדם ומעידים עליו (ז"ח עליהם), והכל כתובים בספר.

ובא וראה, בכל אותם החטאים שנטמא בהם האדם בעולם הזה, זהו חטא שנטמא בו אדם יותר בעולם הזה ובעולם הבא, מי

¹ ופי' עדנה דקרא קאי ארישא והכי קאמר למה ושבח אני את המתים שכבר מתו פעם אחת וחזרו בגלגול פעם שנית ונתקנו לפי שנתעדנו אבל החיים שעדיין לא באו בגלגול פעם שנית לא נתעדנו, ולא נתקנו (מ"מ).

² זכה מיד אל העולם הטוב והמנוחה (אור יקר).

³ ז"ל הפסוק בשלימות: ובכין ראיתי רשעים קברים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו גם זה הבל. קברים ובאו – היינו המתגלגלים שהם רשעים. קבורים – שמתו קודם. ובאו – וחוזרים לעולם, ואין להם מנוחה בג"ע אלא על ידי מעשיהם. וממקום קדוש יהלכו – שאינם קדושים ואינם נכללים במקום קדוש עד שיטיבו מעשיהם בפעם השנית. וכאשר יבואו לעולם ויתקנו מעשיהם. וישתכחו בעיר אחר כן עשו – ירצה כ"ן ודבר נאות ומתוקן עשו, ומיד יכנסו לעיר העליונה וישבחו שם (אור יקר).

⁴ שלוחי ההשגחה העליונה (אור יקר).

⁵ הם ממונים למטה, והם שבעה עיני ה' המה משוטטים, וירצה התשוטטותם שיתפוצצו מאלו השבעה כמה אלפי אלפים נצוצות להשגיח ויציייר בהם מעשה האדם בתמונתו בצלמו הרעה המגונה, ברב או במעט, ויתעלו העיניים אל היכל זכות, ושם שני עדים מזדמנין, ורואים בעינים ומעידים על שעור המעשה הרע המגונה אשר עשה. ואין העדים העינים, אלא העינים רואים שהם שבעה גלדי עינא, והשפתים שהם שנים מעידים (אור יקר).

⁶ ומיד יכתב למעלה בספר דהיינו המזכרת לכל הנעשה, וספר מצד החכמה מוחא ששם ספר הזכרון, וכיוצא ספר בעולם ההיכלות ודאי וכדפי' שם שכותבים ע"י אש שחורה ולבנה (אור יקר).

⁷ כמ"ש בנדה דחייב מיתה ושופך דמים וכאלו עע"ז וכו' וא"כ הוי ע"ז ג"ע ש"ד ועוד לקמן דף ר"ט שזה יותר מש"ד שהורג בניו א"כ ודאי אסתאב יתיר (נ"א).

בראשית

דאוישיד זרעיה בריקניא ואפיק זרעא למגנא בידא או ברנלא ואסתאב ביה כמה דאת דאמר (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע בגין דא לא עאל לפרגודא¹ ולא חמי סבר אפי עתיק יומין² כמה דתנינן כתיב הכא לא יגורך רע וכתיב (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהוה וּבגין <ובגין> (ובגין) כך כתיב (ישעיה א טו) ידיכם דמים מלאו זכאה חולקיה דבר נש דחיל למאריה ויהא נטיר מאורח בישא³ וידיכי גרמיה⁴ לאשתדלא בדחילו דמאריה⁵

תא חזי בבקר זרע את זרעך (קהלת יא ו) האי קרא אוקמוה בבקר דא הוא בזמנא דבר נש אתקיים בחיליה ויהא בעולימו⁶ כדין אשתדל לאולדא בגין באיתתא דחזיא ליה⁷ דכתיב בבקר זרע את זרעך דהא כדין זמנא איהו כמה דאת דאמר (תהלים קכז ד) כחצים⁸ ביד גבור⁹ בן בני הנעורים¹⁰ בגין דיכיל למילף להו ארחוי דקב"ה ויהא ליה אנרא טבא לעלמא דאתי דכתיב (שם ה) אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו¹¹ כי ידברו את אויבים בשער לא יבושו בהוא עלמא בזמנא דמאריהון דדינא ייתון לקטרגא עלוי דלית לך אנרא טבא בהוא עלמא כהוא דאוליף ליה לבריה דחילו דמריה בארחוי דאורייתא¹²

תא חזי מה אמר באברהם דכתיב (בראשית יח יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט, ועל כן אותה הזכות קיימת לו

ששופך זרעו לשוא ומוציא זרע לחנם ביד או ברגל ונטמא בו, כמו שנאמר "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע". בגלל זה לא נכנס למחיצה ולא רואה תואר פניו של עתיק יומין, כמו שלמדנו, כתוב כאן "לא יגורך רע", וכתוב "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'", ולכן כתוב "ידיכם דמים מלאו". אשרי חלקו של האיש שירא מרבונו ויהיה שמור מדרך רעה, ויטהר עצמו לעסוק ביראת רבונו.

בא וראה, "בבוקר זרע את זרעך", הפסוק הזה בארוהו. "בבוקר", זהו בזמן שאדם עומד בכחו ויהיה [בימי] נעוריו, אז יעסוק להוליד בנים עם אשה שראויה לו, שכתוב "בבוקר זרע את זרעך". שהרי אז הוא הזמן, כמו שנאמר "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים", משום שיכול ללמד אותם דרכי הקדוש ברוך הוא, ויהיה לו שכר טוב לעולם הבא, שכתוב "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער". "לא יבושו" בעולם ההוא, בזמן שבעלי הדין יבואו לקטרג עליו, שאין לך שכר טוב בעולם ההוא כמו ההוא שמלמד את בנו יראת רבונו בדרכי התורה.

בא וראה מה נאמר באברהם, שכתוב "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ועל כן אותה הזכות קיימת לו

¹ ע"י תיקון גיהנם, אין לו חלק בעולם הנשמות (אור יקר).

² כי עולם הנשמות מבינה דמקנא בכורסיא, ושם מתגלה סוד הכתר. וכיון שאין לו חלק בעולם הנשמות, אין לו כניסה שם לראות באור הכתר, אמנם ע"י תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה שהיא מטהרת הכל, והעד כולוהו קראי דמייתי בלא תשובה קא מיירו, דומיא דער ואונן שלא שבו (אור יקר).

³ שלא לבא אפילו בדרכים רחוקים לידי כך ע"י הרהורים (אור יקר).

⁴ מהרהורים רעים (אור יקר).

⁵ ויפנה לבו מהבלי עולם וימא לבו יראת ה' וכל עסקיו ביה (אור יקר).

⁶ ימי הבחרות הם בבוקר ליום חייו (אור יקר).

⁷ יליף הכי מלשנא דזרעך, זרע הראוי לך, לאפוקי זרע באשה פגומה שאינה זרעך (אור יקר).

⁸ זרע היורה כחץ (אור יקר).

⁹ שיש בו גבורה לזרוקם כראוי (אור יקר).

¹⁰ שמתוך שיש לו חייב להדריכם, נראה זריקתם בכושר אשפתו, אוצר החצים דהיינו עולם הבא, ומלא עולם הבא מהם ממה שעסק עמהם בתורה ומעשים טובים שהכל בספר נכתב (אור יקר).

¹¹ לא יבושו לשון רבים לא יבוש מבעי ליה, אלא אהדר אל הבנים שהם פודים את אביהם בשער בין דין עליון כשאינם מודרכים בעובד מתביישים, שאין כדי במעשיהם לפדות אביהם. אמנם כשהם הגונים עומדים בשער העליון בלי בושת, ופודין את אביהם מן הדין מכיון ששכר המלמד גדול כשמועיל (אור יקר).

¹² והם מתביישים, עם היות שהם בחיים, כיון שמספרים שם גנותם, אע"ג דאינהו לא חזו נשמתיהו חזו, וכשהם כפי הזקנה, אין כח באביהם להוכיחם כראוי וגם אין ספק בחייו שהם קטנים (אור יקר).

בראשית

ומשפט¹ ועל דא² ההוא זכו קיימא ליה בההוא
עלמא לגבי כל מאריהון דדינא ובגין כך בבקר
זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך אפילו ביומי
דזקנה דאיהו זמנא דסיב בר נש (נ"א) לא יימא
כבר אשתדלית ודי לי או כבר אשתדלית ולא
יכילנא והשתא דאנא סיב לית אנא בעי עם כל
דא) מה כתיב (קהלת יא ו) אל תנח ידך לא ישבוק
מלאולדא בהאי עלמא מאי טעמא בגין דלא תדע
איזה יכשר הזה או זה לפני האלהים בגין דיקומון
בגניניה בההוא עלמא ועל דא כתיב (תהלים קכז
ג) הנה נחלת יהוה בנים דא צרורא דנשמתא³
סטרא דעלמא דאתי⁴ ולהאי נחלה מאן זכי ליה
לבר נש לאעלא בההוא נחלת יהוה בנים אינון
בנין זכאן ליה לנחלת יהוה ועל דא זכאה ההוא
בר נש דזכי לון ויוליף לון ארחוי דאורייתא כמה
דאתמר

ותסר בגדי אלמנותה מעליה וגו' (בראשית לח
יד) תא חזי תמר בת כהן⁵ הות [וכי] סלקא דעתך
דאיהי אזלא בגין לאזנאה עם חמוה דהא איהי
צניעותא אשתכחת בה תדיר אלא איהי צדקת
הות ובחכמה עבדת האי דהא איהי לא אפקרת
גרמה לגביה אלא בגין דידיעה ידעת וחכמתא
אסתכלת ועל דא איהי אתת לגביה למעבד
(עמיה)⁶ טיבו וקשוט ועל דא אתת (להדיה
ואשתדלת לעסקא) [ואשתדלת בעסקא] דא תא
חזי בגין דאיהי ידעת ידיעה ואשתדלת בעסקא
דא קב"ה עבד סיועא תמן בההוא עובדא
ואתעברת מיד וכלא הוה
קפח/ב

בעולם ההוא אצל כל בעלי הדין. ולכן
"בבוקר זרע את זרעך". "ולערב אל תנח
ידך", אפילו בימי הזקנה, שהוא הזמן
שאדם זקן. (לא יאמר כבר עסקתי ודי לי,
או כבר עסקתי ואיני יכול, וכעת שאני זקן
איני רוצה. ועם כל זה) מה כתוב, "אל תנח
ידך". לא יניח מלהוליד בעולם הזה. למה,
משום שלא תדע איזה יכשר הזה או זה.
"לפני האלהים", כדי שיעמדו בשבילו
בעולם ההוא. ועל זה כתוב "הנה נחלת ה'
בנים", זהו צרור הנשמות, הצד של העולם
הבא. ולנחלה הזו מי מזכה את האדם
להיכנס לאותה נחלת ה', הבנים. אותם
הבנים מזכים אותו לנחלת ה', ועל כן אשרי
אותו האיש שמזכה אותם ולמד אותם
דרכי התורה כמו שנתבאר.

"ותסר בגדי אלמנותה מעליה, וגו'. בא
וראה, תמר היתה בת כהן, וכי תעלה על
דעתך שהיא הלכה כדי לזנות עם חמיה,
שהרי צניעות נמצאה בה תמיד. אלא היא
היתה צדקת, ובחכמה עשתה את זה, שהרי
היא לא הפקירה את עצמה אליו, אלא
משום שידעה ידיעה ובחכמה התבוננה,
ועל כן היא באה אליו לעשות (עמו) חסד
ואמת, ועל זה באה (בפרהסיא) ועסקה
בעסק הזה. בא וראה, משום שהיא ידעה
ידיעה ועסקה בעסק זה, הקדוש ברוך הוא
עשה שם סיוע במעשה ההוא ומיד
התעברה, והכל היה

¹ שלא ספר בשבחי מעשיו רק מה שיצוה את בניו ואת אחריו שהכל כאין בערך זה (אור יקר).
² הגם היות שמצד מעשיו יש כח לבעל דין לחלוק יש גבורה ביד מעשה זה לנצחם מפני כחו הגדול (אור יקר).
³ פ' מלכות ששם נצורים הנשמות לפי שעולים ביסוד דידה בסוד מ"ן (מ"מ).
⁴ פ' שיסוד דאימא יש בו חו"ג והחסדים באים לז"א, והגבורות למלכות, והגבורות הם חד סטרא מאותם תרין סטרין שהם חו"ג, וז"ש סטרא דלעמא דאתי (מ"מ).
⁵ בתו של שם. וא"ת והרי שומרת יבם היתה ואינה במיתה ו"ל דב"נ מוזהרים על העריות ונתחייבה מית' כב"נ ואמר תמות בשריפה כדין בת כהן (ז"ח) (נ"א).
⁶ ר"ל כדי שיצאו ממנו מלך המשיח גם כדי לתקן שני נשמות של ער ואונן וגם פן ימות שלה וישאר יהודה בלא בן (א"מ) (נ"א).

בראשית

מניה¹ ואי תימא אמאי לא אייתי קב"ה אינון
בנין מאתתא אחרא אמאי מן דא אלא ודאי איהי
אצטריכא לעובדא דא ולא אתתא אחרא²

תרין נשין הוו דמנייהו אתבני זרעא דיהודה
ואתו מנייהו דוד מלכא ושלמה מלכא ומלכא
משיחא ואלין תרין נשין דא כגוונא דדא תמר
ורות דמיתו בעלייהו בקדמיתא ואינון אשתדלו
לעובדא דא תמר אשתדלת לגבי חמוה דאיהו
קריב יתיר לבנוי דמיתו מאי טעמא איהי
אשתדלת לגביה דכתיב (בראשית לח יד) כי
ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה ובגין
דא אשתדל-ת > בעובדא דא לגבי חמוה רות מית
בעלה ולבתר אשתדלת בעובדא דא לגביה דבעז
דכתיב (רות ג ז) ותגל מרגלותיו ותשכב
ואשתדלת בהדיה ולבתר אולידת ליה לעובד

ואי תימא אמאי לא נפיק עובד מאתתא
אחרא אלא ודאי היא אצטריכת ולא אתתא
אחרא ומתרין אלין אתבני ואשתכלל זרעא
דיהודה ותריויהו בכשרות עבדו ולמעבד טיבו
עם אינון מיתייא לאתתקנא עלמא לבתר ודא
הוא כמה דאתמר (קהלת ד ב) ושבה אני את
המתים שכבר מתו דהא כד הוו חייך בקדמיתא
לא הוה בהו שבהא > נ"א ולבתר הוה בהו שבהא >
ותרווייהו אשתדלו למעבד טיבו וקשוט עם אנון
מיתייא וקב"ה סייע בהווא עובדא וכלא הוה
כדקא יאות זכאה איהו מאן דאשתדל באורייתא
יממא וליליא כמה דאת אמר (יהושע א ח) והגית
בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב
בו כי אז תצליח את דרכיך וגו'

ויוסף הורד³ מצרימה ויקנהו פוטיפר וגו'
(בראשית לט א) (מה כתיב לעיל (שם לח כו) ויכר

ממנו. ואם תאמר, למה הקדוש ברוך
הוא לא הביא אותם בנים מאשה אחרת,
למה מזו. אלא ודאי שהיא הצריכה למעשה
הזה ולא אשה אחרת.

שתי נשים היו שמהן נבנה הזרע של
יהודה, ובאו מהן דוד המלך ושלמה המלך
ומלך המשיח. ושתי הנשים הללו זו
כדוגמת זו, תמר ורות שמתו בעליהן
בראשונה, והן עסקו למעשה הזה. תמר
עסקה אצל חמיה, שהוא יותר קרוב לבניו
שמתו. למה היא עסקה אצלו, שכתוב "כי
ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו
לאשה", ומשום זה עסקה במעשה הזה
אצל חמיה. רות מת בעלה, ואחר כך עסקה
במעשה הזה אצל בעז, שכתוב "ותגל
מרגלותיו ותשכב", ועסקה עמו, ואחר כך
הולידה את עובד.

ואם תאמר, למה לא יצא עובד מאשה
אחרת, אלא ודאי היא הוצרכה ולא אשה
אחרת. ומשתים אלו נבנה ונתקן זרעו של
יהודה, ושתייהן עשו בכשרות, ולעשות
חסד עם אותם המתים לתקן את העולם
לאחר מכן. וזהו כמו שנאמר "ושבח אני
את המתים שכבר מתו", שהרי כשהיו חיים
בהתחלה, לא היה בהם שבח (ז"ח ואחר כך
היה בהם שבח). ושתייהן עסקו לעשות
חסד ואמת עם אותם המתים, והקדוש
ברוך הוא סייע באותו המעשה, והכל היה
כראוי. אשרי מי שעוסק בתורה יומם
ולילה, כמו שנאמר "והגית בו יומם ולילה
למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז
תצליח את דרכיך" וגו'.

"ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר"
וגו'. (מה כתוב למעלה, "ויכר יהודה
ויאמר". הוא אמר לאביו "הכר נא" וגו', ועל
כן "ויכר יהודה". וכתוב "והנה תאומים

¹ מה שהיא נתעוררה ומה שהוא נטה אליה אל הדרך הכל מלמעלה להקים ב' אלו (אור יקר).

² סוד ענין זה תלוי בסוד היבמה. והנה בקצרה כי האיש מפקיד בבת זוגו רוח חיוני בעת זווגו עמה, ואותו רוח חיוני מכשכש במעיה. וכאשר היא מזדווגת אל היבם, גם הוא מכניס בו רוח חיוני, ואותו רוח הראשון מושך אותו רוח שנסתלק מן היבם, ומושך אותו שם במעיה ונבנה, וזהו סוד באות נפשה שאפה רוח, ואלו יכוון היבם באשה אחרת ימשכנו או לא ימשכנו. אמנם בבטן אשה זו ימשכנו בהכרח ע"י הרוח ההוא המכשכש במעיה שהוא חלק המת ממש, וענין קטרוג המת עם הנושא האלמנה שהיא נעשית קטלנית תלוי בזה ג"כ שאין אותו רוח נעקר ממעיה אלא בבניין על ידי יבם או בקטרוגא סגיא, ולפעמים נעקר החי מפני המת ולפעמים המת מפני החי, והכל תלוי בזכות. וגם תלוי אם היא בת זוג לשני, שאז נוטלה מן הדין, והראשון נעקר והולך לו. כיון שלא קדמה אלא ברחמים וכאשר היא מתייבמת נבנה הרוח ההוא ע"י היבם ומתיישב ולזה אשה זו ולא אחרת (אור יקר). פ"י בסוד היבום שהוא באשת המת דווקא (מ"מ).

³ כדמסיק, כל זה גרם ויוסף הורד או יהודה גרם כל הנזכר וגרם ויוסף הורד כדמסיק והיינו אומר מה כתיב לעילא "והנה תאומים" (אור יקר).

בראשית

יהודה ויאמר איהו אמר לגבי אבוי הכר נא וגו'¹ ועל דא ויכר יהודה וכתוב (שם כז) והנה תאומים בבטנה² תאומין הו³ מקדמת דנא אחין הו⁴ רבי חזקיה אמר לאו אשתמע הכי⁵ אלא בנין אחרנין אתילידו א"ר אבא בנין כך⁶ אשתדלת לאשכחא אובדא דאתאביד תא חזי מה כתיב (שם כט) ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פריץ⁷ רמו הכא פריצותא קדמאה דפריץ ההוא דמית עליה משמע דכתיב (שם) פרצת עליך פריצותא בנין דאצטריכת לאטרהא למרדך ובנין כך פריצותא תעביד בשאר עמין עעכו"ם ועל דא ויקרא שמו פריץ ולבתר דכל עובדא דיהודה אתמר דיהודה זבין ליה ליוסף ואיהו גרים ליה לכל האי [דאי] (ואי) יהודה הוה אמר נהדר ליה לאבונא הו עבדין ליה אחוי > הכי > ועל דא נחתו ליה⁸ אחוי משלטנותא דעלייהו לבתר דאתגלי מאחוי ואתא עליה כל דא אהדר ואמר ויוסף הורד מצרימה) מאי הורד דאסתכס קב"ה בההוא עובדא לקיימא גזרה דיליה דגזר בין הבתרים דכתיב (שם טו יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' ויקנהו פוטיפר לסטר חמאה⁹ קנה ליה¹⁰

בבטנה", תאומים היו מקודם לכן אחים היו. רבי חזקיה אמר, לא כך נשמע, אלא בנים אחרים נולדו. אמר רבי אבא, לכן עסקה למצוא האבדה שנאבדה. בא וראה מה כתוב, "ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פריץ". רמז כאן התפרצות ראשונה שפרץ זה שמת עליו, ממשמע שכתוב "פרצת עליך", התפרצות בגלל שהצטרפת להטריח לאדונך, ולכן התפרצות תעשה בשאר אומות עובדי עבודת כוכבים ומזלות, ועל זה "ויקרא שמו פריץ". ולאחר שכל מעשה של יהודה נאמר שיהודה מכר לו ליוסף, והוא גרם לו לכל זה, שאם יהודה היה אומר נחזיר אותו לאבינו, היו עושים לו אחיו כך, ועל זה הורידו אותו אחיו משלטונו שעליהם. ולבסוף שגילה מאחיו ובא עליו כל זה, חזר ואמר "ויוסף הורד מצרימה" מה זה "הורד", שהסכים הקדוש ברוך הוא לאותו המעשה לקיים את הגזרה שלו שגזר [עליו] בין הבתרים, שכתוב "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" וגו'. "ויקנהו פוטיפר", לצד החטא קנה אותו.

¹ כל זה ל"ג מהרמ"ק (ד"א). עי' ד"א. והרח"ו גריס ליה (הרשב"ב) (נ"א).

² תחלה תאומים ואח"כ בבטנה דהיינו תאומים הו בקדמת דנא דהיינו דהו אחין (אור יקר).

³ שמילוי ער הוא כמנין פריץ עיי"ן רי"ש זרח במספר קטן הוא גם אונן [במספר קטן] ועוד אונן בנו"ן רבתי הוא עם מספר ד' אותיות תשס"א וכן מילוי זרח דל"ן רי"ש ח"ת [עם המלה] (הרמ"ז בכת"י). ביאור דבריו כי פריץ זרח היו גלגול ער ואונן וכמו שנראה מל' הזוהר וכו' בתשובת מהרל"ח ושם הביא מליצת הרמב"ן. ובזה יתישב מה ששאל הר' ת"ה בפסקים וכתבים למה הזכירו ער ואונן בפרשה פינחס ע"ש. ובהא ניחא דהם הם פריץ זרח וזש"ה וימת ער ואונן ויהיו בני יהודה שאחר מיתתם ויהיו בני יהודה ודוק היטב. ומ"ש הרמ"ז בנ"ר רבתי פי' בא"ב דאי"ק זע"ן שהנ"ן ת"ש ודר"ק (מא"ן) (נ"א).

⁴ פי' פריץ זרח הם גלגול ער ואונן (מ"מ).

⁵ ירצה ממשמעות הכתובים נראה שהיו בנים אחרים, ואפשר שר' חזקיה לא יחלוק על ענין הגלגול והיבום המפורש, אלא רצה שנשתנו שינוי גדול דהיינו בנין אחרנין. ור' אבא אמר שהענין היה לאשכחא אובדא, דהיינו אחרים בגוף, והם עצמם בנפש, והם קרובים בקצת, ומשמעות הכתובים מייתי (אור יקר).

⁶ פי' מסייע לת"ק דס"ל תאומין הוה מקדמת דנא (מ"מ).

⁷ פרצת הרע הקודם. והנה אלו זכו, היה ער בא ע"י אונן, לא זכו באו שניהם ע"י יהודה. מי קודם למי. אם נאמר ער קודם פריץ ביבום בעל שני אב לער, לכך הקדים זרח ויתן יד לאמר זה יצא ראשונה, שהוא ער, שהוא יצא ראשונה לאויר העולם. ויהי כמשיב ידו, שגרם רע לעצמו, יצא אחיו פריץ, שהוא אונן אבי ער אלו זכה, לכך אמר "מה פרצת עליך פריץ" שלא רצית להיות בתחלה ראשונה, ועל הפריצות הכתוב בתורה בפירושו רמז לו דהיינו באונן דכתיב והיה אם בא אל אשת אחיו (אור יקר).

⁸ ראיתי כתוב כי מה שכתוב ביהודה והיה בכזיב בלדתה אותו מה שלא נאמר בראשונים להודיע שעד עכשיו היה עומד בנדויו שנדוהו אחיו לפיכך לא היו לו בנים כהוגן וגרם העון ומתו אבל כשנולד שלה הלך לכזיב לפייס את אחיו שיתירוהו מנדויו והתירוהו ולפיכך היה לשלה קיום (ד"א). בש"ר פ' מ"ב אמרו וירד יהודה שנדוהו אחיו ע"ש ואפשר לרמוז ר"ת ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ר"ת גימטריא נדוי ודר"ק (מא"ן) (נ"א).

⁹ לעבירה (אור יקר).

¹⁰ קנאו לעבירה למשכב זכור (ד"א). ולכך נעשה סריס ונקרא פוטיפרע כי שמו פוטיפר (הרשב"ב) (נ"א).

בראשית

פתח ואמר (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום תא חזי שבעה ככביא¹ עבד קב"ה ברקיעא² וכל רקיעא ורקיעא אית ביה כמה שמשין ממנין לשמשא ליה לקב"ה בנין דלית לך שמשא או ממנא דלית ליה פולחנא ושמושא למאריה וקיימי כל חד וחד על ההוא שמושא דאתפקדא ביה וכל חד ידע עבידתיה לשמשא מנהון משמשי בשליחותא דמריהון ואתפקדון בעלמא על כל עובדיהון דבני נשא³ ומנהון דקא משבחין ליה ואינון (הא) אתפקדון על שירתא⁴

ואף על גב דאינון אתפקדון בהאי לית לך כל חילא בשמייא וככבין ומזלי דכלהו לא משבחין ליה לקב"ה דהא בשעתא דעאל ליליא כדין אתפרשן תלת סטרין משריין לתלת סטרי עלמא ובכל סטרא וסטרא אלף אלפיין ורבוא רבבין וכלהו ממנן על

קפט/א

שירתא תלת משריין אינון וחד חיותא קדישא ממנא עלייהו⁵ וקיימא עלייהו וכלהו קא משבחין ליה לקב"ה עד דאתי צפרא כד אתי צפרא כל אינון דבסטר דרום וכל ככביא דנהרי⁶ בלהו משבחין ואמרי שירתא לקב"ה כמה דאת אמר (איוב לח ז) ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהי"ם ברן יחד ככבי בקר אלין ככביא דבסטר דרום כמה דאת אמר (בראשית יט כז) וישכם אברהם בבקר ויריעו כל בני אלהי"ם אלין אינון דבסטר שמאלא⁷ דאתכלילו בימינא וכדין צפרא

פתח ואמר, "האמר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום". בא וראה, שבעה כוכבים עשה הקדוש ברוך הוא ברקיע, ובכל רקיע ורקיע יש כמה שמים ממונים לשמושו של הקדוש ברוך הוא. משום שאין לך שמש או ממונה שאין לו עבודה ושימוש לאדונו, ועומדים כל אחד ואחד על אותו השימוש שנתמנה בו, וכל אחד יודע עבודתו לשמש, מהם שמשמשים בשליחות רבונם ומפקדים בעולם על כל מעשי בני האדם, ומהם שמשבחים אותו, והם (הרי) מפקדים על השירה.

ואף על גב שהם מפקדים על זה, אין לך כל חיל בשמים וכוכבים ומזלות שכולם לא משבחים את הקדוש ברוך הוא. שהרי בשעה שנכנס הלילה, אז נפרדים שלשה צדדי מחנות לשלשת צדדי העולם, ובכל צד וצד אלף אלפים ורבוא רבבות, וכולם ממונים על

השירה. שלשה מחנות הם, וחיה קדושה אחת ממונה עליהם ועומדת עליהם, וכולם משבחים את הקדוש ברוך הוא, עד שבא הבוקר. כשבא הבוקר, כל אותם שבצד דרום וכל הכוכבים שמאירים, כולם משבחים ואומרים שירה לקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים". "ברן יחד כוכבי בוקר", אלו הכוכבים שבצד דרום, כמו שנאמר "וישכם אברהם בבוקר". "ויריעו כל בני אלהים", אלו הם שבצד שמאל שנכללו בימין. ואז

¹ שהם שצמחנכ"ל (אור יקר). עי' ס"י פ"ד משנה ח-יד. ועי' חגיגה יב ע"ב: ריש לקיש אמר שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות.

² ברקיעין (אור יקר).

³ הם ממונים על כל שכר ועונש שבעולם הנשמות וכן בכל הנהגת עולם הזה עי' בהיכלות (דע"ה ח"ב כט ע"ב).

⁴ ענין השיר הוא, שע"י ממשיכים גילוי של אור יחודו ית' הרי הוא החיות והשפע לכל העולמות, והוא עבודת המלאכים התלויה בישראל (דע"ה ח"ב כט ע"ב).

⁵ היא בעלת השיר עם כולם ודאי, ואפשר לומר תלת סטרי עלמא צפון בתחלת הלילה, ומערב באמצע הלילה, ומזרח במשמרה שלישית, והרביעי דרום בבוקר, והמלכות היא חד חיותא עם כולם וניחא טפי (אור יקר).

⁶ אפשר שהם חלק הכוכבים העומדים בחצי הרקיע העליון כנגד ארץ ישראל, באופן הנחלק ליושבי ארץ ישראל, שהארץ בוקר ארץ ישראל, הוא העיקר לכל התלוי בלילה ובבוקר ואפשר שאינם ככבים אלו, אלא יש ככבים עליונים ברקיעים ואלו הכוכבים וכיוצא בהם הם סוד ככבים קבועים לא אלו המתגוללים בגלגל שאין בהם ממש לענין זה, והעד לפירוש זה הוא אומרו ככביא דבסטר דרום דלא שייך הכי באלו הכוכבים שמהם מאירים בדרום ומהם בצפון (אור יקר).

⁷ היינו כעין שמתחבר מדת לילה במדת יום, כך מלאכי מדת לילה מתחברים ונכללים במלאכי מדת יום (אור יקר). אפשר דמפרש ויריעו מלשון רעים אהובים וה"פ ברן יחד ככבי חסד אז מתחברים להם ריעים בני האלקים דבסטר שמאלא (נ"א).

בראשית

נהיר¹ וישראל נטלי שירתא² ומשבחן ליה לקב"ה ביממא תלת זמנין ביממא³ לקבל תלת זמנין דליליא⁴

וקיימין אלין לקביל אלין עד דיסתלק יקרא <ד>קב"ה ביממא ובליליא כדקא יאות וקב"ה אסתלק בהו בשית אלין ההוא חיותא קדישא דקיימא עלייהו לעילא (ו)קיימא על ישראל לתתא בגין לאתקנא כלא כדקא יאות מה כתיב <בה> (משלי לא טו) ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה ותתן טרף לביתה אלין אינון משיריין דלעילא וחק לנערותיה אלין משריין דישראל לתתא ובגין כך יקרא דקב"ה אסתלק מכל סטריין מעילא ומתתא ועל דא כלא הוה <נ"א הוא> ברשותיה קיימא⁵ וכלא איהו ברעותיה⁶

האומר לחרס ולא יזרח (איוב ט ז) רבי שמעון אמר דא יוסף⁷ ובעד כוכבים⁸ יחתום אלין אינון אחיו⁹ דכתיב בהו (בראשית לו ט) ואחד עשר כוכבים משתחויים לי דבר אחר האומר לחרס דא יעקב¹⁰ בשעתא דאמרו לו (שם לב) הכר נא ולא יזרח בשעתא דאסתלקת שכינתא מגיה ובעד ככבים יחתום בגין בנוי אתחתם ואסתים נהורא דיליה שמשא אתחשך וככביא לא נהירו בגין דיוסף אתפרש מאבוי¹¹ ותא חזי מההוא יומא דההוא עובדא דיוסף אתפרש יעקב משמושא דערסא¹² ואשתאר אבלא עד ההוא יומא דאתבשר בשורה דיוסף

מאיר הבוקר, וישראל לוקחים שירה ומשבחים לקדוש ברוך הוא ביום, שלש פעמים ביום כנגד שלש פעמים של הלילה.

ועומדים אלה כנגד אלה, עד שמתעלה כבודו של הקדוש ברוך הוא ביום ובלילה כראוי, והקדוש ברוך הוא מתעלה בשש הללו. ואותה החיה הקדושה שעומדת עליהם למעלה, עומדת על ישראל למטה כדי לתקן הכל כראוי. מה כתוב בה, "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה". "ותתן טרף לביתה", אלו אותם המחנות שלמעלה. "וחק לנערותיה", אלו המחנות של ישראל למטה. ולכן כבודו של הקדוש ברוך הוא מתעלה מכל הצדדים, ממעלה וממטה, ועל כן, הכל היה (הוא) עומד ברשותו והכל הוא ברצונו.

"האמר לחרס ולא יזרח", רבי שמעון אמר, זה יוסף. "ובעד כוכבים יחתם", אלו הם אחיו, שכתוב בהם "ואחד עשר כוכבים משתחויים לי". דבר אחר, "האמר לחרס", זה יעקב בשעה שאמרו לו הכר נא. "ולא יזרח", בשעה שהסתלקה ממנו השכינה. "ובעד כוכבים יחתום", משום בניו נחתם ונסתם האור שלו, השמש נחשך והכוכבים לא האירו, משום שיוסף נפרד מאביו. ובא וראה, מאותו היום של אותה המעשה של יוסף, נפרד יעקב מתשמיש המטה, ונשאר בלעד אותו היום שהתבשר בשורת יוסף.

¹ שכינה מתקשרת במדת דרום (אור יקר).

² תפילת שחרית, וכן ג' תפלות כנגד ג' משמרות, דהיינו: שחרית חסד, ומנחה גבורה, וערבית ת"ת. ומכאן ראייה לפירוש הראשון שפירשנו לעיל, שהם ג' סטרי עלמא מעין הלילה הוא ביום. וערבית מכלל היום יחשב עדין, מפני שעדין לא שלט הלילה בעצם ודאי, והמלכות היא מערב המתקנת, באלו ביום ובאלו בלילה, דהיינו המערב עם כולם והיינו אומרו (אור יקר).

³ חג"ת (אור יקר).

⁴ נה"י דהיינו ו"ק, המלכות חיותא קדישא עם כולם (אור יקר).

⁵ בעלי שיר היום ובעלי שיר הלילה (אור יקר).

⁶ המשתנים מבחי' אל בחי' והיינו הוא לחרס ולא יזרח ונוטלים שירה אלו השולטים בלילה ובעד ככבים יחתום ונוטלים שירה אלו השולטים ביום, והכל ברשותיה וברעותיה (אור יקר).

⁷ מדת יום (אור יקר). פי' שיוסף הוא חרס שלא יזרח שלא הגיד לאביו ע"י אגרת שהוא במצרים (מ"מ).

⁸ השבטים תיקוני דנוק' מדת לילה (אור יקר).

⁹ פי' שהקב"ה חתם דעתם של אחיו שאע"פ ששאל להם יוסף אילו על עצי עריסותיהם לא ידעו שהוא יוסף (מ"מ).

¹⁰ מדת יום, ככבים מדת לילה מאירים במאצעות יוסף מדת היסוד המתמצע בין יום ולילה (אור יקר).

¹¹ הוא פירוש אחר יחתום מקורו שלא נזדווג ובעד ככבים בשביל מה שעשו הככבים שהם השבטים יתתום מבועו ואות ב"ק שלא יהא נגד ונפיק (ז"ח) (נ"א).

¹² שלא היה משמש להוליד אלא לזווג למעלה, וכיון שיוסף נפרד, שמוש וזווג עליון לא נשלם, נתפרש מהגשמי ונתאבל (אור יקר).

בראשית

ויהי יהו"ה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו וגו' (שם לט ב) רבי יוסי פתח (תהלים לו כח) כי ה' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו האי קרא אוקמוה באברהם <את חסידיו> חסידו כתיב! והא אתמר תא חזי בכל אתר דצדיקיא אזלי קב"ה נטיר לון? ולא שביק לון דוד אמר (שם כג ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך וגו' בכל אתר דצדיקיא אזלי שכינתא אזלא עמהון ולא שביק לון יוסף אזל בגיא צלמות³ ונחתו ליה למצרים שכינתא הות עמיה⁴ הה"ד (בראשית לט ב) ויהי יהו"ה את יוסף ובגין דהות עמיה שכינתא בכל מה דהוה עביד הוה מצלח בידיה דאפילו מאי דהוה בידיה והוה תבע ליה מאריה בנונא אחרא הוה מתהפך בידיה להווא גוונא דרעותא דמאריה הוה רעי ביה כמה דאת אמר (שם ג) וירא אדוניו כי יהו"ה אתו וכל אשר הוא עושה יהו"ה מצליח בידו מצליח בידו ודאי כי יהו"ה אתו

תא חזי וידע אדניו כי יהו"ה אתו לא כתיב אלא וירא אדניו דהא בעינוי הוה חמי עובדא דנסין בכל יומא דקב"ה עביד בידיה ועל דא (שם ה) ויברך יהו"ה את בית המצרי בגלל יוסף קב"ה נטיר לון לצדיקיא ובגיניהון נטר לון לרשיעיא דהא רשיעיא מתברכין בגיניהון דצדיקיא כגוונא דא כתיב (ש"ב ו יא) ויברך יהו"ה את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים צדיקיא אחרני-ן מתברכין בגיניהון⁵ ואינון לא יכלי לאתזנא⁶ <נ"א לאשתזבא> בזכותיהו והא אוקמוה יוסף אתברך מאריה בגיניה ואיהו לא יכיל לאשתזבא בזכותיה מניה ולנפקא לחירו ולבתר אעיל ליה בבית הסהר כמה דאת אמר (תהלים קה יח) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו

"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו וגו'. רבי יוסי פתח, "כי ה' אהב משפט ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו". הפסוק הזה בארוהו באברהם. "את חסידיו", כתוב חסידו, והרי נתבאר. בא וראה, בכל מקום שהצדיקים הולכים, הקדוש ברוך הוא שומר אותם ולא עוזב אותם. דוד אמר "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך" וגו'. בכל מקום שהצדיקים הולכים, השכינה הולכת עמהם ולא עוזבת אותם. יוסף הלך בגיא צלמות והורידו אותו למצרים, השכינה היתה עמו, זהו שכתוב "ויהי ה' את יוסף". ומשום ששכינה היתה עמו, בכל מה שהיה עושה היה מצליח בידו. שאפילו מה שהיה בידו והיה מבקש אותו אדונו בצורה אחרת, היה מתהפך בידו לאותה הצורה שרצון אדונו היה רוצה בה, כמו שנאמר "וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו", "מצליח בידו" ודאי, "כי ה' אתו".

בא וראה, וידע אדניו כי ה' אתו לא כתוב, אלא "וירא אדניו", שהרי בעינו היה רואה מעשה נסים בכל יום שהקדוש ברוך הוא עושה בידו, ועל כן "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף". הקדוש ברוך הוא שומר את הצדיקים, ובגללם הוא שומר את הרשעים, שהרי הרשעים מתברכים משום הצדיקים. כדוגמא זו כתוב "ויברך ה' את בית עובד אדום" (הגתי) בעבור ארון האלהים. אחרים מתברכים בגלל הצדיקים, והם לא יכלו להזון (ס"א להנצל) בזכותם, והרי פרשוה. יוסף התברך אדונו בגללו, והוא לא יכל להינצל ממנו בזכותו ולצאת לחירות. ואחר כך הכניס אותו לבית הסוהר, כמו שנאמר "ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו", עד שלאחר מכן הקדוש

¹ דהיינו אברהם איש החסד, אבל לא צריך אלא בכל הצדיקים שבעולם (אור יקר).

² שמירה בעלמא להגין, ואגב שמירתם שמירת הרשעים ולא שמירה לחוד אלא ברכה וז"ש "דהא מתברכין בגיניהון", ועד השתא לא קאמר אלא מתברכין אלין ואלין כגוונא דארון, ולא שעבוד יהיה רשע ח"ו, שלא היה דוד מטה ארון האלהים לבית רשע, אלא ירצה שמתברך הבלתי מתברך עם המתברך, שהרי עובד לא היה ראוי לאותה ברכה, אלא שנתברך בגלל הארון (אור יקר).

³ מקום החצונים ושליטתם בחו"ל (אור יקר).

⁴ וכמש"ל ע"פ ויוסף הורד מצרימה ורמז הרב המקובל עיר וקדיש במה"ר דוד חניליוו ז"ל כי מצרימה גימטריא שכינה עכ"ד ואפשר שזה שאמר הכתוב הבאים מצרימה את יעקב (מא"י) (נ"א).

⁵ דהיינו שאחרים בשלוה ובברכה בשבילם והם בצער וכו'. דומה לשל יוסף כדמפרש ואזיל ועכ"ז עיקר יסוריהם והטיבם באחריתם כענין יוסף ששלט על מצרים (אור יקר).

⁶ כמ"ש ברבי חנינא בן דוסא כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכו' (ז"ח) (נ"א).

בראשית

עד דלבתר קב"ה אפיק ליה לחירו ושלמיה על כל
ארעא דמצרים ובגין כך כתיב (שם לו כח) ולא
יעזוב את חסידיו לעולם

קפט/ב

נשמרו חסידו כתיב ואתמר וקב"ה אנין עלייהו
דצדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי דכתיב
(תהלים ה יב) וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו
ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך

ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו
את עיניה אל יוסף (בראשית לט ז) רבי חייא פתח
ואמר (תהלים קג כ) ברכו יהו"ה מלאכיו גבורי כח
עושי דברו לשמוע בקול דברו תא חזי כמה
אצטריך ליה לבר נש לאסתמרא מחובוי ולמיהך
בארה מתתקנא בגין דלא יסמי ליה ההוא יצר
הרע דאיהו מקטרנא ליה כל יומא ויומא¹ כמה
דאתמר ובגין דאיהו מקטרנא ליה תדיר בעי בר
נש לאתתקפא עליה ולאסתלקא עליה באתר
תקיף² דבעי למהוי גבר עליה ולאשתתפא
באתר דגבורה³ בגין דכד בר נש אתקף עליה⁴
כדין איהו בסטר גבורה⁵ ואתדבק ביה
לאתתקפא

ובגין דההוא יצר הרע תקיף בעי בר נש דיהא
תקיף מיניה⁶ ואלין בני נשא דאתתקפו עליה
אקרון גבורי כח לאשתכחא זינא עם זיניה ואלין
אינון מלאכיו דקב"ה דאתיין מסטרא דגבורה
קשיא לאתתקפא עליה גבורי כח עושי דברו⁷

ברוך הוא הוציא אותו לחירות והשליט
אותו על כל ארץ מצרים. ולכן כתוב "ולא
יעזוב את חסידיו לעולם

נשמרו", כתוב חסידו, ונתבאר. והקדוש
ברוך הוא מגן על הצדיקים בעולם הזה
ובעולם הבא, שכתוב "וישמחו כל חוסי בך
לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי
שמך".

"ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת
אדניו את עיניה אל יוסף". רבי חייא פתח
ואמר, "ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי
דברו לשמוע בקול דברו". בא וראה כמה
צריך האדם להישמר מחטאיו וללכת בדרך
מתוקנת, כדי שלא יסיט אותו היצר הרע
ההוא, שהוא מקטרג לו כל יום ויום, כמו
שנאמר. ומשום שהוא מקטרג לו תמיד,
צריך האדם להתגבר עליו ולהתעלות עליו
במקום חזק, שצריך להיות גובר עליו
ולהשתתף במקום של גבורה, משום
שכאשר אדם גובר עליו, אז הוא בצד
הגבורה ונדבק בו להתגבר.

ומשום שאותו יצר הרע תקיף, צריך
האדם להיות תקיף ממנו. ובני האדם הללו
שמתגברים עליו, נקראים גבורי כח,
שימצא מין עם מינו, ואלו הם מלאכיו של
הקדוש ברוך הוא, שבאים מצד הגבורה

¹ היצר הרע הוא מצד הקלי' והאדם בעץ הדעת טוב [דע] [ורע] מטטרו'ן, וצריך להוא להתגבר על יצר הרע דא סמא"ל, ולזה צריך להתאחז למעלה, ונאחז במלכות ובגבורה ובבינה, מדות הדין והשמאל, והיינו בתחלה במלכות וכו' (אור יקר).

² דהיינו גבורה תתאה השולטת על הכל ולעלות עוד עליו במדת הגבורה (אור יקר).

³ ויש לו עוד לעלות אליה שלישית, אמנם שתיים אלו הם בגין שסתם אדם במלכות גובר ושולט עליו, וכאשר ירצה יצר הרע לצאת ממדתו הנהוגה הסתמית אז יתעורר יצר הרע ואז יתגבר האדם ויתעלה מהמלכות לגבורה (אור יקר).

⁴ שזהו מעת לעת בעת התעוררותו (אור יקר).

⁵ והיינו ב' גבורות על הסתם גבורה תתאה, וכאשר יתעורר עוד בגבורה עליונה וכאשר יבא מעשה לידו כעין אשת אדוניו אל יוסף וכיוצא, אז יצטרך עוד להתעלות אל סוד כח דהיינו בבינה גבורה עליונה על הכל (אור יקר).

⁶ ואלו אינם כל אדם אלא אותם שבא מעשה לידם (אור יקר).

⁷ הרי ג' מדרגות: הא', כח דהיינו בינה. הב', גבורי בגבורה. הג', עושי דברו, בגבורה תתאה וכו' היינו עשה דברים שהשטן נאחז בהם דהיינו שנתן לו מקום להאחז בבחינות אחר הדברים (אור יקר). עי' תיקו"ז קסא ע"א: ותו נעשה אדם בעינא אדם דיעביד פקודי אורייתא וישתדל באורייתא לעבדה ולשמרה ויהא ליה אגרא טבא ושולטנו עלייכו ודא איהו נצר מטעי מעשה ידי להתפאר דהא מלאכי עלאי אף על גב דאינון גבורי כח עושי דברו לא עבדי גבורה בפולחנא דקודשא בריך הוא דאינון פלחין בהכרח ולית לון ערובא דבשרא ויצרא בישא ובגין דא נעשה אדם וישלוט בכו ה"ד (בראשית א) וירדו בדגת הים ובעוף השמים וגו'. ועיי"ש בבהגר"א ד"ה וחותמא: יוסף בשביל שמירת הברית כן האדם זוכה בשבילו לשלטאה בעוה"ז על המלאכים.

בראשית

ברכו יהוה מלאכיו כיוסף דאקרי צדיק (ג"א) ונברר) ונטר ברית קדישא דאתרשים בגויה

רבי אלעזר אמר ויהי אחר הדברים האלה מאי היא הא אוקמוה אתר דא דיצר הרע מקטרג דאיהו דרגא אחר הדברים בגין דיוסף יהב ליה דוכתא לקטרגא דהוה יוסף מסלסל בשעריה ואתקין גרמיה וקשיט ליה כדין אתיהיב דוכתא ליצר הרע לקטרגא דאמר ומה אבוי דאיהו מתאבל עליה ויוסף מקשיט גרמיה ומסלסל בשעריה כדין אתגרי ביה דובא וקטריג ליה

ויהי אחר הדברים האלה תא חזי בזמנא דקב"ה אשגח ביה בעלמא למידן יתיה ואשכח חייבין בעלמא מה כתיב (דברים יא יז) ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה וכדין ואבדתם מהרה דהא בגין חובין דבני נשא שמיא וארעא אתעצרו ולא נהגי נמוסיהון כדקא יאות!

ותא חזי אינון דלא נטרין להאי קיימא דקודשא גרמי פרישו בין ישראל לאבוהון דבשמיא בגין דכתיב (שם טז) וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם וכתיב ועצר את השמים ולא יהיה מטר דהאי איהו כמאן דסגיד לאלהא אחרא² דמשקר בהאי את קיימא קדישא וכד קיימא קדישא אתנטר בעלמא כדקא יאות כדין קב"ה יהיב ברכאן לעילא לאתרקא בעלמא כמה דאת אמר (תהלים סח י) גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה גשם נדבות דא גשם דרעותא³ כד אתרעי קב"ה בכנסת ישראל ובעי לארקא לה ברכאן כדין נחלתך

הקשה, להתגבר עליו, "גבורי כח עושי דברו". "ברכו ה' מלאכיו", כמו יוסף שנקרא צדיק (וגיבור) ושומר ברית הקודש הרשומה בתוכו.

רבי אלעזר אמר, "ויהי אחר הדברים האלה", מה זה, הרי פרשוה, מקום זה שיצר הרע מקטרג, שהוא הדרגה של "אחר הדברים", משום שיוסף נתן לו מקום לקטרג, שהיה יוסף מסלסל בשערו ומתקן את עצמו ומקשט אותו, אז נתן מקום ליצר הרע לקטרג, שאמר, ומה אבוי שהוא מתאבל עליו, ויוסף מקשט את עצמו ומסלסל בשערו, אז התגרה בו הדב וקטרג עליו.

"ויהי אחר הדברים האלה". בא וראה, בזמן שהקדוש ברוך הוא מתבונן בעולם לדון אותו ומוצא רשעים בעולם, מה כתוב, "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואז "ואבדתם מהרה". שהרי משום חטאי בני האדם השמים וארץ נעצרים ולא נוהגים בחקותיהם כראוי.

ובא וראה, אותם שלא שומרים את ברית הקודש הזו, גורמים התפרדות בין ישראל לאביהם שבשמים, משום שכתוב "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם", וכתוב "ועצר את השמים ולא יהיה מטר", שזהו כמו שמשתחוה לאלוה אחר, שמשקר באות הברית הקדושה הזו. וכאשר הברית הקדושה נשמרת בעולם כראוי, אז הקדוש ברוך הוא נותן ברכות למעלה להריק בעולם, כמו שנאמר "גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה". "גשם נדבות", זהו גשמי רצון, כשמתרצה הקדוש ברוך הוא עם כנסת ישראל ורוצה להריק

¹ שמים ת"ת וארץ מלכות, וכנגדם הגשמיים, והשמים מורידים הגשמים מתוך אד העולה מן הארץ דהיינו כעין התעוררות המלכות העולה ממטה למעלה, והמים הם השפע הנשפע מן השמים לארץ. ולכן יחסו הענין בלשון שכיבה רביעה ראשונה או רביעה שניה, והנה אי אפשר היחוד הזה אלא על ידי היסוד, דהיינו האויר האמצעי בין השמים והארץ, שהוא המעלה האד ומוריד המטר, וכך היסוד אמצעי מעלה האד דהיינו סוד כל התעוררות התחתונים, ומוריד המים שפע העליונים, ולפי זה עם היות שלא נזכר בתורה ענין עצירת גשמים אלא בע"ז, עון פגם אות ברית עיקר בדבר זה, מפני שפוגם האמצעי (אור יקר).

² פ' כששוחה עליה בשעת ביאה כשמשחוחה לע"ז (מ"מ).

³ דע כי ברוך הוא יסוד דאבא הנק' שביל וצריך לחברו עם יסוד דבינה הנק' נתיב, וזה נקרא ברוך וזה נקרא ברכה, שהיא עם הכולל גימ' ברוך. ואם תוסף ד' אותיות של ברוך יהיה גימ' רל"ב. ולכן תכוין לד' שמות עסמ"ב, שהם גימ' רל"ב וכולם נמשכים בשביל העליון הנק' ברוך והנה פל"א ורל"א גימ' גש"ם שה"ס מ"ן דיסוד הבינה הנק' גבורות גשמים והם גי' גש"ם. נמצא כי גשם הם המוחין דא"א שבאים למלכות וז"ש ובעי לארקא לה ברכאן (מ"מ). ר"ל היחוד ברצון ובחשק כשיהיו צדיקים ובמעשיהם הטובים מתתקנת בהם כ"י וז"ס מ"ן ויחוד פב"פ וז"ש דא גשם דרעותא (ז"ח). וז"ש צדיקא אנפי שכינתא אינון כי בהם הזיווג פב"פ (מא"ן) (נ"א).

בראשית

ונלאה אתה כוננתה נחלתך אינון ישראל דאינון אחסנתיה דקב"ה כמה דאת אמר (דברים לב ט) יעקב חבל נחלתו ונלאה דא כנסת ישראל דאיהי נלאה בארעא אחרא דאיהי צהיא למשתי וכדין איהי נלאה

וכד איהו¹ גשם דרעותא אתיהיב כדין אתה כוננתה <ועל> (וכל) דא שמיא וארעא וכל היליהון בלהו קיימי על קיומא דא דכתיב (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ובגין כך <בעי> (בעא) לאודהרא בדא והא אוקמוה ובגין כך כתיב (בראשית לט ו) ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה ובתריה כתיב (שם ז) ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף

ויהי כדברה אל יוסף יום יום (בראשית לט י) רבי אלעזר פתח ואמר (משלי ו כד) לשמרך מאשת רע וגו' זכאין אינון צדיקיא דידעי ארחוי דקב"ה למיזל בהו בגין דאינון משתדלי באורייתא יממא ולילי² דכל מאן דאשתדל באורייתא יומי ולילי אחסין תרין עלמין עלמא דלעילא ועלמא³

קצ"א

תתאה אחסין האי עלמא אף על גב דלא אתעסק בה בר נש לשמה ואחסין ההוא עלמא עלאה כד אתעסק בה בר נש לשמה⁴

תא הזי מה כתיב (משלי ג טז) ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד ארך ימים בימינה מאן דאזיל לימינא דאורייתא⁵ ארכא דחיין איהו לעלמא דאתי דזכי תמן ליקרא דאורייתא דאיהו יקרא וכתרא לאתעטרא על כלא דכתרא דאורייתא בההוא עלמא איהו בשמאלה עשר

לה ברכות, אזי "נחלתך ונלאה אתה כוננתה". "נחלתך", הם ישראל, שהם נחלתו של הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "יעקב חבל נחלתו". "ונלאה", זו כנסת ישראל, שהיא נלאה בארץ אחרת, שהיא צמאה לשתות, ואז היא נלאה.

וכשאותו גשם של רצון ניתן, אז "אתה כוננתה". ועל כן שמים וארץ וכל צבאם כולם עומדים על הקיום הזה, שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". ולכן צריך להזהר בזה, והרי פרשוה. ולכן כתוב "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה", ואחריו כתוב "ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף".

"ויהי כדברה אל יוסף יום יום". רבי אלעזר פתח ואמר, "לשמרך מאשת רע" וגו'. אשרי הצדיקים ההם שיודעים את דרכי הקדוש ברוך הוא ללכת בהם, משום שהם עוסקים בתורה יומם ולילה, שכל מי שעוסק בתורה ימים ולילות, נוחל שני עולמות, העולם העליון והעולם

התחתון. נוחל את העולם הזה, אף על גב שאין האדם עוסק בה לשמה. ויורש העולם העליון ההוא, כשעוסק בה האדם לשמה.

בא וראה מה כתוב, "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד". "אורך ימים בימינה", מי שהולך לימין התורה, אורך של חיים הוא לעולם הבא, שזוכה שם לכבוד התורה שהוא כבוד וכתר להתעטר על הכל, שכתר התורה הוא בעולם ההוא. "בשמאלה עושר וכבוד", בעולם הזה, שאף

¹ ההוא (דפ"ו).

² ליחד יומם ולילה ב' מדות וכו' דהיינו שסוד התורה יומם ולילה מייחד קב"ה ושכינתיה, אם עובד בסוד העולם הזה לקבל פרס, מתייחסים בסוד מטטרון שר העולם, וזוכה לעולם הזה לבד, ונותנים לו ברכת העולם הזה, והייחוד הזה. ואם עובד לשם יחוד עליון רוחני, דהיינו לשמה, נוחל העולם הבא, ובכללו העולם הזה, אל הנפש ודאי שמתוך שלא לשמה נפקא לן שהעוסק לשמה נוחל ב' עולמות (אור יקר).

³ עלמא דלעילא לנשמה, ועלמא דלתתא לנפש ונפקא לן הכי ממאי דאחסין האי עלמא אע"ג דלא אתעסק וכו' (אור יקר).

⁴ עי' בהגר"א על תיקוני זהר ב ע"ד וז"ל, דעסקין באורייתא לשמה, ר"ל בשביל השכינה, לייחד אותה עם התורה, והענין של לשמה, שלומד על מנת לקיים מצותיה של התורה, והמצות הן בשכינה אם כן הוא לשמה. ועי' שם נ ע"ג זכאין אינון אם כו', ר"ל שלומדים לשמה כמש"ל דמשתדלין באורייתא כו' לשמה והנה ב' תורות שבכתב ובע"פ הם חו"ב ימינא ושמאלא והנה לשמה הוא בעד"א כליל שניהם והוא דחילא ורחימא דאו"א דעד"א כוללם והם ד' עטרין דכולל חג"ת כמ"ש בז"ח ש"ה והם יראה ואהבה ותורה שבכתב ובע"פ ד' אותיות הו"ה.

⁵ מבינה ולמעלה סוד אריך אנפין, שהתורה ת"ת וכתר על ראש התורה, ג' ראשונות (אור יקר).

בראשית

וכבוד בהאי עלמא¹ דאף על גב דלא אתעסק בה לשמה זכי בהאי עלמא בעותרא ויקרא דהא רבי הייא כד אתא מהתם² לארעא דישראל³ קרא באורייתא עד דהו אנפוי נהירין כשמשא וכד הו קיימין קמיה כל אינון דלעאן באורייתא הוה אמר דא אשתדל באורייתא לשמה ודא לא אשתדל לשמה והוה צלי⁴ על ההוא דאתעסק לשמה דליהוי הכי תדיר ויזכי לעלמא דאתי וצלי על ההוא דלא אתעסק בה לשמה דייתי לאתעסקא בה לשמה ויזכי לחיי עלמא⁵

יומא חד חמא חד תלמיד דהוה לעי באורייתא ואנפוי מריקין⁶ אמר ודאי מהרהר בחטאה איהו דנא אחיד ליה לקמיה ואמשיך עליה⁷ במלין דאורייתא עד דאתיישב רוחיה בגויה מן ההוא יומא ולהלאה שוי על רוחיה דלא ירדוף בתר אינון הרהורין בישין⁸ וישתדל באורייתא לשמה אמר רבי יוסי כד חמי בר נש דהרהורין בישין אתיין לגביה יתעסק באורייתא וכדין יתעברון מניה אמר רבי אלעזר כד ההוא סטרא בישא אתי למפתי ליה לבר נש יהא משיך ליה לגבי אורייתא ותתפרש מניה

תא הזי דהא תנינן דכד האי סטרא בישא קיימא קמי>ה< דקב"ה לאסטאה על עלמא בגין עובדין בישין קב"ה חס על עלמא ויהיב עיטא לבני נשא לאשתזבא מניה ולא יכיל לשלמאה עליהון ולא על עובדיהון ומאי איהו עיטא לאשתדלא באורייתא ואשתזבא מניה מנלן

על גב שאינו עוסק בה לשמה, זוכה בעולם הזה לעושר וכבוד. שהרי רבי חייא, כאשר בא משם לארץ ישראל, קרא בתורה, עד שהיו פניו מאירים כמו השמש, וכשהיו עומדים לפניו כל אותם שעסקו בתורה, היה אומר, זה עוסק בתורה לשמה, וזה לא עוסק לשמה. והיה מתפלל על אותו שעוסק לשמה, שכך יהיה תמיד ויזכה לעולם הבא. ומתפלל על אותו שלא עוסק לשמה, שיבא לעסוק בה לשמה ויזכה לחיי עולם.

יום אחד ראה תלמיד אחד שהיה עוסק בתורה ופניו מוריקות. אמר, ודאי מהרהר בעבירה הוא זה. אחז אותו לפניו, והמשיך עליו דברי תורה עד שהתייטב רוחו בתוכו. מאותו היום והלאה שם על רוחו שלא ירדוף אחרי אותם ההרהורים הרעים ויעסוק בתורה לשמה. אמר רבי יוסי, כשאדם רואה שבאים אליו הרהורים רעים, יעסוק בתורה, ואז יעברו ממנו. אמר רבי אלעזר, כשאותו הצד הרע בא לפתות את האדם, ימשיך אותו לתורה, ויפרד ממנו.

בא וראה, שהנה שנינו, שכאשר הצד הרע הזה עומד לפני הקדוש ברוך הוא להשטין על העולם משום מעשים רעים, הקדוש ברוך הוא חס על העולם, ונותן עצה לבני אדם להנצל ממנו, ולא יוכל לשלוט עליהם ולא על מעשיהם. ומה היא העצה, לעסוק בתורה, ונצולים ממנו. מנין

¹ הימין מחסד ולמעלה ימין הת"ת, מגבורה ולמטה שמאל הת"ת, ולכך בשמאלה עושר הרוצה להעשיר יצפין, ויורד לעולם הזה שהנהגת העולם התחתון הוא מגבורה ולמטה, דהיינו עושר בגבורה וכבוד במלכות, והם חלקי העולם הזה (אור יקר).

² כשבא מבבל (ד"א).

³ תורת חוצה לארץ מלובשת בקליפות וחצונים ואינה מאירה, תורת ארץ ישראל היא פשוטה מלבושי שק, ולכך היתה מאירה התורה בו, ולעולם עסק בה לשמה אלא שלשמה דחוצה לארץ אינה מצלחת ואינה מאירה ואינה מחלקת בין לשמה לשלא לשמה, לכך לא היה מכיר שם בין אלו לאלו, אמנם כשעלה לארץ ישראל והכיר מעלתה הכיר בין אלו לאלו כדמפרש ואזיל (אור יקר).

⁴ עם היות שהבחירה ביד אדם עכ"ז סיועא איכא כעין יהושע, י"ה יושיעך וכו' (אור יקר).

⁵ מפני שמתוך שלא לשמה בא לשמה ולכך תפלה מועילה (אור יקר).

⁶ פחות משלא לשמה שהיה מהרהר בהרהורים רעים, והנשמה מסתלקת מן הגוף ואינה מתיישבת מפני הרהורים ההם ואינה מאירה בתורה (אור יקר).

⁷ לביה גרסינן פי' שעלו הרהורים הרעים על שכלו ששם משכן הנפש והיתה מתבלבלת ודבר על לבו עד שנעקרו ממנו הרהורים ואתיישב רוחיה בגויה (ז"ח). ומה נעים נועם שיח דקאמר ואתיישב רוחיה בגויה כי ע"י האור מתקן הרוח וממילא ע"י התורה הסיע עצמו מהרהורים שהיו בשכלו ששם משכן הנפש וד"ק (מא"ן) (נ"א).

⁸ אתיין לגביה כח סמאל הם ששולט על המחשבה והם כח המחשבה הטמאה החצונית ספי' טמאה מצד החכמה החצונית לכך בהתדבקו בתורה מושך כח החיים ומיד מסתלקת הרע. ור' אלעזר מוסיף אילו יצר הרע דעבירה ממש יש כח בתורה למונעו (אור יקר).

בראשית

דכתיב (שם ו כג) כי נר מצוה ותורה אור¹ ודרך חיים תוכחות מוסר² מה כתיב בתריה (שם כד) לשמרך מאשת רע³ מחלקת לשון נכריה⁴ ודא הוא סטרא מסאבא סטרא אחרא דאיהי קיימא תדיר קמי קב"ה לאסטאה על חוביהון דבני נשא וקיימא תדיר לאסטאה לתתא לבני נשא קיימא תדיר לעילא בגין לאדכרא חוביהון דבני נשא ולאסטאה לון על עובדיהון בגין דאתיהיבו ברשותיה⁵ כמה דעבד ליה לאיוב וכן קיימא עלייהו⁶ לאסטאה ולאדכרא חוביהון בכל מה דעבדו באינן זמנין דקב"ה קיימא עלייהו בדינא כדין קאים לאסטאה לון ולאדכרא חוביהון וקב"ה חס עלייהו דישראל ויהב לון עיטא לאשתזבא מניה ובמה בשופר ביזמא דראש השנה וביזמא דכפורי בשעיר המשתלח דיהבין ליה בגין לאתפרשא מנייהו ולאשתדלא בההוא חולקיה והא אוקמוה

תא חזי מה כתיב⁷ (שם ה ה) רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו וברזא דמהימנותא מה כתיב (שם ג יז) דרכיה דרכי נועם⁸ וכל נתיבותיה שלום⁹ ואלין אינן ארחין ושבילין דאורייתא וכלא חד האי שלום והאי מות וכלא הפיכין דא מן דא¹⁰ זכאה חולקהון דישראל דאינן מתדבקין ביה בקב"ה כדקא חזי¹¹ ויהיב לון עיטא¹² לאשתזבא מכל סטרין אחרנין דעלמא בגין דאינן עמא קדישא¹³ לאחסנתיה וחולקיה ועל

לנו, שכתוב "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר". מה כתוב אחריו, "לשמרך מאשת רע מחלוקת לשון נכריה", זהו צד הטומאה, הצד האחר, שעומד תמיד לפני הקדוש ברוך הוא להשטין על חטאי בני האדם, ועומד תמיד להשטין למטה לבני אדם. עומד תמיד למעלה כדי להזכיר חטאי בני האדם ולהשטין להם על מעשיהם, ומשום שנתנו ברשותו, כמו שעשה לו לאיוב. וכן עומד עליהם להשטין ולהזכיר חטאיהם בכל מה שעשו באותן הפעמים שהקדוש ברוך הוא עומד עליהם בדין, אזי עומד להשטין להם ולהזכיר חטאיהם, והקדוש ברוך הוא חס על ישראל ונותן להם עצה להנצל ממנו, ובמה, בשופר, ביום של ראש השנה, וביום הכפורים בשעיר המשתלח שנותנים לו כדי להפריד מהם, ולעסוק באותו החלק שלו, והרי בארוה.

בא וראה מה כתוב, "רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו". ובסוד האמונה מה כתוב, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". ואלו הם דרכי ושבילי התורה, והכל אחד. זה שלום וזה מות, והכל הפוכים זה מזה. אשרי חלקם של ישראל שדבקים בקדוש ברוך הוא כראוי, ונותן להם עצה להנצל מכל הצדדים האחרים של העולם, משום שהם עם קדוש לנחלתו וחלקו, ועל כן נותן להם עצה בכל.

¹ היינו עסק תורה ומצות עשה (אור יקר).

² היינו עסק תורה ומצות לא תעשה (אור יקר).

³ היינו יצר הרע המטעה ומפתה בני אדם (אור יקר).

⁴ היינו המשטנת למעלה על עוונות בני אדם (אור יקר).

⁵ מה תועלת הרשעה הזאת שעומדת להטות למטה ואח"כ להשטין למעלה, לזה אמר "בגין דאיתיהבו ברשותיה וכו'", וממש כל כוונתו לכלותם ומתחלה על זה מחזר (אור יקר).

⁶ מכאן ראינו לעצת התורה דומיא דעצת השופר וכו' ומפני שהוא יום הדין לפני הקב"ה ממש, לא יספיק להשתדל בתורה אלא לתקן בשופר ובשעיר (אור יקר).

⁷ טעם מספיק לסגולת התורה להציל מיד הרשעים (אור יקר).

⁸ הדרכים המתגלים באים אל הנועם דהיינו במלכות ששם מתגלה הנועם (אור יקר).

⁹ אפילו שהם נעלמים באים אל היסוד שהוא שלום. והעוסק בה בא אל הנועם או אל השלום, והחצונית כתיב בה "רגליה" אצל דרכיה, אלא אפילו רגליה הם יורדות מות למטה אל מקום המיתה (אור יקר).

¹⁰ זה לעלות למעלה וזה לרדת למטה, א"כ היאך ינצל מזה בהתקרבו אל זה ודאי, וענין זה אפילו היה ה אדם בינוני בין ב' הדרכים אבל אינו כך מפני שישראל קשורים ממציאיותם סתם הם עם הקב"ה (אור יקר).

¹¹ א"כ מטבעם הם מרוחקים מן החצונית ודבקים בו (אור יקר).

¹² דרכי הטומאה שאדם מטמא עצמו רבים מאד, אלא שהקב"ה היב לון עיטא לאשתזא מן סטרין אחרנין דעלמא כמה מינים הם המטמאים לאדם ומפני זה הרבה הקב"ה לישראל הפרשות בתורה מכל הטמא ומכל המציאות מפני שלא יתערב קדש בטמא כלל (אור יקר).

¹³ וע"ד יהיב לון עיטא בכל מיני אזהרה (אור יקר).

בראשית

אשריהם בעולם הזה ובעולם הבא.

דא יהיב לון עיטא בכלא זכאין אינון בעלמא דין
ובעלמא דאתי

תא הזי כד האי ספרא בישא נחת ושאט
בעלמא וחמי עובדין דבני נשא דאינון כלהו
סטאין ארחייהו בעלמא סליק לעילא ואסטין לון
ואלמלא דקב"ה חיים על עובדי ידוי לא ישתארון
בעלמא מה כתיב (בראשית לט י) ויהי כדברה
אל יוסף יום יום כדברה

קצ"ב

דסלקא וסאטי בכל יומא ויומא! ואמר קמי
קב"ה כמה בישין כמה דלטורין בגין לשיצאה בני
עלמא מה כתיב (בראשית לט י) ולא שמע אליה
לשכב אצלה להיות עמה ולא שמע אליה בגין
דאיהו חיים על עלמא לשכב אצלה מהו לשכב
אצלה? בגין לנסבא שלטנו לשלטאה על עלמא
ושלטנו לא שלטא עד דאתיהיב ליה רשו

דבר אחר לשכב אצלה כמא דאת אמר
(ויקרא טו לג) ולאיש אשר ישכב עם טמאה
להיות עמה³ למיהב לה רבו וברכאן וסייעתא⁴
(ואלמלא סיועא דהוה ליה) [דאלמלא סיועא הוה
לה] מלעילא לא אשתאר בעלמא אפילו חד אבל
בגין דקב"ה חיים על עלמא אשתאר עלמא
בקיומיה

רבי אבא אמר כלא איהו ארחא חדא אבל
יצר הרע הוא דקא אזיל ומפתי לון לבני נשא בגין
לאסטאה ארחייהו ולאדתרבקא בהו בכל יומא
ויומא ובכל עידן ועידן סמי ליה לבר נש מארחא
דקשוט בגין לדחייא ליה מארחא דחיי לאמשכא
ליה לגיהנם זכאה <איהו> מאן דעביד ונטיר <נ"א
זכאה מאי עביד נטיר> ארחוי ושבילוי בגין דלא
יתרבק ביה היינו דכתיב (בראשית לט י) ויהי
כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה⁵ כמה

בא וראה, כשהצד הרע הזה יורד
ומשוטט בעולם ורואה את מעשי בני
האדם שהם כולם סוטים דרכיהם בעולם,
עולה למעלה ומשטיין עליהם, ואלמלא
שהקדוש ברוך הוא חס על מעשי ידיו, הם
לא היו נשארים בעולם. מה כתוב, "ויהי
כדברה אל יוסף יום יום". "כדברה"

שעולה ומסטין בכל יום ויום, ואומר
לפני הקדוש ברוך הוא, כמה רעות כמה
מלשינות, כדי לכלות בני אדם. מה כתוב,
"ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה".
"ולא שמע אליה", משום שהוא חס על
העולם. "לשכב אצלה", מהו לשכב אצלה,
כדי לקחת שלטון לשלוט על העולם,
והשלטון לא שולט עד שנתנת לו רשות.

דבר אחר, "לשכב אצלה", כמו שנאמר
"ולאיש אשר ישכב עם טמאה". "להיות
עמה", לתת לה גדלות וברכות וסיוע,
שאלמלא היה לה סיוע מלמעלה, לא נשאר
בעולם אפילו אחד, אבל משום שהקדוש
ברוך הוא חס על העולם, נשאר העולם
בקיומו.

רבי אבא אמר, הכל הוא דרך אחת, אבל
יצר הרע הוא שהולך ומפתה את בני האדם
כדי להסיט את דרכיהם ולהדבק בהם בכל
יום ויום, ובכל עת ועת. מסטה את האדם
מדרך האמת כדי לדחותו מדרך החיים,
למשוך אותו לגיהנם. אשריו מי שעושה
ושומר, (אשרי מי שעושה שומר) דרכיו
ושביליו כדי שלא ידבק בו. היינו מה
שכתוב "ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא
שמע אליה", כמו (במה) שהיא אומרת לו

¹ ירצה דלטורא דילה לעילא, והיינו במה שפירש לעיל דקיימא לתתא וקיימא לעילא, א"כ כעין פירוש דבריו, כדברה אל יוסף להטותו אל דרך רעה, כך פירוש דבריו כדברה אל יוסף, להשטיין על התחתונים מדברת אל הקב"ה (אור יקר).

² הרשות הנתן מלמעלה אל החצונים לשלוט ממש עונתה ושכיבה עמה היא, שמשפיעין לה כח הדין לפעול, ונותנים לה רשות ואתו רשות עליון השפעה היא ודבר שיש בו ממש, והיינו ושפחה כי תירש גבירתה ממש שליטה נותנים להם בעולם ונדחת הגברת (אור יקר). אפשר שפי' מלת אצלה מלשון ומאציליה קראתך שר"ל שישכב עמה בממשלה כדי להחריב העולם ולא נתן לה הממשלה הזאת עד שנוטלת רשות (נ"א).

³ ענין איש וכו' קשר סוד הדינים ושעור קומתם דהיינו קשר הבינה בגבורה וגבורה בהוד ובמלכות ומכלל המדות האלו יעשה שעור קומה הגונה לדין, ולאדמימות, ומיד שערות זוקפות והדין הנה, והחצונית נוטלת שם עונתה והיינו איש אשר ישכב עם טמאה והעולם נשרף בדינם ובקושייתם (אור יקר).

⁴ ג' דברים: רבות מן הימין, וברכאן מן האמצע, וסיוע מן השמאל. שאלו הג' הם פנימה והיא רוצה לעושקם בסבת עונות התחתונים (אור יקר).

⁵ להיות מדות הדין נקשרות (אור יקר).

בראשית

<נ"א במה> דאיהי אמרת ליה בכל יומא דהא רוח מסאבא יצר הרע איהו מפתי ליה לבר נש בכל יומא לשכב אצלה גו גיהנם ולא תדנא תמן להיות עמה¹

תא חזי כד בר נש אתדבק בהווא סטרא² אתמשך אבתרה ואסתאב עמה בהאי עלמא ואסתאב עמה בעלמא אחרא תא חזי האי סטרא מסאבא מנוולא איהו לכלוכא איהו³ כדכתיב (ישעיה ל כב) צא תאמר לו צואה ממש⁴ וביה אתדן מאן דאסטי ארחוי מן אורייתא וביה אתדנו אינון חייבין דעלמא דלית לון מהימנותא בקב"ה מה כתיב (בראשית ל"א) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית ויהי כהיום הזה יומא דיצר הרע שלטא בעלמא ונחתא לאסטאה לבני נשא אימתי יומא דאתי בר נש לאתבא בתיובתא על חובוי⁵ או לאשתדלא באורייתא⁶ ולמעבד פקודי דאורייתא וכדין בהווא זמנא נחתא בגין לאסטאה לבני עלמא

ויבא הביתה לעשות מלאכתו (שם) בגין לאשתדלא באורייתא ולמעבד פקודי דאורייתא דאיהו מלאכתו דבר נש בהאי עלמא וכיון דעבידתא דבר נש בהאי עלמא הוא עבידתא דקב"ה בעי ליה לבר נש למהוי תקיפא כאריא בכל סטרוי בגין דלא ישלוט עלוי סטרא אחרא ולא יכיל למפתי ליה מה כתיב (שם) ואין איש לית גבר דיקום לקבליה דיצר הרע ויגח ביה קרבא כדקא יאות מאי אורחיה דיצר הרע כיון דחמי דלית בר נש קאים לקבליה ולאגחא ביה

בכל יום. שהרי רוח הטומאה, יצר הרע, מפתה את האדם בכל יום לשכב אצלה, בתוך הגיהנם, ולהיות נידון שם, להיות עמה.

בא וראה, כשאדם נדבק באותו הצד, נמשך אחריה, ונטמא עמה בעולם הזה ונטמא עמה בעולם האחר. בא וראה, צד הטומאה הזה הוא מנוול ומלוכלך, ככתוב "צא תאמר לו", צואה ממש. ובו נדון מי שמסטה דרכו מהתורה, ובו נדונים אותם הרשעים של העולם שאין להם אמונה בקדוש ברוך הוא. מה כתוב, "ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית". "ויהי כהיום הזה", היום שיצר הרע שולט בעולם ויורד להשטין לבני האדם. מתי, היום שבא אדם לשוב בתשובה על חטאיו, או לעסוק בתורה ולעשות מצוות התורה, ואז יורד באותו הזמן כדי להשטין לבני האדם.

"ויבא הביתה לעשות מלאכתו", כדי לעסוק בתורה ולעשות מצוות התורה, שהיא מלאכתו של האדם בעולם הזה. וכיון שעבודת האדם בעולם הזה היא עבודת הקדוש ברוך הוא, האדם צריך להיות תקיף כאריה בכל צדדיו כדי שלא ישלוט עליו הצד האחר ולא יוכל לפתות אותו. מה כתוב, "ואין איש", אין גבר שיעמוד לפני היצר הרע וילחם בו קרב כראוי. מה דרכו של יצר הרע, כיון שרואה שאין האדם עומד כנגדו ויוצא לקרב איתו,

¹ היינו למיבה לה, שמיד דרך הברכות נשפעות לחוץ ונטלת גאותן של ישראל ונתנת לחצונים (אור יקר).
² שכמו שבצד הקדושה נשמות הצדיקים מזדווגים עם השכינה כן בתהומא מסתאבות נפשות רשעים והיא ממש לשכב אצלה להיות עמה כמשמעו (הרמ"ז בכת"י). וז"ש רז"ל קשורה עמו ככלב וכמו שהראה רבינו האר"י זצ"ל במופת לאותו שבא על שפחה וא"ש לשכב אצלה עי"ז להיות עמה שיהיה לו הויה עמה תדיר ולאסתאבא בתהומא ר"ל (מא"ן) (נ"א).

³ ג' מדרגות שיש בו: א', מסאבא שהוא טומאה רוחנית שנדבקת באדם המטמא עצמו. הב', מנוולא איהו, הרי מנוול יותר מטמא שהוא עוד זוהמא המנוולת. הג', לכלוכא, שהוא יותר ממנוול מלוכלך, והם מדרגות זו על זו ויותר מכולם צואה ממש (אור יקר).

⁴ מצד האחר דז"א מחציו ולמטה יש בו נקודה ג' באחור אשר משם יוצא פסולת ושמרי המאכל, ומכאן יוצא הארה אל החצונים. וז"ס שהקליפה וע"ז נקרא צואה בלי מקום (ישעיה כח ח), וכמ"ש (שם ל כב) צא תאמר לו, כי משם הם נזונים, ומצד הפנים אי אפשר לחצונים להתאחז, לכן הושם הצינור זה באחוריים, כי שם הם נאחזים וניזונים. וז"ס שיש ע"ז הנקרא פעור, אשר עבודתה בכך לפעור עצמו ולהוציא הזוהמא אליה, כי זהו מזונה ממש, ואין שפע נמשך לה כי אם עד"ז (ע"ח שער הארת המוחין פרק ה).

⁵ אז מתגבר יותר לראות אם יטהו מדרך תשובתו ויבטלנה (אור יקר).

⁶ לראותם אם יבטל תורתו והנה כשהאדם עוש המצוה הוא נאחז במלכות אינו מתפחד כ"כ ואינו מתחזק. אמנם כשהאדם עושה תשובה נאחז בבינה, או כשעוסק בתורה, נאחז בת"ת, והם מדות עליונות, לכך מתגבר לדחותו מהם (אור יקר).

בראשית

קרבא מיד (שם יב) ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ותתפשהו בבגדו¹ בגין דכד שליט יצר הרע עליה דבר נש אתקין ליה וקשיט ליה לבושו מסלסל בשעריה הה"ד ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי אתרבק עמי מאן דאיהו זכאה אתתקף לקבליה ואנח ביה קרבא מה כתיב (שם) ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה² ישבוק ליה ויתתקף לקבליה >נ"א ואנח ביה קרבא< ויערוק מניה בגין לאשתזבא מניה ולא ישלוט עלוי

אמר רבי יצחק זמינין אינון צדיקיא למחמי ליצר הרע כחד טורא רברבא³ ויתמהון ויימרון איך יכילנא לאכפיא ליה לטורא רברבא הדין עלאה וזמינין רשיעיא למחמי ליה ליצר הרע דקיק כחוטא דשערא⁴ ויתמהון ויימרון היך לא יכילנא לאכפיא לחוטא דשערא כדא דקיק אלין יבכון ואלין יבכון וקב"ה יבער ליה מעלמא⁵ ויכוס ליה לעינייהו ולא ישלוט עוד בעלמא ויהמון צדיקיא ויהדון כד"א (תהלים קמ יד) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך

קצא/א

ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים וגו' (בראשית מא) רבי יהודה פתח (עמוס ג ד) הישאג אריה ביער וטרף אין לו היתן כפיר קולו ממעונתו בלתי אם לכד הישאג אריה ביער

תא הזי כמה אית לון לבני נשא לאשנחא בפולחנא דקב"ה דכל מאן דאשתדל באורייתא ובפולחנא דקב"ה⁶ דחלתיה ואימתיה הוא על כלא דהא כד ברא קב"ה עלמא עבד כל בריין

מיד "ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי". "ותתפשהו בבגדו", משום שכאשר יצר הרע שולט על האדם, מתקן אותו ומקשט לו את לבושו, מסלסל בשערו. זהו שכתוב "ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי", הדבק עמי. מי שהוא צדיק, מתגבר כנגדו ונלחם בו קרב. מה כתוב, "ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". יעזוב אותו ויתגבר כנגדו (וילחם בו קרב) ויברח ממנו כדי להנצל ממנו, ולא ישלוט עליו.

אמר רבי יצחק, עתידים הצדיקים ההם לראות את יצר הרע כמו הר גדול, ויתמהו ויאמרו, איך יכלנו להכניע את ההר הגדול העליון הזה. ועתידים הרשעים לראות את היצר הרע דקיק כמו חוט של שערה, ויתמהו ויאמרו, איך לא יכלנו להכניע את חוט השערה כזה דקיק. אלו יבכו ואלו יבכו. והקדוש ברוך הוא יבער אותו מן העולם וישחט אותו לעיניהם, ולא ישלוט עוד בעולם, ויראו הצדיקים וישמחו, כמו שנאמר "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך".

"ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים" וגו'. רבי יהודה פתח, "הישאג אריה ביער וטרף אין לו היתן כפיר קולו ממעונתו בלתי אם לכד". "הישאג אריה ביער".

בא וראה כמה יש לאנשים להתבונן בעבודת הקדוש ברוך הוא, שכל מי שעוסק בתורה ובעבודת הקדוש ברוך הוא, פחדו ויראתו הם על הכל. שהרי כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, עשה את כל הבריות של העולם כל אחד ואחד בדמותו כראוי

¹ מתחיל עמו בקלות להמשיכו אל החמורות, שיהיה מתראה בגופו בכליו, הרי זהו תחלת הזמנתו לעבירה (אור יקר).

² שפושט סלסולו ונאות בגדיו וקשוט מלבושיו (אור יקר).

³ כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, שצריך שיהיה כחו גדול ממנו, ולכך נדמה לצדיקים כטורא רברבא אבל לאסטאה הרשעים היצר הרע הוא דבר קטן, ודבר מועט, ויכול לאסטאה לון, לכן נדמה להם כחוט השערה (זהר הרקיע).

⁴ שהם רשעים ויצרם מעט. והטעם כי הצדיקים בשעור קומה עליון הנגדי, הוא הר גדול, הרשעים אין להם אלא נפש מועט, שיעור השער חלק קטן מן הקדושה, נמשל בשער שבמעט יוצא חוצה, לכך לו חלק מעט ביצר הרע שזה לעומת זה עשה האלקים (אור יקר).

⁵ ר"ל יוצא ממנו צד האדמימות והמרירות שבו ויתמתק וזש"ה ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ צד הטומאה שבו כמו רוח מזרחית שפי' צד מזרח (ז"ח). והאריך הרב גופיה בקול בוכים בסוד זה באשר הוא ס"ס הולך אך א"ל נתקן ע"ש דף צ"ה (מא"י) (נ"א).

⁶ תרתי בעיני תורה ומעשה כי היכי דיהא דחלתיה על כלא (ז"ח). פירוש ע"י מעשה מתקן הנפש בחי' העשיה ע"י התורה הרוח בחי' יצירה ואם לא יתקן הנפש ובחי' עשיה איך יתקן רוח ובחי' יצירה ולכך בעיני יראת חטאו קודמת לחכמתו ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכיוצא ואכמ"ל (מאין) (נ"א).

בראשית

דעלמא כל חד וחד בדיוקניה כדקא חזי ליה¹ ולבתר ברא ליה לבר נש בדיוקנא עלאה² ושלטיה על כלהו בדיוקנא דא דכל זמנא דבר נש קאים בעלמא כל אינון בריין דעלמא זקפין רישא ומסתכלן בדיוקנא עלאה דבר נש כדין כלהו דחלין וזעין מקמיה כד"א³ (בראשית ט ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים וגו' והני מלי כד מסתכלן וחמאן ביה האי דיוקנא ונשמתא ביה⁴

אמר רבי אלעזר⁵ אף על גב דנשמתא לאו ביה⁶ צדיקיא לא משתניין מכמה דהוה דיוקנהון בקדמיתא וכד בר נש לא אזיל בארחוי דאורייתא האי דיוקנא קדישא אתחלף ליה וכדין חיות ברא ועופא דשמיא יכלין לשלטאה עליה בגין דאתחלף ליה האי דיוקנא קדישא אתחלף ליה האי דיוקנא דבר נש ותא חזי קב"ה אתחלף⁷ עובדין דלעילא ותתא בגין לאהדרא מלין לאתרייהו ולאשתכחא רעותיה בכל עובדי דעלמא דניאל לא אשתני דיוקניה כד אפילו ליה בגובא דאריותא⁸ ובגין כך אשתזיב

א"ר חזקיה אי הכי⁹ הא כתיב (דניאל ו כג) אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא

לו, ואחר כך ברא את האדם בדמות עליונה, והשליט אותו על כולם בדמות הזו. שכל זמן שאדם עומד בעולם, כל אותם הבריות של העולם זוקפים ראשם ומסתכלים בדמות העליונה של האדם, אז כולם פוחדים וזעים מלפניו, כמו שנאמר "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים" וגו'. והדברים הללו, כשמסתכלים ורואים אותו, הדמות הזו, והנשמה בו.

אמר רבי אלעזר, אף על גב שאין בו נשמה, הצדיקים לא משתנים מכמו שהיתה דמותם בהתחלה, וכשאדם לא הולך בדרכי התורה, הדמות הקדושה הזו מתחלפת לו, ואז חיות הבר ועוף השמים יכולים לשלוט עליו, משום שהדמות הקדושה הזו התחלפה לו התחלפה לו הדמות הזו של בן אדם. ובא וראה, הקדוש ברוך הוא מחליף המעשים שלמעלה ומטה כדי להחזיר הדברים למקומם, ושימצא רצונו בכל מעשי העולם. הדמות של דניאל לא השתנתה כשהפילו אותו לגוב האריות, ולכן נצול.

אמר רבי חזקיה, אם כך, הנה כתוב "אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא

¹ יש לדיוקן הבהמות התלוי במציאות הרוחניות העליון, וצורתם נוטה בגשמי כפי הנאות אל הרוחני ההוא שהן נמשכות ממנו, שהצורה אינה מן החומר, אמנם רוחנית משוכה בחומר, ולפי חיות הבריות תלויות בסבות העליונות, כך יתחלפו לטהורות וטמאות בסימנין ידועים רמזם לנו התורה, וכך הטהורות בעצמן לפי סבתן הרוחנית, וכך ישתנו הטמאות לפי הסבות הרוחניות העליונות שהם אחוזות בהם, ולזה כל חד וחד בדיוקניה כדקא חזי ליה. ואלו סבות פרטיות בעולם הנפרדים משתלשלים מהסבות העליונות, אמנם האדם נמצא כפי מציאות התלותו בצורות העליונות הם הספירות (אור יקר).

² לא כחיוב הצורות התחתונות בעולם הנפרדים אלא בדיוקנא עילאה, דהיינו דמות דיוקן הספירות וצורתו אצולה משם, והיא המחתמת חומרו ממש בצורה הזאת, ולכך לשלמותו צריך שיהיה בו ב' עניינים: הא', הצורה בעצמה הגשמית. הב', רוחניות הנשמה הנאצלת מן הספירות ושוכנת בגוף ע"י הצורה גשמית (אור יקר).

³ הגם שהכתיב סתם וס"ד שהוא דבר השוה לכל נפש אינו אלא כד מסתכלין כו' (נ"א).

⁴ שמי שזכה לנשמה יזכה לשמירה מעולה וא"ל אינו נשמר (נ"א).

⁵ פליג את"ק ואמר דאע"ג שלא זכה לנשמה אלא לנפש ורוח עכ"ז דיוקנהון לא אשתני דסוף סוף צדיק הוא (ז"ח) (נ"א).

⁶ ר"א פליג שאין צריך ב' אלא "אע"ג דנשמתא לאו ביה צדיקיא לא משתניין וכו'", והענין כי פעמים רבות יתעלה הנשמה מן הצדיק עם חיות שאין עון, כגון בעת השינה עד חצות, ואחר חצות אינה מתיישבת בגוף עד ברכו, ולכך באותם העתים סוף צורת אדם יש בו, ואין שליטה לחיות בה אלא אם ישתנה צורת האדם ממש הגשמית לפי העון נפגמת לצורה אחרת. ועם חיות שנראה דוחק שהגשמית תתבטל כלל שאין הגשם קל להשתנות מצורה אל צורה (אור יקר).

⁷ מפני שאין שנוי הצורות אלא להיות רצון היוצר נשלם בתחתונים, ודניאל עם חיות שנשמתו נסתלקה ממנו בעת השינה (אור יקר).

⁸ נראה שבצורה הגשמית תלוי הכל (אור יקר).

⁹ בשלמא לדברי ר' יהודה דאצטריך תרתי ניחא, דכיון דחדא מינייהו, דהיינו נשמתא ליתא, שהרי נסתלקה למעלה בעת השינה, משום הכי קאמר אלהי שלח מלאכיה, אלא לדידך דחדא סגי צורתו סגי, מאי אצטריך מלאך, ותירץ שהצורה בעצמה נקראת מלאך, ומה שאמר אלהי שלח, שמורה ענין מתחדש, הענין שהמלכות

בראשית

הבלוני משמע דבגין מלאכא דאסגר לפומייהו לא אתחבל א"ל בגין דא לא אתחבל דהא ההוא דיוקניה דבר נש זכאה איהו מלאכא ממש דסגיר פומא וקשיר לון לנטרא ליה דלא יחבלון ליה ובגין כך אלהי שלח מלאכיה ההוא דכל דיוקנין דעלמא מתחקקן ביה! ואיהו אתקיף דיוקני בי ולא יכילו לשלטאה בי וסגר פומייהו ועל דא שלח מלאכיה ודאי והאי מלאכא <ההוא> דכל דיוקנין מתחקקן ביה דכתיב (תהלים קי ו) ידין בגוים מלא גויות איהו דלא אשתנו קמיה כל דיוקנין דעלמא ועל דא מבעי ליה לבר נש לאסתמרא ארחוי ושבילוי בגין דלא יחטא קמיה דמארי ויתקיים בדיוקנא דאדם

תא הזי יחזקאל נטר פומיה ממאכלי דאיסורי² דכתיב (יחזקאל דיד) ולא בא בפי בשר פגול זכה ואקרי בן אדם³ דניאל מה כתיב ביה (דניאל א ח) וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו זכה הוא ואתקיים בדיוקניה דאדם בגין דכל מלין דעלמא כלהו דחלין מקמי דיוקנא דאדם דאיהו שליטא על כלהו⁴ ואיהו מלאכא על כלא⁵

א"ר יוסי בגין דא אצטריך ליה לבר נש <לאסתמרא> (לאסתמרא) מחובוי ולא יסמי לימינא ולשמאלא ועם כל דא בעי ליה לבר נש למבדק בחובוי בכל יומא ויומא⁶ דהא כד בר נש קאים מערסיה תרין סהדין קיימין קמיה ואולי בהדיה כל יומא בעי בר נש למיקם אינון סהדי אמרין ליה בשעתא דאפתח עינוי (משלי ד כה)

ולא חבלוני". [אלהי שלח את מלאכו וסגר את פי האריות ולא חבלו אותי]. משמע שמשום המלאך שסגר את פיהם, לא נזוק. אמר לו, משום זה לא נזוק, שהרי אותה דמות האדם הצדיק היא המלאך ממש, שסוגר את הפה וקושר אותם לשמור אותו שלא יזיקו לו, ולכן "אלהי שלח מלאכיה", אותו שכל הדמויות שבעולם חקוקות בו, והוא החזיק בי את דמותי, ולא יכלו לשלוט בי, וסגר את פיהם. ועל זה שלח ודאי את מלאכו. והמלאך הזה, אותו שכל הדמויות חקוקות בו, שכתוב "ידין בגוים מלא גויות", הוא שלא משתנה לפניו כל דמויות העולם, ועל כן צריך האדם לשמור דרכיו ושביליו כדי שלא יחטא לפני רבונו, ויתקיים בדמות של אדם.

בא וראה, יחזקאל שמר את פי ממאכלות אסורים, שכתוב "ולא בא בפי בשר פגול", זכה ונקרא בן אדם. מה כתוב בדניאל, "וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו", זכה הוא והתקיים בדמות של אדם. משום שכל דברי העולם, כולם מפחדים מלפני דמותו של אדם, שהוא שולט על כולם, והוא המלך על הכל.

אמר רבי יוסי, משום זה צריך לאדם להשמר מחטאיו ולא יסטה לימין ולשמאל, ועם כל זה צריך לאדם לבדוק בחטאיו בכל יום ויום, שהרי כשאדם עומד ממטתו, שני עדים עומדים לפניו והולכים עמו כל היום. [כאשר] האדם רוצה לקום, אותם העדים אומרים לו בשעה שפותח עינו, "עיניך לנוכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך". קם

נקראת מלאך, והוא שורש לכל הצורות וקיומן, וכדי שלא ישתנה, הנה הצורה נובעת מהמקור ההוא קיום ולא ישתנה אל האריות, ולכך לא חבלוהי (אור יקר).

¹ הוא מפני שהמלכות שורש לכל הנמצאות המתהוות, לכך הם משתרשות בה כדפי' בתיקו"ז דאתקריאת בשמא דכולהו תתאי (אור יקר).

² הנה המאכל האסור נעשה חלק אבר, ומלביש האדם הצורה הרעה ומבטל צורתו הטובה כדפי' בפרשת שמיני, והנה יחזקאל נתחזק במצוה זו מפני שנטר פומיה ממאכל דאסור (אור יקר).

³ לא ספר שבא מעשה לידו ממש, אלא היה נשמר ממנו, ולכך זכה ונקרא בן אדם, לא אדם ממש כדניאל מפני שלא נמצא בשעת מעשה כדניאל ונסיון גדול, אמנם מפני שהזוהר במה שאין בני אדם נזהרים, דהיינו מילי דחסידותא כדפי' בגמרא, זכה ואקרי בן אדם. אמנם דניאל לא נקרא בן אדם מפני שהמעשה באסורי תורה ממש, אמנם ע"י שבא מעשה לידו ונשמר, זכה ואתקיים, וכל א' וא' כפי מדתו (אור יקר).

⁴ כדכתיב ופני אריה אל הימין, הרי שם דיוקני חיות, ופני שור הרי שם דיוקני בהמות, ופני נשר הרי שם דיוקני עופות, ועל כולם ודמות פניהם פני אדם (אור יקר).

⁵ שהרי משתלשלות פני אלו ואלו למטה, ואדם סבה מהספירות העליונות שלשה, אלו לנפרדים ואדם מצד הנאצלים, כדפי' והיינו סוד אדם מ"ה עשר אותיות י"ד ה"א וא"ו ה"א (אור יקר).

⁶ שנשמר מכל חטא צריך לחפש בסוף היום על מעשיו ביום אם חטא אם לא חטא (אור יקר).

בראשית

עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך קם ואתקין רגלוי למהך אינון סהדין אמרין ליה (שם כו) פלם מעגל רגלך וגו' ועל דא כד אזיל בר נש בכל יומא בעי ליה לאסתמרא מחובוי בכל יומא ויומא¹ כד אתי ליליא בעי לאסתכלא ולמברק בכל מה דעבד כל ההוא יומא בגין דיייתוב מנייהו ויסתכל בהו תדיר בגין דיייתוב קמי מאריה כד"א (תהלים נא ה) וחטאתי נגדי תמיד בגין דיייתוב מנייהו

ותא חזי בזמנא דהוו ישראל בארעא קדישא לא אשתכח בידייהו חובא כמה דאוקמוה בגין דאינון קרבנין דהוו מקרבין בכל יומא

קצא/ב

הוו מכפרי עלייהו השתא דאתגלון ישראל מארעא ולית מאן דמכפר עלייהו אורייתא היא מכפרא עלייהו ועובדין דכשרן בגין דשכינתא עמהון בגלותא ומאן דאיהו לא מסתכל בארחוי דקב"ה גרים לשכינתא לאתכפיא בגו עפרא² כד"א (ישעיה כו ה) ישפילנה ישפילה עד ארץ וגו'

א"ר יצחק וכן מאן דאשתדל באורייתא ובעובדין דכשרן³ גרים לה לכנסת ישראל לארמא רישא בגו גלותא זכאה חולקיהון דאינון דמשתדלי באורייתא יממא ולילי תא חזי גלגל קב"ה גלגולין בעלמא בגין לארמא רישא דצדיקייא דהא בגין דירים יוסף רישיה בעלמא על דאשתכח זכאה קמיה ארגזי רבונא על עבדוי כד"א (בראשית מ א) חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים וכלא בגין לארמא רישא דיוסף זכאה ותא חזי⁴ על ידא דחלמא אתכפייא מעם אחוי ועל ידא דחלמא אתרבי על אחוי ואתרבי על כל עלמא⁵

ויחלמו חלום שניהם איש חלומו בלילה אחד איש כפתרון וגו' (שם ה) תא חזי דהא אתמר דכל

ומסדר רגליו ללכת, אותם העדים אומרים לו, "פלם מעגל רגלך" וגו'. ועל כן, כשהולך האדם בכל יום, צריך להשמר מחטאיו. בכל יום ויום, כשבא הלילה, צריך להסתכל ולבדוק בכל מה שעשה כל היום ההוא כדי שישוב מהם ויסתכל בהם תמיד, כדי שישוב לפני רבונו, כמו שנאמר "וחטאתי נגדי תמיד", כדי שישוב מהם.

ובא וראה, בזמן שישראל היו בארץ הקדושה, לא נמצא בידיהם חטא, כמו שבארוהו, משום שאותם הקרבנות שהיו מקריבים בכל יום

היו מכפרים עליהם. עכשיו שישראל גלו מן הארץ ואין מי שמכפר עליהם, התורה ומעשים כשרים מכפרים עליהם, משום שהשכינה עמהם בגלות. ומי שאינו מסתכל בדרכי הקדוש ברוך הוא, גורם לשכינה להיכנע בתוך העפר, כמו שנאמר "ישפילנה ישפילה עד ארץ" וגו'.

אמר רבי יצחק, וכן מי שעוסק בתורה ובמעשים כשרים, גורם לכנסת ישראל להרים ראש בתוך הגלות. אשרי חלקם של אותם שעוסקים בתורה ימים ולילות. בא וראה, גלגל הקדוש ברוך הוא גלגולים בעולם כדי להרים את ראש הצדיקים, שהרי כדי שיוסף ירים את ראשו בעולם על שנמצא צדיק לפניו, הרגיז את האדון על עבדיו, כמו שנאמר "חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים", והכל כדי להרים את ראשו של יוסף הצדיק. ובא וראה, על ידי החלום נכנע מעם אחיו, ועל ידי החלום התגדל על אחיו, והתגדל על כל העולם.

"ויחלמו חלום שניהם איש חלומו בלילה אחד איש כפתרון" וגו'. בא וראה

¹ כיון שמעידין ומתרים עליו בכל יום, ראוי לו לאדם לבדוק בלילה אם עבר על ההתראה, ואם עבר יתקן קודם עומדו למשפט בלילה בעת שינתו (אור יקר).

² מפני שהשכינה למטה בנפרדים, והחצונים קרובים לה מפני שנתלבשה ממש בשר החצוני שישראל גולים בתוכו, וכשישראל פוגמין מיד החצוני הוא מתגבר והשכינה שוכנת בתוכו משפיעו ומשליטו על ישראל והיינו הכנעת השכינה, אמנם נראה שהעוסק אינו גורם טובה להתעלות השכינה מהשר החצוני השולט בגלות (אור יקר).

³ גורם סלוק שכינה, ויחוד למעלה, וראיה מיוסף שהיתה שכינה עמו בגלות, ובתוך הגלות בעצמו על ידי צדקתו, גלגל הקב"ה גלגולין, עד שמלך ושלט על החצונים (אור יקר).

⁴ בעון שהוציא דיבה וכו' וכאשר שב ותקן ע"י חלום נתעלה (אור יקר).

⁵ נתגדל (ד"א).

בראשית

חלמין אזלין בתר פומא¹ יוסף כד פשר להו חלמא אמאי פשר להאי פישרא טבא ולהאי פישרא בישא אלא אינון חלמין עליה דיוסף הווי² ובגין דידיע מלה על עקרא ושרשא דילה ובגין כך פשר חלמא להו כמה דאצטריך לכל חד וחד פשר להון פישרא לאהדרא מלה על אתריה מה כתיב (שם ח) ויאמר אליהם יוסף הלא לאלהי"ם פתרונים ספרו נא לי³ מאי טעמא בגין דהכי מבעי ליה למפשר חלמא לפקדא פישרא⁴ לקב"ה בגין דתמן איהו קיומא דכלא וביה קיימא פישרא

תא חזי הא אתמר דדרגא דחלמא לתתא איהו⁵ ואיהו דרגא שתיתאה בגין דהא מאתר דנבואה שריא עד האי דרגא דחלמא שיתא דרגין אינון וסלקא פישרא מדרגא דחלמא לדרגא אחרא חלמא איהו דרגא דלתתא ופישרא קיימא עליהו ופישרא קיימא בדבור ועל דא בדבור קיימא מלה דכתיב הלא לאלהי"ם פתרונים הלא לאלהי"ם ודאי

תא חזי מה כתיב (שם ט) ויספר שר המשקים את חלמו ליוסף וגו' רבי אלעזר פתח ואמר (מ"ב ב ט) ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך⁶ אלי⁷ הכא אית לאסתכלא⁸ והאי קרא תוהא איהו ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך וכי ברשותיה קיימא והא ברשותיה דקב"ה איהו ותו דאלישע הכי נמי איהו הוה ידע מאי טעמא אמר ויהי נא פי שנים ברוחך אלי אלא ודאי מאן דאחיד בשמיא

שהנה נאמר שכל החלומות הולכים אחר הפה. כאשר יוסף פתר להם את החלום, למה לזה פתר פתרון טוב ולזה פתרון רע. אלא אותם החלומות היו על יוסף, ומשום שידע הדבר על עקרו ושרשו, לכן פתר להם החלום כמו שצריך, לכל אחד ואחד פתר להם פתרון להחזיר הדבר על מקומו. מה כתוב, "ויאמר אליהם יוסף הלא לאלהים פתרונים ספרו נא לי". למה, משום שכך צריך לו לפתור החלום, להפקיד את הפתרון לקדוש ברוך הוא, משום ששם הוא הקיום של הכל, ובו עומד הפתרון.

בא וראה, הרי נאמר שדרגת החלום למטה היא, והיא הדרגה הששית, משום שהרי ממקום הנבואה היא שורה, עד הדרגה הזו של החלום, שש דרגות הן, ועולה הפתרון מדרגת החלום לדרגה אחרת. החלום הוא הדרגה שלמטה, והפתרון עומד עליהם, והפתרון עומד בדבור, ועל כן הדבר עומד בדבור, שכתוב "הלא לאלהים פתרונים". "הלא לאלהים" ודאי.

בא וראה מה כתוב, "ויספר שר המשקים את חלמו ליוסף" וגו'. רבי אלעזר פתח ואמר, "ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". כאן יש להתבונן והפסוק הזה הוא תמיהה, ואליהו אמר אל אלישע "שאל מה אעשה לך", וכי זה עומד ברשותו, והרי הוא ברשותו של הקדוש ברוך הוא. ועוד, שאלישע גם כן היה יודע, למה אמר "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". אלא ודאי, מי שאוחז בשמים וארץ וכל

¹ אחר פתרון הפה (ד"א).

² שכולם לא חלמו אלא על עניין השכינה וגלותה וגלגולי ישראל, והיה הענין מגיע ליוסף וכיון שכן צפה יוסף החולם טוב על השכינה לפותרו לצד הטוב. ומי שצפה רעה על ישראל תפתר עליו לרעה, ולזה פתר לרעה, מפני שאיש רע הוא, ועל בשורה רעה בא כדמפרש ר' אלעזר לקמיה (אור יקר).

³ מכאן דקודם שיפתור חלום יאמר הלא לאלקים פתרונים שהשכינה תקיים הפתרון הטוב וז"ס כל החלומות הולכין אחר הפה דהיינו המ' וז"ש על אתריה פירוש להחזיר החלום על מקומו דהיינו המ' שהיא מקום הפתרון והוא פי' הב' (ז"ח) (נ"א).

⁴ מפני שהפתרון הוא סוד פה העליון מלכות, וצריך לקשור פיו בפה העליון להתקיים, ולזה אמר לאלהים שהיא המלכות, דהיינו דבור, היינו אומרם כל החלומות הולכין אחר הפה כדמסיק ואזיל (אור יקר).

⁵ בגבריא, ויש ו' מדרגות עד נבואה כדפי' לעיל, ולכך יתעלה מן החלום למעלה עד המלכות מקום הנבואה מקום הפתרון דהיינו לאלהים שהיא המלכות (אור יקר).

⁶ באותו הרוח עצמו (אור יקר).

⁷ כשיהיה נאצל מאליהו אל אלישע, ועם היות שלא שאל תוספת רוח אלא לפעול ע"י הרוח ההוא ממשי תוספת נסים אמר הקשית לשאול (אור יקר).

⁸ כאן יש לעיין (ד"א).

בראשית

וארעא¹ וכל עלמא היך לא יהא ברשותיה דא ודאי אליהו ושאר <צדיקים> (צדיקיא) קב"ה עביד רעותהון דצדיקיא תדיר דכתיב (תהלים קמה יט) רצון יראיו יעשה וכל שכן דההוא רוחא קדישא די עליה² ירית ליה לצדיקא דאלישע³ דהוה שמשא דיליה והא קב"ה אמר ליה (מ"א יט יז) ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיד ועל דא הוה ליה לאלישע לירתא ליה

פי שנים ברוחך⁴ מאי פי שנים ברוחך אלי וכי <סלקא דעתך דחד> (דחד תרין שאיל ומה דלא הוה ברשותיה היך שאל אלא איהו לא שאיל רוח חד תרין אלא איהו שאל בההוא רוחא דהוה ליה דיעביד חד) [על חד תרין שאיל ומה דלא הוה ברשותיה היך שאל מניה אלא איהו לא שאיל רוח על חד תרין אלא הכי שאל מיניה בההוא רוחא דהוה ליה דיעביד] תרין נמוסין⁵ בעלמא בההוא רוחא מה כתיב (מ"ב ב י) ויאמר הקשית לשאול אם תראה אותי לקח מאתך יהא לך בן ואם אין לא יהיה מאי טעמא אם תראה אותי אלא אמר ליה אם תיכול⁶ למיכם על עקרא דרוחא דשבקנא לך בשעתא דאתנסיבנא מינך יהא לך כדון דהא כל ההוא עקרא דרוחא בשעתא דיסתכל ביה כד חמי ליה לאליהו יהוי דביקותא ביה כדקא יאות

קצב/א

העולמות, איך זה לא יהיו ברשותו, ודאי שאליהו ושאר הצדיקים, הקדוש ברוך הוא עושה תמיד את רצונם, שכתוב "רצון יראיו יעשה". וכל שכן שאותה רוח הקודש שעליו הוריש לאלישע הצדיק, שהיה השמש שלו, והרי הקדוש ברוך הוא אמר לו "ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיד", ועל כן היה לאלישע לרשת אותו.

"פי שנים ברוחך", מה זה "פי שנים ברוחך אלי", וכי יעלה על דעתך שעל אחד בקש שנים, ומה שלא היה ברשותו איך בקש ממנו. אלא הוא לא בקש רוח על כל אחד שנים, אלא (הוא) כך בקש ממנו, באותה הרוח שהיתה לו, שיעשה (אחד) שתי הנהגות בעולם באותה הרוח. מה כתוב, "ויאמר הקשית לשאול אם תראה אותי לקח מאתך יהי לך בן ואם אין לא יהיה". למה "אם תראה אותי". אלא אמר לו, אם תוכל לעמוד על עיקר הרוח שהשארתי לך בשעה שאלקח ממך, יהיה לך כזה, שהרי כל אותו העיקר של הרוח בשעה שיסתכל בו, כאשר יראה את אליהו, תהיה דבקות בו כראוי.

¹ היינו צדיק, שנאמר כי כל בשמים ובארץ ותרגם דאחיד בשמיא וארעא, ולכך הצדיקים הכל מסור בידם ולכך היוצר השמים ושולט בארץ, כי עיקר הגשמים מן השמים ומן הארץ כדכתיב ואד יעלה מן הארץ והשקה וכו' (אור יקר). פי' כמ"ש בזוהר כי כל בשמים ובארץ דריש כי כל על יסוד שמחבר שמים וארץ וכן כ"י כ"ל בגימטריא יסוד וכן הצדיק למטה נק' יסוד עולם כמ"ש וצדיק יסוד עולם כי במ"ן שלו מחבר ג"כ שמים וארץ (נ"א).

² אם מה שאין בידם שולטים והקב"ה מקיים רצונם, מה שבידם להנחיל לצדיקים כמותם שיש יכולת בידם, והרי ג' טענות כדי שיוכל להנחילו: הא' צדיק, הב' שמשא דיליה, הג' דהא קב"ה אמר ליה ואת אלישע וכו', אמנם כל זה מחייב עד שעור נבואתו של אליהו ומה גם אומ' תמשח לנביא תחתך כמותך במקומך (אור יקר).

³ פי' רוח של נדב ואביהו שהיתה באליהו נתנה לאלישע נ"א נוטריקון נדב אביהו (מ"מ).

⁴ "אלי" נוסף בדפ"ו.

⁵ ירצה הרוח הנבואי האלהי לא היה אלא כדי רוחו של אליהו, אמנם הנסים היה רוצה שיפעול ע"י הרוח ההוא, פי שנים בנסים (אור יקר).

⁶ היינו שיאצל אותו רוח מאליהו לאלישע, וצריך שיעמוד אלישע באותה שעה דבק עם אליהו כדי שיקבל כל מציאות הרוח, ולא יסתלק קצתו בעת שיעתק מאליהו לאלישע, ולזה צריך שידבק מחשבתו עד שיעשה אלישע עם אליהו עצם א', כדי שישאב הרוח כפי מקומו באליהו ממש, ואז יהיה בו המציאות ההוא, כי כמו שאליהו פועל בו כרצונו, כך יוכל אלישע ע"י הרוח ההוא לפעול בנסים כרצונו, פי שנים ממש שפעל אליהו, מפני שלא הוצרך אליהו יותר מאלו, אמנם כמו שאליהו בעצמו היה מוסיף, כך יוסיף אלישע (אור יקר).

בראשית

תא חזי האי מאן דאסתכל¹ במה דאוליף
מרביה וחמי ליה² בההוא חכמתא יכיל
לאנתוספא בההוא רוחא יתיר

תא חזי דהא יוסף בכל מה דאיהו עביד הוה
חמי ברוחא דחכמתא לההוא דיוקנא דאבוי הוה
מסתכל ובגין כך הוה מסתייעא ליה מלתא
ואנתוספא ליה רוחא אחרא בנהירו עלאה יתיר
בשעתא דאמר ליה ההוא רשע (בראשית מ ט)
והנה גפן לפני אודעזע יוסף³ דלא הוה ידע על מה
תיתי מלה כיון דאמר (שם י) ובגפן שלשה
שריגים⁴ מיד אתער רוחיה⁵ ואנתוסף בנהירו
ואסתכל בדיוקנא דאבוי כדין אתנהיר רוחיה
וידע מלה מה כתיב ובגפן שלשה שריגים אמר
יוסף הא ודאי בשורה דחדוה⁶ בשלימו איהו מאי
מעמא בגין דהאי גפן על כנסת ישראל אתחזי ליה
ואתבשר יוסף בהאי ובגפן שלשה שריגים אלין
אינון תלתא דרגין עלאין דנפקי מהאי גפן כהני
ליואי וישראל

והיא כפורחת עלתה⁷ נצה⁸ (שם) דהא
בגיניהון⁹ סלקא כנסת ישראל ואתברכת מעם
מלכא¹⁰ עלאה¹¹ הבשילו אשכולותיה ענבים אלין
אינון צדיקיא דעלמא דאינון כענבים מבושלים

בא וראה, מי שמתבונן במה שלומד
מרביו ורואה אותו באותה החכמה, יכול
להתוסף יותר באותה הרוח.

בא וראה, שהרי יוסף בכל מה שעשה
היה רואה ברוח של החכמה את אותה
הדמות של אביו. והיה מתבונן, ולכן זה
היה עוזר לו, ונוספה לו רוח אחרת באור
יותר עליון. בשעה שאמר לו אותו הרשע
"והנה גפן לפני", הזדעזע יוסף, שלא היה
יודע על מה יבא הדבר. כיון שאמר "ובגפן
שלשה שריגים", מיד התעוררה רוחו
ונוספה לו הארה, והסתכל בדמות אביו,
ואז האירה רוחו וידע את הדבר. מה כתוב,
"ובגפן שלשה שריגים", אמר יוסף, הנה
ודאי בשורה של שמחה בשלמות היא.
למה, משום שהגפן הזו נראית על כנסת
ישראל. והתבשר יוסף על זה. "ובגפן
שלשה שריגים", אלו הם שלש דרגות
עליונות שיוצאות מן הגפן הזו, כהנים לויים
וישראלים.

"והיא כפורחת עלתה נצה", שהרי
בגללם עולה כנסת ישראל ומתברכת מעם
המלך העליון. "הבשילו אשכולותיה
ענבים", אלו הם הצדיקים של העולם,

¹ דהיינו כמו שרבו בטוב עיונו, היה מוסיף ונובע מאותה חכמה, כך יהיה התלמיד בכחו ממש (אור יקר).
² יעיין בחכמה שלמד מרבו, ויציר צורתו, ויתדבק נפש בנפש ויכול להוסיף מפני שיתקבצו הנה ב' ענינים:
הא', החכמה בעצמה שהיא דבקות רוחני. הב', הנשמה. והחכמה יש לה התקרבות אל הצורה ואל המציאות
היא. וכשהוא יחשוב בחכמה ויתדבק במחשבתו בצורתו, הנה יעורר ממש החכמה ממקורה כרבו, ויהיה
נובע בו ויוסיף בחומרו תוספת נביעתו כרבו. וענין זה הוא בקנין למתבודדים הרבה, ואל חברי ר"ש
בקדושתם מאד, כמו שפי' ר' אבא בפרשת משפטים, שכאשר היה חושב ומתדמה בצורת ר"ש, היתה ההלכה
מאירה אליו, וזה מענין דבקות נפש בנפש, והדמיון לא יתפוס בנפש אלא מתוך הצורה המוחתמת בחומר
הגשמי, ולזה יהרהר בצורה ההיא, ומתוך אותה הצורה יעורר הנשמה והחכמה ההיא ויתדבק בו, וישיג מה
שלא היה משיג מפני היותה החכמה נובע בו, כמו שהיה נובע ברבו (אור יקר).
³ מפני שהמלכות גפן מצד הדין, וכיון שאמר שראה המלכות גפן מצד היין בגלותא, שהרי הרשע הזה לא
צפה אלא מתוך חלומו בחוץ, ולכך לא ידע מה יורה בה (אור יקר).
⁴ הרי קשרה בג' אבות, כיון שהיא קשורה בשלשתם על בשורה טובה יבא (אור יקר).
⁵ שהדאגה היא ממעטת הרוח האלהי באדם, לכך אתער רוחיה, והיה בו כח להדבק בדמיונו בצורת אביו,
ולשיג בדבקות נפש בנפש (אור יקר).
⁶ שמחת היין העליון בשלימו, לא לצד הגבורה לבד, אלא בג' אבות שהם שלימותה, ולכך היא מוציאה ג'
מדרגות ושמות לתקונה וקשורה, שהם כהנים מצד החסד, לויים מצד הגבורה, ישראל מצד הת"ת, ואלו
בעבודתם ואלו בשרים, וישראל במעמדיהם מתקנים אותה ונעשים לה מ"ן (אור יקר).
⁷ ממטה למעלה (אור יקר).
⁸ והתעוררותה כדי להתברך מהת"ת הנקשר עם החכמה והבינה (אור יקר).
⁹ פירוש מצד נשמותיהם שעל ידם מתייחדת בבעלה, ומה גם בזמן בית המקדש בסוד הקרבנות שהיו בו
ג' מדרגות הללו כהנים לויים וישראלים שכל אחד מעורר מדתו למעלה וגורמים היחוד העליון ולכן נקרא
קרבן התקרבות המדרגות (ז"ח) (נ"א).
¹⁰ מצד הבינה (אור יקר).
¹¹ מצד החכמה, והנה ג' שריגים הם כלל ג' משפחות אלו, אמנם יש עוד פרטיות צדיקים בכל מציאות
השלימות ככהנים ובלויים ובישראלים וזהו שאמר הבשילו אשכולותיה ענבים (אור יקר).

בראשית

כדקא חזי דבר אחר הבשילו אשכלותיה ענבים
דא הוא יין¹ דאתנטיר בענביה² מששת ימי
בראשית³ עד הכא אתבשר יוסף בחלמיה⁴ מכאן
ולהלאה חלמא איהו דיליה בגין דאית חלמין ליה
ולאחרנין (שם יא) ואקח את הענבים דאיהו ליה
לגרמיה

תנינן⁵ האי מאן דחמי ענבין⁶ חוורין⁷ בחלמא
סימן יפה לו אוכמי לא מאי טעמא בגין דאיהו
רוא דתרין דרגין ידיען אינון אוכמי⁸ וחורי האי
איהו טב והאי איהו דלא טב וכלהו ענבין ברזא
דמהימנותא תליין ועל דא מתפרשן בחכמתא הן
לטב הן לבייש אלין צריכין רחמי⁹ ואלין
אשגחותא דרחמי¹⁰

תא חזי אדם הראשון אנתתיה סחטא ליה
ענבין¹¹ וגרים ליה מותא ולכל ישראל ולכל עלמא
נח אתא להני ענבין ולא אתנמר כדקא יאות¹² מה
כתיב (שם ט כא) וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך
אהלה¹³ בה"א¹⁴

שהם כמו ענבים מבושלים כראוי. דבר
אחר, "הבשילו אשכלותיה ענבים", זהו
היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית.
עד כאן התבשר יוסף בחלמו, מכאן והלאה
החלום הוא שלו [של שק המשקים], משום
שיש לו חלומות, ולאחרים. "ואקח את
הענבים" שהוא לו לעצמו.

שנינו, מי שרואה ענבים לבנים בחלום,
סימן יפה לו, שחורים, לא. למה, משום
שהוא הסוד של שתי דרגות ידועות, אותם
שחורים ולבנים. זה הוא טוב, וזה הוא לא
טוב. וכל הענבים תלויים בסוד האמונה,
ועל כן נפרדים בחכמה, הן לטוב הן לרע.
אלו צריכים רחמים, ואלו השגחה של
רחמים.

בא וראה, אשתו של אדם הראשון
סחטה לו ענבים וגרמה לו מות ולכל
ישראל ולכל העולם. נח בא לענבים הללו,
ולא נשמר כראוי. מה כתוב, "וישת מן היין
וישכר ויתגל בתוך אהלה", בה"א.

¹ ירצה ג' משפחות יורו על ג' אבות כדפי', והיות בשריגים ענבים יורו על ג' אבות, שהם מושכים סוד
השפע מן הבינה ששם יין, אמנם ענבים הם ו"ק מהחכמה אל הבינה, דהיינו יין שפע (אור יקר).

² היינו הספירות (אור יקר).

³ ו"ק מן החכמה אל הבינה (אור יקר).

⁴ והיה החלום רומז רמז האצילות וקשר השכינה, מכאן ואילך הוא במקום אחיזת האיש הזה שהוא
מהצוונים, שהוא מקבל ענבים וסוחטין ומוציא יין למינו, ומקבל שפע מהשר אשר לו ולכך אמר ואקח את
הענבים וכו' (אור יקר).

⁵ ובפ' הרואה נו ע"ב לא חילקו בין חירי לאוכמי רק אמרו הרואה ענבים ישכים ויאמר כענבים במדבר
כו' (מא"ן) (נ"א). שמות קמד ע"א (הערת הזוהר).

⁶ הם ו' ספירות מלאות משפע הדין, דהיינו יין בענבים, ואם הם לבנות מורה על הדין המתלבן, ואם הם
שחורות מורה על הדין המשחיר (אור יקר).

⁷ פ' הם הארות ז"א (מ"מ).

⁸ פ' הארות המלכות ומהמלכות יונקים הקלי', לכן הוראה ענבי אוכמי בחלום, סימן רע לו (מ"מ).

⁹ שהם של מלכות, כדי להרחיק ממנה הקלי' (מ"מ).

¹⁰ הם של ז"א כמ"ש בזהר תרומה דף קמד ע"א, וז"ל אלא תנינן אילנא דחב ביה אדם קדמא ענבין הוו
דכתיב ענבימו ענבי רוש, ואלין אינון ענבין אוכמי, וענבין חוורין מסטרא דרחמי אינון, ואוכמי צריכים רחמי
דהא מסטרא דמותא אינון. וכתב הרח"ו בהגותיו שם: ענבין אוכמי דע כי זרע האש האדום כיון זרע האיש
לבן כמים, וזה מציגת הכוס למבין בשיעורו (מ"מ).

¹¹ שהטעימו מן הענבים השחורות ודינם נסחט לחצוונים המשחירים פני הבריות, דהיינו המיתה וכן ג"כ
נח (אור יקר).

¹² ולכך ויתגל סוד גילוי עריות (אור יקר).

¹³ ויטע כרם – מלכות מצד הדין. וישת מן היין – בהיותו שחור ומשכר, ולא כעון אדם הראשון ממש
אלא קרוב לו (אור יקר).

¹⁴ דהיינו המלכות אהל ה', שהיא הגפן המתגוללת בדינים עד שיונקים ממנה הצוונים, וכן בני אהרן
שתויי יין נכנסו, והיינו שהקריבו קרבן וקשרו הצונית למעלה, והכניסו יין נסך לקדושה והנה אלו הם ג'
עוונות, אדם הראשון פגם בשורש העליון, שאשתו נקבה סחטה לו ענבים והקריב אליו דם נדה ובעלה וטמא
עד מקום הטיפה היוצאת מן המוח דהיינו י' שבחכמה ונח שתה יין וכו' (אור יקר). לרמז כי הפגם ההוא נוגע
אל המ' הרמוזה בה' (ז"ח) (נ"א).

בראשית

בני אהרן שתו מהם, והקריבו קרבן באותו היין ומתו, והרי נתבאר. ולכן כתוב "ענבימו ענבי ראש אשכולות מרורות למו", משום שאותם הענבים גרמו את זה. ראה ענבים שהם טובים באותו הכרם, שמעלים נחת וריח בדרגות שלמות כראוי. ועל זה יוסף ידע את הדבר והתבונן בעיקר ופתר את החלום על בוריו, משום שהתבשר באותו החלום כראוי, ולכן פתר הפתרון לטוב וכך התקיים.

מה כתוב "וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי על ראשי תא חזי ארורין אינן רשיעיא דכל עובדיהון כלהון לביש וכל אינן מלין דאינן אמרין כלהו לביש ולאבאשא כיון דפתח פומיה באף מיד דחיל יוסף וידע דכל מלוי אינן לאבאשא ובשורה דביש בפומיה והנה שלשה סלי חרי על ראשי כדין ידע יוסף דאתבשר על חריבו דבי מקדשא וישראל בגלותא דיתגלון מארעא קדישא

חמי מה כתיב (שם יז) ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אופה והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי אלין אינן שאר עמין דמתכנשי עלייהו דישראל וקטלי לון וחרבי ביתיהו ומפזרי לון לארבע סטרי דעלמא וכלא אסתכל יוסף וידע דההוא חלמא על ישראל כד יהון בחיובא קמי מלכא מיד פשר ליה פשרא לביש ואתקיים ביה ותא חזי תרין דרגין אלין דקא חמא האי וחמא האי דא חמא (<נ"א> דהא)

קצב/ב

כד <סליק וקא> שליט דרגא עלאה ואתנהיר סיהרא ודא חמא דאתחשך ושליט עלה חיויא בישא ובגין כך אסתכל יוסף בההוא חלמא ופשר ליה פשרא לביש ועל דא כלא בפושרא קיימא ודא ודא <חמו> (חמא) באלין תרין דרגין דשליט דא ושליט דא

רבי יהודה פתח (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי האי קרא אוקמוה! אבל לב טהור כד"א (מ"א ג ט) ונתת

מה כתוב "וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חורי על ראשי. בא וראה, ארורים הם הרשעים, שכל מעשיהם כולם לרע, וכל אותם הדברים שהם אומרים, כולם לרע ולהרע. כיון שפתח את פיו באף, מיד פחד יוסף, וידע שכל דבריו הם להרע, ובשורה של רע בפיו. "והנה שלשה סלי חורי על ראשי". אז ידע יוסף שהתבשר על חרבן בית המקדש, וישראל בגלות, שיגלו מן הארץ הקדושה.

ראה מה כתוב, "ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אופה והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי". אלו הם שאר העמים שמתכנסים על ישראל והורגים אותם ומחריבים ביתם ומפזרים אותם לארבעת צדדי העולם. ויוסף התבונן בכל, וידע שאותו החלום על ישראל כשיהיו חייבים לפני המלך. מיד פתר לו פתרון לרע, והתקיים בו. ובא וראה, שתי הדרגות הללו שראה זה וראה זה, זה ראה (שהרי)

כשעולה ושולטת הדרגה העליונה ומאירה הלבנה, וזה ראה שנחשך ושולט עליה הנחש הרע, ולכן יוסף התבונן בחלום ההוא, ופתר אותו פתרון לרע. ועל כן הכל עומד בפתרון, וזה וזה ראו, בשתי הדרגות הללו, ששולט זה ושולט זה.

רבי יהודה פתח, "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי". את הפסוק הזה בארוהו, אבל "לב טהור", כמו שנאמר "ונתת לעבדך לב שומע" וגו', וכתוב "וטוב לב משתה תמיד", ולכן "לב טהור" ודאי. "ורוח נכון חדש בקרבי", זהו "רוח נכון"

¹ לא ניחא ליה במאי דאוקמוה, לפי שזהו "ורוח נכון", מפני שהוא טהור לז"א, אבל לב טהור כד"א ונתת לעבדך לב שומע פי' לב פקח שיש קליות לטפשו ולסתום לבו שלא יבין לזה היה מתפלל דוד לב טהור כלומר טהור מאותם המונעים להיות בכל דרכיו משכיל וכן שלמה אמר לב שומע כלומר לב מבין (נ"א).

בראשית

לעבדך לב שומע וגו'¹ וכתיב (משלי טו טו) ושוב לב² משתה תמיד³ ובגין כך לב טהור ודאי⁴ ורוח נכון⁵ חדש בקרבי דא הוא רוח נכון⁶ ודאי כד"א (בראשית א ב) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואתערו זה רוחו של משיח ואתערו (יחזקאל יא יט) ורוח חדשה אתן בקרבכם וצלי דוד ההוא רוח נכון חדש בקרבי בגין דאית מסטרא אחרא לב טמא⁸⁷ ורוח עושים⁹ דאסמי לבני עלמא ודא הוא רוח טומאה דאקרי רוח עושים כד"א (ישעיה יט יד) יהוה מסך בקרבה רוח עושים ועל דא ורוח נכון חדש בקרבי¹⁰ מאי חדש דא חדש דא דסיהרא¹¹ בשעתא דאתחדש סיהרא¹² >דוד מלך ישראל חי וקיים¹³ ובגין כך חדש

רבי אלעזר ורבי יוסי הו אולי בארחא אמר רבי יוסי לרבי אלעזר האי דכתיב (מ"א כב כא) ויצא הרוח ויעמוד לפני יהוה ויאמר אני אפתנו ויאמר יהוה אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן ותנינן דהוה רוח נבות היזרעאלי וכי נשמתין כיון דסלקין¹⁴ וקיימין לעילא אינון יכלין

ודאי, כמו שנאמר "ורוח אלהים מרחפת על פני המים". והתעוררו, זו רוחו של המשיח, והתעוררו, "ורוח חדשה אתן בקרבכם". ודוד התפלל, אותו רוח נכון חדש בקרבי. משום שיש מהצד האחר לב טמא ורוח עושים שמסטה את בני העולם, וזו היא רוח טומאה שנקראת רוח עושים, כמו שנאמר "ה' מסך בקרבה רוח עושים", ועל כן "ורוח נכון חדש בקרבי". מה זה "חדש", זה חידוש הלבנה. בשעה שמתחדשת הלבנה, דוד מלך ישראל חי וקיים, ולכן "חדש".

רבי אלעזר ורבי יוסי היו הולכים בדרך. אמר רבי יוסי לרבי אלעזר, זה שכתוב "ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן". ושנינו שהיתה רוח נבות היזרעאלי. וכי הנשמות, כיון שעולות ועומדות למעלה, הן יכולות לשוב לעולם הזה, והדבר תמוה שאמר, "אצא והייתי רוח שקר בפי" וגו'.

- ¹ ירצה לב גשמי מוכן לקבל ההשפעה העליונה, דהיינו לב שומע, ירצה דרך השמיעה, דהיינו מלכות הנקראת שמע (אור יקר).
- ² דהיינו שלבו שואב מן הטוב העליון (אור יקר).
- ³ לעולם שותה מן היין המשומר בענביו מפני שנשמר הטוב השוכן בו, שואב מן היין (אור יקר). שנפשו רחבה שמבין הכל יש לו משתה תמיד דהוא שמח שאין דאגה אלא למי שיגע ואינו משיג שלעולם הוא עצב כמ"ש בפרק חלק כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה (ז"ח) (נ"א).
- ⁴ פי' המלכות שנק' לב, לפי שהיא מתחלת מהחזה ולמטה נגד הלב דז"א (מ"מ).
- ⁵ מפני שסתם רוח הנזכר בתורה יאמר לטובה, ויהי כנוח עליהם הרוח מד' רוחות בואי הרוח (אור יקר).
- ⁶ פי' המלכות שנק' לב נקרא ג"כ רוח כמש"ל, מאי חדש דא חידושא דסיהרא (מ"מ).
- ⁷ "חדש בקרבי דא הוא רוח נכון ודאי כד"א (בראשית א ב) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואתערו זה רוחו של משיח ואתערו (יחזקאל יא יט) ורוח חדשה אתן בקרבכם וצלי דוד ההוא רוח נכון חדש בקרבי בגין דאית מסטרא אחרא לב טמא" נמחק באור יקר, ובמקומו איתא "וכי אית רוח דלא איהו נכון, אין דא הוא דאסט לבני עלמא ודא הוא רוח טומאה דאיקרי".
- ⁸ יצדק מלת רוח על החצוני, לזה אמר שיש רוח הטומאה (אור יקר).
- ⁹ המעוות האדם מדרך הטובה לרעה, לכך אמר רוח נכון, על הרוח המתחדש, כמו שהוא חדוש השורש יתחדש הענף (אור יקר).
- ¹⁰ אחר שישירה יתחדש מידי חדוש השורש העליון, דהיינו חדושה של לבנה (אור יקר).
- ¹¹ פירוש מ' שהוא בחינת דוד המלך ע"ה ויש לרמוז נכון גימטריא ריבוע אד' שהוא במ' (נ"א).
- ¹² ירצה בכל עת התחדש הלבנה יתחדש הרוח בקרבו (אור יקר).
- ¹³ עי' יהל אור ח"א ג ע"ב: חי בעולם הבא וקים בעולם הזה, והענין כי הוא קיים תמיד בעולם הזה, קים מבוטע דבירא, וכן הוא חי בעולם הבא, בבינה, מלכא דשלמא דיליה, ונקרא חי משם.
- ¹⁴ לג"ע עליון, עולם א' הנשמות דרך ההיכלות זה ירידתם לעולם (אור יקר).

בראשית

לאתבא בהאי עלמא ומלה תמיהה דאמר (שם כב) אצא והייתי רוח שקר בפני וגו'¹

ותו מאי טעמא אתענש עליה אחאב² דהא דינא דאורייתא דשוי שמואל קמיהו דישראל הכי הוא דכתיב (ש"א ח יד) את שדויתכם וכרמיכם וזיתים הטובים יקח ואי אחאב נטל ההוא כרם מנבות דינא הוה ותו דהוה יהיב ליה <כרמא אחרא> (כספא) או דהבא ולא בעא א"ל יאות שאלת תא חזי האי רוח דקאמרו דאיהו רוח דנבות הכא אית לאסתכלא <וכי> (אי) רוחא דנבות יכיל לסלקא ולקיימא קמיה דקב"ה <למתבע שקרא> דכתיב ויצא הרוח ואי צדיקא הוא³ איך יבעי שקרא⁴ בההוא עלמא דאיהו עלמא דקשוט ומה בהאי עלמא לא בעי זכאה שקרא בההוא עלמא לא כל שכן ואי לאו זכאה איהו היך יכיל לקיימא קמי קב"ה

אלא ודאי נבות לאו זכאה הוה כל כך לקיימא קמי קב"ה אלא רוחא אחרא הוה דשלטא בעלמא⁵ דדא הוא רוחא דקיימא תדיר וסלקא קמי קב"ה ודא הוא דאסטי לבני עלמא בשקרא ומאן דאיהו רגיל בשקרא אשתדל תדיר בשקרא ועל דא אמר אצא והייתי רוח שקר וגו' ועל דא קב"ה א"ל צא ועשה כן פוק מהכא כמה דאוקמוה דכתיב (תהלים קא ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ובגין דא איהו רוח שקר ודאי ותו על מה דקטל ליה לנבות ונטל כרמא דיליה קטולא אמאי קטיל ליה אלא על דקטיל ליה בלא דינא אתענש קטל ליה בלא דינא ונסיב כרמא דיליה ובגין כך כתיב (מ"א כא יט) הרצחת וגם ירשת ועל דא אתענש

ותא חזי כמה אינון בני נשא בעלמא דאסטי לון האי רוח שקרא בשקרא ושלט איהו בעלמא (ו) בכמה סטריין ובכמה עובדין והא אוקימנא מלי

ועוד, למה נענש עליו אחאב, שהרי דין התורה ששם שמואל לפני ישראל כך הוא, שכתוב "את שדויתכם וכרמיכם וזיתים הטובים יקח", ואם אחאב נטל אותה כרם בנבות, דין היה. ועוד, שהיתה לו כרם אחרת, או זהב ולא רצה. אמר לו, יפה שאלת. בא וראה, הרוח הזו שאמרו שהיא רוח של נבות, כאן יש להתבונן, וכי הרוח של נבות יכולה לעלות ולעמוד לפני הקדוש ברוך הוא לבקש שקר, שכתוב "ויצא הרוח". ואם הוא צדיק, איך ירצה שקר בעולם ההוא, שהוא עולם של אמת. ומה בעולם הזה צדיק לא רוצה שקר, בעולם ההוא לא כל שכן. ואם אינו צדיק, איך יכול לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא.

אלא ודאי נבות לא היה כל כך צדיק לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא, אלא רוח אחרת היתה ששלטה בעולם, שזוהי רוח שתמיד עומדת ועולה לפני הקדוש ברוך הוא, וזוהי שמסטה את בני העולם לשקר. ומי שהוא רגיל בשקר, יעסוק תמיד בשקר, ועל זה אמר "אצא והייתי רוח שקר" וגו', ועל זה הקדוש ברוך הוא אמר לו צא ועשה כן. צא מכאן, כמו שבארוהו, שכתוב "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". ומשום זה היא רוח שקר ודאי. ועוד, על מה שהרג את נבות ונטל את כרמו, למה הרג אותו, אלא על שהרג אותו בלי דין נענש, הרג אותו בלי דין ונטל את כרמו, ולכן כתוב "הרצחת וגם ירשת", ועל כן נענש.

ובא וראה כמה בני אדם בעולם שרוח השקר הזו מסטה אותם בשקר, והוא שולט בעולם בכמה צדדים ובכמה מעשים. והנה בארנו את הדברים. ועל זה דוד המלך

¹ כן הקשו התוס' בסנהדרין כ' ב' ותירצו כמה תירוצים. והכא מבואר דאתענש משום דקטליה ולא אתענש על לקיחת הכרם. ובתירוצי התוס' נתיישב ג"כ אמאי נבות לא רצה לתתם לו כיון שהוא משפט המלוכה ודו"ק (מא"י) (נ"א).

² פי' רבי יוסי אזיל לשיטתיה דבש"ס, דס"ל כל האמור בפ' מלך מלך מותר, בו אבל ר' יהודה פליג וס"ל דלא נאמרה הפרשה רק לאיים עליהם ולכן נענש אחאב (מ"מ).

³ שהוא מקום הטהור והקדוש (אור יקר).

⁴ שהם חצונים למטה וכו', ויקשה עוד שממש רצה להתהפך מקדושה לטומאה, כאומרו אצא והייתי מורה קושי, אחאב היאך נתחייב בדינו למעלה, שהרי נתחדש נבות מיתה מטעם מורד במלכות, הרי אלו ד' קושיות בענין זה וג' ראשונות בעיקר הנשמה (אור יקר).

⁵ והא דארז"ל זה רוחו של נבות סנהדרין ק"ב ב' ר"ל הרוח קטרג על אחאב מכח נבות ועוד נ"ל שהוא היצאה"ר של נבות כשהי' בחיים וזה נ"ל עיקר (א"ם) (נ"א).

בראשית

ועל דא דוד מלכא בעא לאסתמרא מניה ובעא לאפקא מגו מסאבו דכתיב (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי דא הוא רוח נכון ואחרא איהו רוח שקר ועל דא תרינ דרגין אינון חד קדישא וחד מסאבא

פתח ואמר (יואל ב יא) ויהויה נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו וכי עצום עושה דברו וגו' האי קרא אוקמוה אבל ויהויה בכל אתר הוא ובי דיניה נתן קולו דא הוא קלא דכתיב (דברים ד יב) קול דברים¹ וכתיב התם (שמות ד י) לא איש דברים מאן איש דברים כמה דאת אמר (דברים לג א) איש האלהים לפני חילו אלין אינון ישראל כי רב מאד מחנהו כד"א (איוב כה ג) היש מספר לגדודיו

קצנ/א

דכמה ממנן ושליחן אית ליה לקב"ה וכלהו קיימי לאסטאה עליהו דישראל (<נ"א> בגין לאסתאבא להו) ועל דא קב"ה אודמן קמייהו דישראל בגין לנטרא להו ולא יכילו לקטרגא להו (יואל ב יא) כי עצום עושה דברו מאן עצום דא הוא זכאה² ההוא דאשתדל באורייתא קדישא יממא ולילי

דבר אחר כי עצום דא הוא מקטרגא דאשתכח קמי קב"ה ואיהו תקיפא כפרזלא תקיפא³ כטינרא עושה דברו דנטיל רשות מלעילא ונטיל נשמתא מתתא (שם) כי גדול יום יהויה ונורא מאד ומי יכילנו⁴ דאיהו שליט על כלא ועלאה ותקיפא על כלהו וכלהו תחות שלטניה⁵ זכאין אינון צדיקיא דקב"ה אתרעי בהו תדיר לזכאה לון לעלמא דאתי⁶ ולמחדי להו⁷ בחידו דצדיקיא דזמינין למחדי ביה בקב"ה דכתיב (תהלים ה יב)

בקש להשמר ממנו ורצה לצאת מתוך הטומאה, שכתוב "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי", זו היא רוח נכון, והאחר הוא רוח שקר. ועל כן שתי דרגות הן, אחת קדושה ואחת טמאה.

פתח ואמר, "וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עשה דברו" וגו'. את הפסוק הזה בארוהו. אבל "וה'", בכל מקום הוא ובית דינו. "נתן קולו", זהו הקול שכתוב "קול דברים", וכתוב שם "לא איש דברים". מי איש הדברים, כמו שנאמר "איש האלהים". "לפני חילו", אלו הם ישראל. "כי רב מאד מחנהו", כמו שנאמר "היש מספר לגדודיו".

שכמה ממונים ושלוחים יש לקדוש ברוך הוא, וכולם עומדים להשטין על ישראל (כדי לטמא אותם), ועל כן הקדוש ברוך הוא מזדמן לפני ישראל כדי לשמור אותם, ולא יוכלו לקטרג להם. "כי עצום עושה דברו", מי "עצום", זהו הצדיק, אותו שעוסק בתורה הקדושה יומם ולילה.

דבר אחר, "כי עצום", זהו המקטרג שנמצא לפני הקדוש ברוך הוא, והוא חזק כברזל, קשה כסלע. "עושה דברו", שנוטל רשות מלמעלה, ונוטל את הנשמה מלמטה. "כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו", שהוא שולט על הכל ועליון ותקיף על כולם, וכולם תחת שלטונו. אשרי הצדיקים שהקדוש ברוך הוא רוצה בהם תמיד לזכות אותם לעולם הבא ולשמח אותם בשמחת הצדיקים שעתידים לשמוח עם הקדוש ברוך הוא, שכתוב "וישמחו כל חוסי בך

¹ פי' קול שהוא דברים שהוא מלכות והיא היתה הולכת לפני ישראל כמ"ש בזהוה בפרשת שלח לך ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל דא שכינתא וזה שכתב כאן נתן קולו שהיא המלכות לפני חילו שהם ישראל (מ"מ).

² פירוש דבשביל צדיק אחד שעוסק בתורה הקב"ה מציל כלם בשבילו וז"ש נתן קולו לפני חילו לשמור כלם לפי שיחיד עצום עושה דברו (ז"ח). ואפ' שהצדיק ע"י עסק התורה שהיא אור גימטריא עצום עם הכלל וגימטריא דב"ר שבזיווג יהיה אור וז"ש עושה כלומר מתקן ומיחד קב"ה וזהו דברו דבר מ' ו' קב"ה ובזה מגן לכל (מא"י) (נ"א).

³ להיות חזקו על כל הנמצאים (אור יקר).

⁴ שאין נמלט ממנו (אור יקר).

⁵ עצום מאד עושה דברו ושכרו ליום הגדול (אור יקר).

⁶ בינה (אור יקר).

⁷ שמחת הבינה, וזה מצד הייחוד קב"ה ושכינתיה, וז"ש דזמינין וכו', ואמר זה להשלים בכי טוב, דכתיב וישמח כל חוסי בך וכו' (אור יקר).

בראשית

לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו שמך".
ויעלצו בך אוהבי שמך
"ברוך ה' לעולם אמן ואמן".
ברוך יהוה לעולם אמן ואמן